

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**GÜMRÜK MEVZUATININ TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNE
SAPTIRICI ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET SALİH YILDIRIM

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Arif ÖZSAĞIR

GAZIANTEP
MART 2013

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Gümrük Mevzuatının Türkiye'nin Dış Ticaretine Saptırıcı Etkisi

MEHMET SALİH YILDIRIM

Tez Savunma Tarihi: 07.03.2013

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Selâhattin BEKMEZ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Arif ÖZSAĞIR
Tez Danışmanı

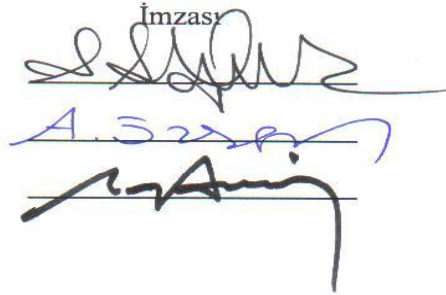
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. A. Atilla UĞUR (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Arif ÖZSAĞIR

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AYTEKİN

İmzası

ÖZET

GÜMRÜK MEVZUATININ TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNE SAPTIRICI ETKİSİ

YILDIRIM, Mehmet Salih
Yüksek Lisans Tezi, İktisat ABD
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Arif ÖZSAĞIR
MART 2013, 88 Sayfa

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yüzünü batıya çevirmiş olan Türkiye özellikle ekonomik alanda Avrupa Birliği ülkelerinin önemli bir partneri olmuş ve bu ülkelerin yer aldığı organizasyonlar içerisinde yer almak istemiştir. Nitekim 1963 yılında Ankara Anlaşmasıyla başlayan süreç 1996 yılında Gümrük Birliğine üyelikle yeni bir boyut kazanmıştır. Gümrük mevzuatının da bu bağlamda birliğe uyumlu hale getirilmesi önemli bir süreci oluşturmuştur. Gümrük Birliği sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta geleneksel tarım ürünleri Gümrük Birliği’nin kapsamı dışında bulunmaktadır. Gümrük Birliği ile Türkiye, Avrupa Birliğinden gelen sanayi ürünlerine uyguladığı tüm gümrük vergileri ve eş etkili tedbirleri ortadan kaldırmış, uygulamakta olduğu miktar kısıtlamalarına da son vermiştir. Üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünlerde ise ortak gümrük tarifesi kabul edilmiştir. Birlik içinde gümrük vergilerinin kaldırılması ve miktar kısıtlamalarına son verilmesi Türkiye’nin dış ticaretini birlik içindeki ülkelere saptırması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gümrük, Gümrük Kanunu, İthalat Rejimi, İhracat Rejimi

ABSTRACT**CUSTOMS LEGISLATION'S DEFLECTOR
EFFECTS ON TURKEY'S FOREIGN TRADE**

YILDIRIM, Mehmet Salih
M.A. Thesis, Department of Economics
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Arif ÖZSAĞIR
MARCH 2013, 88 pages

Heading towards west since the establishment of the republic, Turkey has been one of the important partners of the European Union countries especially in economic field and wanted to take part in the organizations which these countries has been involved in. Likewise, the process that began in 1963 with Ankara Treaty gained a new dimension with the membership of the Customs Union. In this context, harmonization of the Customs Legislation with the union formed an important process. Customs union includes only industrial products and refined agricultural products but excludes traditional agricultural products. With Customs Union, Turkey removed all customs duties taken from the industrial products that are coming from European Union and measures that have identical effects and ended quantities restrictions that had been implemented. A common Customs Tariff has been adopted for the products imported from third countries. Turkey is expected to deflect its foreign trade towards the countries that union includes as a result of removal of the customs duties and putting an end to the quantities restrictions.

Key words: Customs, Customs law, Import regime, Export regime

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR	4
2.1. KONUyla İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	4
2.2.EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN GENEL ÇERÇEVESİ.....	7
2.2.1. Ekonomik Entegrasyonun Amaçları.....	8
2.2.1.1. Gelişmiş ülkelerin ekonomik entegrasyonu.....	8
2.2.1.2. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik entegrasyonu.....	9
2.2.1.3. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle ekonomik entegrasyonu.....	10
2.2.2. Ekonomik Entegrasyon Aşamaları.....	11
2.2.2.1. Tercihli ticaret antlaşmaları.....	11
2.2.2.2. Serbest ticaret bölgeleri.....	11
2.2.2.3. Gümrük birlikleri.....	12
2.2.2.4. Ortak pazar.....	13
2.2.2.5. Ekonomik birlik.....	14
2.2.2.6. Siyasi birlik	14
2.2.2.7. Tam ekonomik bütünleşme	15
2.2.3. Ekonomik Entegrasyonların Başarı Şartları	16
2.2.3.1. Ekonomik gelişme farklarının az olması	16
2.2.3.2. Coğrafi yakınlık	16
2.2.3.3. Ekonomik yapıların benzerliği	17
2.2.3.4. Ulaştırma ve haberleşme altyapıları	17
2.2.3.5. Kültürel yakınlık	17
2.2.3.6. Milli egemenlik anlayışı	18
2.2.3.7. Bölgesel yatırım politikalarının uyumlaştırılması.....	18
2.2.3.8. Tazmin prensibinin işletilmesi	18
2.3. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATI.....	19
2.3.1. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu	20
2.3.2. Gümrük Yönetmeliği	22
2.4. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATININ TEMEL KAVRAMLARI	22
2.5. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATINDA GÜMRÜK TARİFELERİ.....	28
2.6. 4458 SAYILI GÜMRÜK KANUNU İLE GETİRİLEN YENİLİKLER.....	31

2.6.1. Basitleştirilmiş Usul	31
2.6.2. Bağlayıcı Tarife Bilgisi ve Bağlayıcı Menşei Bilgisi.....	31
2.6.3. Eşyanın Tercihli ve Tercihli Olmayan Menşei	32
2.6.4. Gümrük Antrepo Rejimi.....	33
2.6.5. Dâhilde İşleme Rejimi.....	33
2.6.6. Hariçte İşleme Rejimi	34
2.6.7. Geçici Depolama Yerleri	34
2.6.8. Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi	35
2.6.9. Gümrük Yükümlülüğü	35
2.6.10. Vergi ve Cezalarına İlişkin Düzenlemeler	36
2.6.11. Gümrük Müşavirliği	37
2.6.12. K.D.V Kanunu'nda Yapılan Düzenlemeler	37
2.7. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATINDA GÜMRÜK REJİMLERİ.....	38
2.7.1. Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri	39
2.7.1.1. Dâhilde işleme rejimi	39
2.7.1.2. Dışarıda (hariçte) işleme rejimi.....	41
2.7.1.3. Antrepo rejimi	42
2.7.1.4. Gümrük kontrolü altında işleme rejimi.....	44
2.7.1.5. Geçici ithalat rejimi	45
2.7.2. Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri.....	47
2.7.2.1. Serbest dolaşıma giriş rejimi	47
2.7.2.1.1. İthalat kavramı ve içeriği.....	47
2.7.2.1.2. İthalat rejim kararı	48
2.7.2.1.3. Gümrük yükümlülüğü	50
2.7.2.1.4. Serbest dolaşıma girişte ödenmesi gereken vergiler.....	53
2.7.2.1.5. Gümrük vergilerinden muafiyet	54
2.7.2.1.6. Süre	56
2.7.2.2. Transit rejimi	56
2.7.2.3. İhracat rejimi	59
2.7.2.3.1. Rejimin işleyişi	60
2.7.2.3.2. İhracat şekilleri	61
2.7.2.3.2.1. İşlemlerine göre ihracat.....	61
2.7.2.3.2.1.1. İhracat.....	61
2.7.2.3.2.1.2. Bedelsiz ihracat.....	62
2.7.2.3.2.1.3. Kredili ihracat.....	63
2.7.2.3.2.1.4. Kayda bağlı ihracat.....	63
2.7.2.3.2.1.5. Transit ticaret.....	63
2.7.2.3.2.1.6. Serbest bölgelere yapılacak ihracat.....	64
2.7.2.3.2.1.7. Takas ve bağlı muamele yoluyla yapılan ihracat.....	64
2.7.2.3.2.1.8. Ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracat.....	64
2.7.2.3.2.1.9. Konsinye ihracat.....	65
2.7.2.3.2.1.10. İthal edilmiş malların İhracatı.....	65
2.7.2.3.2.2. İhracatın yapılacağı ülkeye göre ihracat.....	65

2.7.2.3.2.2.1. Avrupa Ülkelerine Yapılan İhracat.....	65
2.7.2.3.2.2.2. Serbest ticaret anlaşması kapsamında ülkelere yapılan ihracat.....	66
2.7.2.3.2.2.3. Genelleştirilmiş tercihler sistemi (gts) kapsamında Türkiye'ye taviz tanıyan ülkelere ihracat.....	67
2.7.2.3.3. İhracat vergilerinde gümrük yükümlülüğü.....	68
2.7.2.3.4. İhracatta yasaklama ve kısıtlamalar.....	68
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	69
3.1. MATERYAL.....	69
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	71
4.1. MEVZUAT DEĞİŞİKLİĞİNİN TÜRKİYE'NİN AB ve 3. ÜLKELERLE OLAN DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ.....	71
4.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ' NİN EKONOMİK ETKİLERİ.....	72
4.2.1. Statik etkiler	72
4.2.1.1. Ticaret artırıcı etki	73
4.2.1.2. Ticaret saptırıcı etki	76
4.3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ ve SONRASI TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ ve AB'NİN PAYI.....	79
4.3.1. Dış Ticaretin Ürün Gruplarına Göre Değerlendirilmesi.....	80
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA	86
EKLER.....	90
EK A : İhracı Yasak Mallar Listesi.....	91
EK B: İhracı Ön İzne Bağlı Mallar Listesi.....	93
ÖZGEÇMİŞ (VITAE).....	96

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Dış Ticarete Ait Temel Göstergeler.....	75
Tablo 1.2: Türkiye'nin İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon Dolar).....	77
Tablo 1.3: Türkiye'nin İthalatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon Dolar).....	78
Tablo 1.4: Türkiye'nin Dış Ticaretinde AB'nin Payı.....	79
Tablo 1.5 : Ürün Gruplarına Göre Dış Ticaret (Milyon Dolar).....	80

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AR-GE	: Araştırma-Geliştirme
BİLGE	: Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
DGÖ	: Dünya Gümrük Örgütü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GB	: Gümrük Birliği
GTS	: Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
KDV	: Katma Değer Vergisi
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
ÖTV	: Özel Tüketim vergisi
TGTC	: Türk Gümrük Tarife Cetveli

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Gümrük bir ülkeye giren ve kanunların tanıdığı istisnalar dışında kalan mal ve eşyadan sınırlarda, istasyonlarda, hava ve deniz limanlarında alınan vergi ve resimlerdir. Gümrüklerin amacı; devlet hazinesine gelir sağlamak, yerli sanayiye dış rekabetten korumak, ülkeye giren malları ve ülkeden çıkan malları kontrol altında tutmaktır. Gümrük mevzuatı; Türkiye Gümrük Bölgesine giren ve çıkan insan, eşya ve taşıtlarla ilgili devlet kuruluşlarınca alınan tüm tedbirlerin noksansız uygulanmasını amaçlayan bir denetim sistemini ihtiva eder. Ekonomik boyutun dışında, ülkede yaşayanların, canlı hayvanların ve bitkilerin sağlıklarının korunması, iç ve dış güvenliğin sağlanması, tarihi eserlerin yurt dışına çıkarılmasının önlenmesi ve Türk mallarına yurt dışında güvenin sarsılmaması gibi etkenler gümrük mevzuatının önemini artırmaktadır.

1948 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının (GATT) yürürlüğe girmesi, 1 Ocak 1995 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulması dünyada dış ticaretin serbestleşmesi ve genişlemesine olanak sağlamıştır.

Küreselleşme, dünya ticaretinde üretim maliyetlerini rekabetçi bir hale getirebilmek için ucuz girdinin olduğu ülkelerde üretim yapılmasına ve dış ticaret operasyonlarının bu ülkelerden gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Uluslararası şirketlerin bu avantajlardan yararlanabilmesi için gümrük rejimleri gümrük mevzuatında yerini almıştır. İhracata dayalı Türkiye ekonomisinde üreticilerin uluslararası firmalarla rekabet edebilmeleri açısından gümrük rejimleri önemli olanaklar sağlamaktadır. Örneğin Dâhilde İşleme Rejimi üreticilerin; ihraç ürünleri elde edilmesinde kullanacakları girdilerin ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın gümrük muafiyetli olarak ithal edebilmelerini sağlamaktadır. Böylece üreticiler dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmekte, ihraç ürünlerinde

uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanılmakta, ihraç ürünleri çeşitlendirilip ihraç pazarlarının gelişmesine olanak sağlayarak ihracat teşvik edilmektedir.

Dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelere Türkiye’de kayıtsız kalmamış bu doğrultuda ekonomi politikalarını şekillendirmiştir. Türkiye özellikle 1980 yılından itibaren ithal ikameci sanayileşme stratejisini terk etmiş ve bu politikanın yerini dışa dönük ekonomik kalkınma stratejisi almıştır. Bu strateji doğrultusunda izlenen ithalat politikası çerçevesinde ithalatta önemli yapısal değişiklikler gerçekleştirilmiş, kotalar ve ithal yasaklamaları kaldırılmış, kambiyo rejimi uluslararası kurallar doğrultusunda serbestleştirilmiştir.

Türkiye’nin özellikle ekonomik ve siyasal bütünleşme çalışmalarında Avrupa Birliği (AB) ile bütünleşme çalışmaları 22 yıl süren geçiş sürecinin tamamlanarak 1.1.1996 tarihinden itibaren tam üyelik sürecinde Gümrük Birliğine girmesiyle son döneme girmiştir. Türkiye’nin Gümrük birliğine girmesiyle 1615 sayılı gümrük kanunu yerini AB ile paralel ve AB’ye uyum doğrultusunda değiştirilen 4458 Sayılı Gümrük Kanununa bırakmıştır.

Tarihsel gelişimine bakacak olursak gümrük fonksiyonlarında 20. yüzyıldan sonra önemli bir değişimin olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu çalışmanın amacı; Türkiye’nin ekonomik entegrasyon çeşidi olan Gümrük Birliği’ne katılmasından sonra Türk Gümrük Mevzuatında yaptığı değişiklikler sonucunda Türkiye’nin dış ticaretinin birlik dışındaki ülkelere birlik içine doğru sapma gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemektir. Gümrük Birliği sonrasında Türkiye’nin birlik dışındaki ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulaması sonucunda Türk dış ticaretinin AB üyesi ülkelere doğru saptması beklenmektedir.

Bu amaçla yapılan çalışmanın ikinci bölümünde Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin dış ticaretine etkileriyle ilgili iktisat literatüründe yer alan çalışmalara yer verilecektir. Teorik olarak ekonomik entegrasyon, amaçları, aşamaları ve başarı şartları anlatılacaktır. Ayrıca Türk Gümrük Mevzuatı kapsamında tanımlar, 4458 sayılı gümrük kanunu ve bu kanunla mevzuata getirilen yeniliklere ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan materyal yöntem kısmında çalışmanın nasıl bir araştırma sonucunda ortaya çıktığı anlatılarak dördüncü bölüme geçilecektir.

Dördüncü bölümde ise; mevzuat değişikliğinin Türkiye’nin AB ve üçüncü ülkelerle olan dış ticareti kurulan hipotez doğrultusunda incelenerek, gümrük

birliğinin Türk dış ticaretine olan saptırıcı etkisi rakamsal değerler ve dış ticaret verileriyle birlikte ürün gruplarına göre ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR

2.1. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Şekeroğlu “Türk Gümrük Mevzuatının Topluluk Mevzuatına Uyumu” isimli doktora tezinde gümrüklerden, bir devlet tarafından ya da devletlerarasındaki anlaşmalarla yasal olarak belirlenmiş olan, bir mala sınır geçişinden dolayı konulan resmi harç ve vergiler anlaşıldığını bu nedenle gümrüklerin ilgili devlet otoritesine öncelikle gelir kaynağı olarak hizmet ettiklerini, kural olarak malların ithalatında konulduğunu(ithal gümrükleri) ve ithal malların pahalılaşmasıyla yerli ekonominin korunmasında da ayrıca bir önem ifade ettiğini belirtmektedir (Şekeroğlu, 2007:25).

Gökçelik “Gümrük Rejimleri” isimli çalışmasında eşya ithal veya ihraç edilirken ne şekilde beyan edilecektir, eşyanın kıymeti, tarifesi, menşei nasıl belirlenecek, vergileri ne şekilde beyan edilecektir; taşıt ve eşyanın ülkeye giriş çıkışları hangi kurallar çerçevesinde yürüyecektir gibi birtakım soruların yanıtını gümrük mevzuatının verdiğini, ülkemizin gümrük mevzuatı 4458 sayılı Gümrük Kanunu çerçevesinde oluşturulduğunu belirtmektedir (Gökçelik, 2005:11).

Onursal “Dünden Bugüne Gümrük Mevzuatı” isimli makalesinde 1615 sayılı Gümrük Kanunu, genel hükümler ve genel işlemler ile cezai hükümler ve bunlara ilişkin esaslar ile gümrüklerin sınıfları ve gümrük komisyoncularına ait düzenlemelerin haricinde, kanun bütünü itibariyle “gümrük rejimlerin”den oluştuğunu belirtmektedir. Onursala göre bu kanunun diğer bir özelliği de, kanuna ilişkin usul hükümlerini de içerisinde taşımasıydı. Gümrük rejimleri, birbirinden farklı veya birbirini tamamlayan işlemler olması nedeniyle belirli bir düzen içerisinde kanunda yer almaktaydı (Onursal, 2000:7).

Uzun “Avrupa Birliği’ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulamaları ve Değerlendirilmesi” isimli tez çalışmasında; Türkiye’nin gümrük mevzuatı ve rejimleri anlamında özellikle 4458 sayılı kanun ile ciddi bir uyumun söz

konusu olduğunu ancak uygulamada halen Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerine uymamasından kaynaklanan, ticarete bazı engellerin bulunduğunu belirtmektedir. Uzuna göre söz konusu güçlükler dış ticarete farklı kuralların olması, standardizasyon, ithalat lisansları ve teknik engellerin yanı sıra, gıda güvenliği ve kamu alımları ile ilgilidir. Ayrıca Uzun devlet yardımları alanında uyumun çok sınırlı olmakla birlikte, devlet yardımlarını izleme otoritesinin oluşturulmadığını yine belirlenen otoriteler tarafından Avrupa Birliği ile Türkiye işletmecileri arasındaki teknik ayrımcılığa sebep olan koşulların belirlenip bertaraf edilmesi gerektiğini de belirtmektedir. Uzun belirttiği birtakım teknik engeller dışında 4458 sayılı kanunla Gümrük Birliğine büyük oranda uyumun sağlandığını, uyumun tam olarak gerçekleştirilemediği bu konular üzerinde durulursa tam bir uyumdan söz edilebileceği sonucuna ulaşmaktadır (Uzun, 2006:164).

Uludağ "Gümrük Kanunundaki Değişim ve Avrupa Birliğine Uyum Süreci" isimli makalesinde; Türkiye'nin ihracat ve ithalatının 1970'li yıllardaki durumu incelendiğinde çok önemli bir potansiyelinin olmadığını ancak 1980'li yıllardan itibaren liberal iktisat politikalarının uygulanmaya başlanmasıyla Türkiye'nin dış ticaretinde önemli artışların meydana geldiğini buna bağlı olarak da ticari ilişkilerin yoğunlaştığını belirtmektedir. Uludağ tüm bu gelişmeler içerisinde 1615 sayılı Gümrük Kanunu'nun Türkiye'nin gelişen dış ticaret sektörünün ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmaktadır (Uludağ, 2000:18).

Morgil yaptığı çalışmada GB'nin statik ve dinamik etkilerini tartışmış ve GB'nin ticaret yaratma ve ticaret saptırma etkileri bakımından sürecin Türkiye aleyhine geliştiği sonucuna ulaşmıştır (Morgil, 2003:15-19).

Seyidoğlu ve Kemer yaptıkları çalışmada 1996-1999 dönemde AB'nin Türkiye'nin toplam sanayi malları ihracatı içindeki payının artmadığını tersine bir düşüş gösterdiğini ve AB'den ithal edilen özellikle tüketim mallarında artış olduğunu bulmuşlardır (Seyidoğlu ve Kemer, 2002:9).

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) tarafından yapılan çalışmada Gümrük Birliği sonucu ortaya çıkan değişimlerin paralelinde Türkiye'nin dış ticarete açıklık oranı 1994'te %30,6 iken, 2006'da %55 seviyesine yükselmiştir. Bu durum Gümrük Birliği'nin ticaret artırıcı etkisini ortaya koymaktadır. Ancak genel anlamda iç ve dış ekonomik gelişmelere paralel olarak 1996-2006 yılları arasında AB'den yapılan ithalattaki artış oranı %133,2 iken, aynı dönemde AB'ye yapılan ihracattaki artış oranı %280,5 olmuştur. Bu çalışmaya göre gümrük birliğinin tesis edilmesinin ertesi

ilk yıllarda Türkiye'nin ithalatının ihracatından daha hızlı arttığı gözlenmekle birlikte, bu artışın iç ve dış makroekonomik gelişmelere bağlı bir seyir izlediği vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada gümrük birliği ertesinde, gelir düzeyi yüksek ve geniş bir piyasaya erişim sağlayan Türk üreticilerinin ölçek ekonomileri ve rekabet gücü açısından elde ettiği kazanımlar, gümrük birliğinin ülkeye sağladığı faydaların başında geldiği belirtilmiştir (DTM, 2007:398-402).

Demir ve Temur'un yaptıkları çalışmada, GB'nin Türk ekonomisi üzerine etkileri statik ve dinamik etkiler çerçevesinde ele alınmıştır. İlk iki yıllık değerlendirmeye göre, statik etkiler açısından GB'nin Türkiye'nin lehine ya da aleyhine olduğunu kesin olarak belirlenemeyeceği vurgusu yapılmıştır. Bunun nedeni olarak da, ticaret artırıcı etki ile üretim ve tüketim etkilerindeki olumlu gelişmenin ekonominin 5 Nisan 1994 depresyonundan gelişme aşamasına geçmesi ve yüksek devalüasyondan mı yoksa GB'nden mi kaynaklandığı, en azından hangisinden ne kadar kaynaklandığı konusunun belli olmadığı gösterilmektedir. Ayrıca tarifelerin kaldırılmasıyla kamunun önemli gelir kaybına uğrayacağı beklenmesine rağmen bu gerçekleşmemiştir. Hatta GB ile ulusal ekonomik performansın artması kamu gelirlerini artırmış da olabilir. Gümrük Birliğinde Türk üreticisinin güçlü AB üreticisi karşısında rekabet edemeyip iflas edeceği, dolayısıyla Türkiye'nin Gümrük Birliğinden büyük zarar göreceği tezini doğrulamamıştır. Diğer yandan, dinamik etkiler dikkate alınarak GB'nin uzun vadede Türkiye'nin lehine olacağı söylenebilir. Çünkü doymamış iç pazarı, genç nüfusu, doğal zenginlikleri ve stratejik coğrafi konumu, uzun vadede Gümrük Birliğini Türkiye'nin lehine çevirebilecektir. GB'nin dinamik etkileri diye adlandırılan ölçek ekonomiler etkisi, rekabet etkisi, teknolojik gelişme etkisi, dışsal ekonomiler etkisi, yabancı sermayeyi ve yatırımları teşvik etkisi Türkiye'ye bu şansı verebilecek güçte olduğu bildirilmiştir. Ancak Türkiye'nin, Gümrük Birliğinden umulan yararı sağlayabilmesi için; Ar-Ge'ye, ileri teknoloji istihdamına, ileri teknolojiye sahip yabancı firmalarla ortak üretime, bilgi akışına ve eğitime gereken önemi vermesi zorunludur. Türkiye, özelleştirmeyi sürdürerek hantal ve politik müdahalelerle irrasyonel yönetime zorlanan kamu işletmeciliğinden kurtulması gerektiği öne sürülmüştür. Özel kesimin verimliliğini ve rekabet gücünü artıracak altyapı yatırımlarının bir an önce uygulamaya konması gerekliliği vurgulanmıştır (Demir ve Temur, 1998:2-14).

2.2. EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN GENEL ÇERÇEVESİ

Ekonomik bütünleşme (entegrasyon) günlük dilde farklı ekonomilerin kaynaşması, birleşmesi anlamında kullanılmaktadır. Literatüre baktığımızda ilk olarak 1620 yılı basımlı İngilizce sözlükte parçaları bir bütün haline getirmek anlamında kullanılmıştır. Ekonomik entegrasyon kelimesinin anlamı konusunda bugüne kadar değişik tanımlar yapılmıştır. Aşağıda bu tanımlamalardan bazılarına yer verilmiştir.

Konu üzerinde önemli çalışmaları olan Balassa, tanım vermek yerine tanımlamayı bölerek anlatmaya çalışmıştır. En basitinden en karmaşığına kadar her türlü engelin ortadan kaldırılması, faktör hareketliliğine serbestlik tanınması, politikaların uyumlaştırılması ve bunların hepsinin birleşmesi sonucu oluşturulan bütünleşme şeklinde ifade etmiştir (Ertürk, 1998:144).

Lipsey ise ticaret entegrasyonu üzerinde durmuş ve tek bir tanımlama yapılamayacağını belirtmiştir. Ancak ekonomik faaliyetler arasında karşılıklı bağımlılık ekonomik bütünleşmenin temelini oluşturur “ demiştir (Ertürk, 1998:7-8).

Robson, “Ekonomik entegrasyon, kaynakların bölgeler arasında en etkin biçimde kullanılmasıdır, bu duruma ulaşmak için ise üretim faktörlerinin ve malların serbest dolaşımının sağlanması, bütünleşmeye giden ekonomiler arasında farklılıkların kaldırılmasıdır” şeklinde açıklamıştır (Robson, 1998:6).

Kindleberger entegrasyon için, “Kapsamı açıklanmadıkça hiçbir anlam ifade etmeyen, işbirliği, düzenleme ve örgütlenme gibi çok heceli bir kelimedir” tanımını yapmıştır (Kindleberger, 1970: 210).

Machlup’a göre ekonomik entegrasyon “Alıcıların ve satıcıların malın üretildiği yere bakılmaksızın oluşturulan birlik içinde mal serbestliği sağlanmasıdır.” Machlup bu tanıma ilave olarak, entegrasyon kavramının dünyayı kapsayacak şekilde kullanılabileceğini de belirtmiş, ulusal entegrasyon, bölgesel entegrasyon ve dünya entegrasyonu tanımlamalarında bulunmuştur. Ülke içinde bölgelerin birleşmesini ulusal, dünyanın belirli bölgesindeki ülkelerin birleşmesini bölgesel, tüm dünya ülkelerinin işbirliği yoluyla serbest ticaret koşulları altında birleşmesini ise dünya entegrasyonudur şeklinde tanımlamıştır (Balkır ve Demirci, 1989:9).

Görülmektedir ki ekonomik entegrasyonun anlamı yoruma bağlı olarak değişmektedir. Literatürde herkesçe kabul görmüş bir ekonomik entegrasyon tanımı olmadığını fakat ortak bir nokta olarak aşağıdaki üç madde üzerinde fikir birliği olduğunu söyleyebiliriz.

- Ekonomik bütünleşme temelde iş bölümüne dayanır.
- Bütünleşmenin daha ileri safhasında malların veya hizmetlerin ya da her ikisinin birlikte serbestçe dolaşımı öngörülmektedir.
- Bütünleşmede mal, hizmet ve üretim faktörlerinin kaynağa ve gideceği yere göre herhangi bir ayrıcalıklı işlem görmemesini içerir.

Genel olarak görüş birliğine varılan diğer bir konuda ekonomik bütünleşmelerin oluşum biçimleridir. Bunlar;

- Bir ülke sınırları içindeki farklı bölgelerin bütünleşmesi,
- Farklı ülkelerin bir bölge içinde birleşmesi,
- Farklı bölgesel grupların birleşmesiyle oluşturulan ekonomik ve politik bütünleşmedir (Yılmaz, 1985:2).

2.2.1. Ekonomik Entegrasyonun Amaçları

Ekonomik entegrasyonu amaçlayan ülkeler başlangıçta sağlayacakları ekonomik kazançları düşünürler. Ancak ekonomik kazanç sağlamanın dışında başka etkenlerde ülkeleri ekonomik entegrasyona götürmektedir. Bunlar, küreselleşen dünya içerisinde daha güçlü bir blokta yer alarak yalnız kalmamak ve daha güçlü olmak, ulusal güvenlik ve diğer politik nedenler ile açıklanabilmektedir. Burada dikkat edilecek asıl konu ise ekonomik entegrasyonu gerçekleştirecek ülkelerin arasındaki ekonomik gelişme durumudur. Böyle bir durumda ekonomik entegrasyon üç ana başlık altında incelenmektedir.

- a) Gelişmiş ülkelerin ekonomik entegrasyonu
- b) Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik entegrasyonu
- c) Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik entegrasyonu

2.2.1.1. Gelişmiş ülkelerin ekonomik entegrasyonu

Gelişmiş ülkeler sanayileşmesini tamamlamış ülkelerdir. Gelişmiş ülkeler iktisadi bütünleşme sürecinde üretim ve talep yapısı bakımından birbirlerine karşı başlangıçta rakip ancak potansiyel olarak tamamlayıcı ekonomi durumundadırlar. Bu nedenlerle gelişmiş ülkeler arasındaki iktisadi bütünleşmelerin başarı düzeyi yüksektir. Gelişmiş ülkeler için iktisadi bütünleşmenin amacı iktisadi refahın artırılması ve gelişmenin hızlandırılmasıdır. Bu amaçlar çerçevesinde değişik biçimlerde iktisadi bütünleşme biçimleri gerçekleştirilebilir. Buna göre Gümrük

Birliği ve serbest ticaret bölgesi aşamasındaki iktisadi bütünleşme biçimlerinde ortaya çıkabilecek ekonomik kazançların olası kaynakları aşağıda belirtilen etkenlere dayandırılabilir (Küçükahmetoğlu, 2000:13).

a) Karşılaştırmalı üstünlükler yasasına uygun olarak uzmanlaşmanın arttırılması üretimde etkinliğin yükselmesine yol açar.

b) Piyasa hacminin genişlemesi ölçek ekonomilerinin daha iyi kullanılmasını sağlayarak üretim düzeyini yükseltir.

c) Uluslararası pazarlık gücünün artması dış ticaret hadlerinin iyileşmesine neden olur (ithalatın daha ucuza, ihracatın daha pahalıya yapılması).

d) Firmalar arasındaki rekabet artışı iktisadi etkinlikte zorunlu değişikliklere yol açar.

e) Teknolojik ilerleme nedeni ile üretim faktörlerinin nitelik ve niceliğini etkileyen değişiklikler ortaya çıkabilir.

İktisadi bütünleşme serbest ticaret bölgesi ve gümrük birliğinin daha ötesine giderek iktisadi birlik düzeyine ulaşırsa bu durumda daha ileri düzeyde iktisadi kazanç kaynaklarının ortaya çıkması olasıdır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

f) Eğer üretim faktörleri için net bir iktisadi tevsik varsa, daha yüksek gelir elde etme amacı ile ülkeler arasında üretim faktörlerinin serbest dolaşımı gerçekleşir.

g) Parasal ve mali politikalarda eşgüdüm (koordinasyon) sağlanması maliyet azalmasına yol açar.

h) Yüksek istihdam düzeyi, düşük oranlı enflasyon, ticaret dengesi, daha iyi gelir bölüşümü gibi hedeflerin başarılması daha kolay biçimde sağlanabilir (Küçükahmetoğlu, 2000:13-14).

2.2.1.2. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik entegrasyonu

Gelişmekte olan ülkeler sanayileşmelerini tamamlamamış ülkelerdir. Bu ülkelerin aralarında gerçekleştirecekleri iktisadi bütünleşmenin başarısı üretim yapıları ile yakından ilişkilidir. Gelişmekte olan ülkeler genel olarak üretim yapısı bakımından gerçekte (fiili) ve potansiyel olarak benzer yapıdadırlar. Bu nedenle bu ülkeler iktisadi bütünleşmenin statik refah kazancını amaçlamazlar. Gelişmekte olan ülkelerin iktisadi bütünleşme ile ilgili amacı daha hızlı iktisadi büyümenin kalıcı olması, üretim ve ticarete köklü değişikliklerin sağlanmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerin iktisadi bütünleşmeden beklemiş olduğu kazançlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

a) İktisadi bütünleşme kapsamında genç endüstrilerin korunması bu endüstrilerin zamanla güçlenerek Dünya pazarlarında başarılı duruma gelmesini sağlar.

b) İktisadi bütünleşme iç pazarın genişlemesini ve ölçek ekonomilerinin ortaya çıkmasını sağlar.

c) İktisadi bütünleşme kaynak kullanımı ve dağıtımında etkinlik sağlar.

d) İktisadi bütünleşme sanayileşmeyi hızlandırır.

e) İktisadi bütünleşme kamusal malların ortaklaşa üretimini sağlar.

f) İktisadi bütünleşme Dünya piyasalarındaki olumsuz gelişmelere karşı korunmayı sağlar (Küçükahmetoğlu, 2000:14-15).

2.2.1.3. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle ekonomik entegrasyonu

İktisadi bütünleşme girişimleri öncelikle gelişmiş ülkeler arasında ortaya çıkmış daha sonra gelişmekte olan ülkeler de kendi aralarında iktisadi bütünleşmeye gitmişlerdir. Geleneksel iktisadi bütünleşme girişimlerinden farklı olarak, son yıllarda iktisadi gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı yapıdaki ülkeler arasında da iktisadi bütünleşme girişimlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Böylece gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelerin oluşturduğu iktisadi bütünleşmeler kapsamında yer almaya başlamıştır. Büyük ölçüde genellemelere gitmeksizin gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle iktisadi bütünleşmeye yönelmelerinin nedenleri araştırılabilir. Bu amaçla NAFTA göz önüne alınarak gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle iktisadi bütünleşmeye gitmelerinden elde edebilecekleri kazançlar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir.

a) Gelişmekte olan ülke gelişmiş ülke ile iktisadi bütünleşmeye gidince geniş kapsamlı piyasalara giriş güvencesi sağlamış olur. Böylece gelişmiş ülkelerin gelecekte korumacı politikalara yönelmesi durumunda gelişmekte olan ülke bu uygulamadan olumsuz yönde etkilenmez.

b) Gelişmekte olan ülke iktisadi bütünleşmeye giderek gelişmiş ülkelerdeki idari korumacılık önlemlerinin yol açacağı olumsuz etkilerden korunmuş olur. Örneğin gelişmekte olan ülke bu tür anlaşmalara katılarak anti dumping ve koruma önlemleri ile karşılaşmazken diğer ülkeler bu tür önlemlerle karşılaşır.

c) İktisadi bütünleşme, iktisadi reformlara kredibilite sağlayan etkili bir araç olabilir (Küçükahmetoğlu, 2000:15-16).

2.2.2. Ekonomik Entegrasyon Aşamaları

Ekonomik bütünleşmeler genelde derecelerine göre ayrılırlar. Bazı akademisyenler tercihli ticaret antlaşmalarını bu ayrıma katarken bazıları ise ekonomik birlikten sonraki safhayı tam ekonomik bütünleşme olarak ayırmaktadır. Bunlar derecelerine göre şu şekilde sıralanabilir; tercihli ticaret antlaşmaları, serbest ticaret bölgeleri, gümrük birlikleri, ortak pazar, ekonomik birlikler, tam ekonomik bütünleşme.

2.2.2.1. Tercihli ticaret antlaşmaları

En dar kapsamlı ekonomik işbirliği olan tercihli ticaret antlaşmalarında üye ülkeler karşılıklı olarak veya tek yanlı belirli mallara uygulanan gümrük tarifelerini indirirler (Seyidoğlu, 2003:204).

En dar kapsamlı ekonomik bütünleşme şekli, ekonomik işbirliği anlaşmasıdır. Burada, anlaşmaya taraf olan ülkeler, belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerini kaldırır, örgütsel yapıya sahip değillerdir. Bu tip birleşmede asıl amaç, taraflar arasındaki ticaret hacmini arttırmak, uluslararası ticarete ait çeşitli engelleri ortadan kaldırarak bu alandaki kontrolleri en aza indirmektir. 1932 yılında İngiltere ile Commonwealth arasında kurulan Commonwealth Ekonomik İşbirliği Sistemi, bu tip ekonomik bütünleşmeye örnek olarak verilebilir (Uyar, 2000:2).

2.2.2.2. Serbest ticaret bölgeleri

Üye ülkeler arasında ticareti engelleyici gümrük tarifeleri, miktar kısıtlamaları ve diğer tüm kısıtlamaların kaldırıldığı bir bütünleşme sürecidir. Üye ülkeler birlik dışındaki ülkelere uygulayacakları kısıtlamalar konusunda serbest olmakta ve her üye ülke kendi dış ticaret politikasını serbestçe belirlemektedir (Ertürk, 1993:7).

“Bölge içindeki ülkelerin mal ve hizmetleri için oluşturulacak ortak piyasa, diğer üretim faktörlerine açık değildir. Ortak bir tarife uygulanması, üretim faktörlerinin harmonizasyonu, sınırların kaldırılması ve ekonomik politikaların uyumlaştırılması söz konusu değildir” (Dedeoğlu, 1996:35).

Serbest ticaret bölgesi şeklindeki ekonomik bütünleşmeler uygulamada bazı olumsuzluklara yol açmaktadırlar. Serbest ticaret bölgesinde özellikle üyelerin dışa karşı farklı tarifeler uygulamaları uluslararası ticareti dolambaçlı yollara saptırmaktadır.

Çünkü birlik dışındaki ülkelerden yüksek gümrüklü ülkeye mal ihraç edecek olan ihracatçı, malları ilk önce birlik içinde düşük gümrüklü ülkeye göndermekte ticaret böylece yön değiştirmekte ve normal yollarından sapmış olmaktadır (Chacholiades, 1990:223).

Sonuç olarak düşük tarife ödendikten sonra mallar, asıl amaçlanan yüksek gümrüklü ülkeye reeksport yapılmaktadır. İhracatın bu şekilde dolambaçlı yollarla yapılması, uluslararası ticaret akımlarının normal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunu engellemek için bölge içinde dolaşan malların ilk üretim yerlerinin gösterildiği menşe belgeleri (orijin kuralları) düzenlenmektedir (Seyidoğlu, 2003:205).

Serbest ticaret bölgelerinde düşük gümrük tarifesi uygulayan ülke dışındaki diğer ülkeler ticareti yeniden ele geçirebilmek için gümrük tarifelerini en aza indirmeleri gerekir. Bu da bütünleşme dışına karşı uygulanan gümrük duvarlarında en alt düzeyde eşitleme eğilimini ortaya çıkarır. Ayrıca serbest ticaret bölgesinde yer alan bir ülke sanayisinin güçlü olmadığı alanlarda düşük gümrük oranlarını kabul ederek birleşme içinde bu malların ithalatçısı konumuna gelebilir (Demirel, 1985:30).

Serbest ticaret bölgelerinde bu sorunları ortadan kaldırmak için ya ek kurallar konulmalı ya da bir üst bütünleşme türüne geçilmelidir.

Dünya da serbest ticaret bölgelerine Latin Amerika Ülkeleri'nin kurduğu LAFTA, Avrupa Ticaret Bölgesi (EFTA) ve Avrupa Ekonomik Alanı (EES) örnek verilebilir (Uyar, 2000:2).

2.2.2.3.Gümrük birlikleri

Serbest ticaret bölgelerinin bir ileri adımı olan gümrük birliklerinde üye ülkeler aralarında ticaretin serbestleştirip, tüm gümrük tarife ve kotalarını kaldırdıkları gibi birlik dışındaki ülkelere de ortak bir gümrük tarifesi uygulamışlardır (Ertürk, 1993:8).

Böylece üye ülkeler arasındaki mal akımları serbestleşip artarken, diğer ülkelerden olan mal akımlarında oransal bir azalma görülecektir (Günoğur, 1995:43).

Uygulamada gümrük birliklerinin tanımlandığı üç temel uluslararası metin GATT'ın 24.maddesi, 8.paragrafında yer alan tanımlama, Roma Antlaşması'nın 9.maddesi ve La Haye Uluslararası Adalet Divanı'nın bir kararıdır (Karluk,1998:424).

Günümüzde uygulamada en çok rastlanan bütünleşme aşaması olup özellikle anavatan ile sömürge arasındaki ilişkiler temelde bu tip ekonomik bütünleşmeye dayanır (Balkır ve Demirci, 1988:11).

Farklı gelişme seviyesindeki ekonomiler arasında kurulan gümrük birliklerinde ortaya çıkan büyüme eşitsizliği birliği dağıtabilecek çelişkileri besleyebilir. Bu eşitsizliği ortadan kaldırmanın tek yolu mal piyasalarındaki bütünleşmenin yanı sıra faktör piyasalarında da bütünleşmeye gitmektir. Buda bizi daha gelişmiş bir bütünleşme şekli olan Ortak Pazar'a götürür (Günüğur, 1995:44).

ABD'de Kuzey-Güney bütünleşmesi, 1834'te kurulan Alman devletçiklerinin bütünleşmesinden oluşan Alman Gümrük Birliği (Zollverein), İtalya'nın kuzeyi ve güneyi arasında kurdukları İtalyan Birliği ve Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un önderliğinde kurulan Benelux Birliği tarihteki ilk başarılı gümrük birliği uygulamalarıdır (Ertürk, 1993:9).

2.2.2.4.Ortak pazar

Gümrük Birliği'ndeki uygulamalara ilaveten bu aşamada emek, sermaye ve girişimci gibi üretim faktörlerinin üye ülkeler arasında serbestçe dolaşımını engelleyen bütün unsurların ortadan kaldırılıp, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bütünleşme şeklidir (Balkır ve Demirci, 1988:11).

Ortak Pazar ülkelerin iç ekonomik politikalarını birbirlerine yaklaştırır. Ortak Pazar da iç pazarı oluştururken ortaya çıkan fiziki, teknik, mali engelleri ortadan kaldırabilmek için çeşitli önlemler yürürlüğe konulmuştur. Üye ülkeler arasında sınır kontrollerinin kaldırılması, çalışma ve oturma izin anlaşmalarının yapılması, göçlerin denetimi ve sığınma talepleri konusunda politikaların uyumlaştırılmaya çalışılması vergilerin uyumlaştırılması, mali hizmetlerin serbestleşmesi, ulaşım ve telekomünikasyon gibi kamusal hizmet alanlarının açılması, banka ve sigorta işlemlerinin uyumlaştırılması v.b. bunlara örnek verilebilir. Ayrıca yabancı üretim faktörlerinin Ortak Pazar'a girişini ortak ilkelere bağlayan düzenlemelerde bu örneklere dahil edilebilir (Atabey, 2000:81).

Gerek mal ve hizmet piyasalarında gerekse üretim faktörleri piyasalarında serbest dolaşımın sağlanması Ortak Pazar içinde faktör fiyatlarının eşitlenmesine ve kaynakların etkin kullanımına yol açar (Dedeoğlu, 1996:78).

Uygulama da Ortak Pazar terimi ilk defa 1956 tarihli Spaak Raporu'nda yer almış ve Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile sıkça kullanılmaya başlanmıştır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Ortak Pazar'ın en başarılı örneğini teşkil eder (Karluk, 1998:425).

2.2.2.5. Ekonomik birlik

Ortak Pazar özelliklerine ilaveten ekonomik, sosyal ve siyasal politikaların üye ülkeler tarafından uyumlaştırılıp birleştirildiği bir ileri aşamadır (Balkır ve Demirci,1988:11).

Ekonomik Birlik tek bir para sistemi ve Merkez Bankası ile birleştirilmiş bir mali sisteme ek olarak ortak bir dış ticaret politikasını içerir. Ortak politikalarda uygulamayı ulusal devlet yürüttüğü halde, ekonomi politikasının saptanmasında karar organı üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir kuruldur. Üye ülkeler arasında döviz kurlarının sabitleştirildiği ve parasal ve mali politikaların uyumlaştırıldığı parasal birliği kapsar (Karluk, 1998:425).

Bu aşamada uyumlaştırılacak politikalar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Mal ve faktör piyasalarında sağlanacak bütünleşme sadece gümrük engellerinin kaldırılması ya da sermaye ve emek dolaşımının serbestleştirilmesiyle gerçekleşmez. Üye ülkelerin ellerinde standartlardan vergilemeye, çeşitli tevsiklere kadar uzanan, bu akımları engelleyici politika araçları kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu alanlarda bir uyuma gidilmesi,

- Etkileri uluslararası düzeyde görülen çevre sorunları gibi konularda ortak politikaların izlenmesi,

- Tek bir ülkenin çözemeyeceği büyük ölçekli teknoloji, bilimsel araştırmalar ve projelerde olduğu gibi uluslararası kaynakların harekete geçirilmesini gerektiren alanlarda ortak politikaların izlenmesi,

- Topluluk içinde rekabetçi yapıları bozan ve tekelleşmeyi ortaya çıkaran uygulamaları önlemeye dönük politikalarda işbirliğine gidilmesi,

Bugün AB özellikle Maastricht Antlaşması'ndan sonra mal, kişi, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını sağlaması, ekonomi, maliye politikasını uyumlaştırılması konusundaki ilerlemeleriyle ekonomik birliğe en güzel örnektir (Uyar, 2001:3).

2.2.2.6. Siyasi birlik

Ekonomik birlik aşamasından sonra beklenen bütünleşme şekli siyasi bütünleşmedir. Ülkelerin para ve maliye politikalarını uyumlaştırmaları ekonomik

olarak tek bir devlet gibi davranmalarına yol açacaktır. Ekonomik konularda ortak hareket eden bir birlik güvenlik ve savunma gibi siyasi konularda da ortak hareket etmeye başlayacaktır (Dura ve Atik, 2003:9).

Siyasi bütünleşmeye örnek olarak, 1871 yılında 89 küçük Alman devletinin birleşmesiyle oluşan Almanya ve 1770’li yıllarda birleşen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gösterilebilmektedir. Buna gerekçe olarak ise, ortak dış politika ve ortak ulusal savunma politikası uygulanan bu entegrasyonlarda, artık bir “siyasal bütünleşme” düşüncesine de yer verildiği için, bu durumun ekonomik bütünleşme kavramından çok, “devlet” olma düşüncesi ile açıklanabileceğidir.

Bu entegrasyon türüne yaklaşan bir diğer örnek AB’dir. Birlik 1992 yılındaki Maastricht Anlaşması ile bir siyasi birlik oluşturma hedefini ortaya koymuştur. Bu bağlamda AB tarafından gerçekleştirilen adımların en önemlilerinden biri 1 Ocak 2002 tarihinde gerçekleştirilen tek paraya geçiş ve bir diğeri de AB bünyesinde oluşturulan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasıdır. Ayrıca sosyal politika, istihdam, mülteciler ve göç politikası, polis ve adli işbirliği ve dış politika gibi alanlarda da ortak politikalar yürütülmektedir. Bunlarla birlikte AB Anayasası oluşturma çalışmaları devam etmektedir. Bu gelişmeler sonucunda tek bir devlet gibi hareket etme ortaya çıkacaktır.

2.2.2.7. Tam ekonomik bütünleşme

Tam Ekonomik Birlikte, birlikten tekliğe geçilir. Finansman piyasasında bütünleşme gerçekleştirilerek, maliye, para ve sosyal politikaların uyumu ile ilgili kararlar ve istikrar işlevi ulusal düzeyin üstündeki kurumlarca alınacaktır. Ulusal ekonomik bağımsızlığın büyük ölçüde ortadan kalkarak uluslar üstü kurumlara devredildiği bu aşamada üye ülkeler ulusal paralarını sabit kurla birbirlerine bağlarlar. Tek Merkez Bankası tarafından tek paraya geçilir (Parasız, 1983:83).

Bu aşamada parasal birlik ve siyasi bütünleşme şarttır. Parasal birliğin gerçekleşebilmesi için gerekli süreç şu aşamalardan oluşmaktadır;

- Üye ülkeler arasında döviz kurlarında birliğin sağlanması,
- Birlik içinde sermayenin serbest dolaşımını engelleyen tüm sınırlamaların kaldırılması,
- Üye ülkelerin ekonomi politikalarında koordinasyonun gerçekleştirilmesi,
- Ortak bir rezerv fonu ile para meydana getirme ve yok etme yetkisine sahip ortak bir Merkez Bankası’nın kurulması,

- Ortak bir paranın kabulü ve kullanılması (Uyar, 2000:4).

Avrupa Birliği'nin 1991 de Maastricht Kriterleri'ni belirleyerek, 1999'da birliğin ortak parası Euro'nun kaydı olarak, 1 Ocak 2002'de ise fiili olarak kullanıma başlanması ile birlikte parasal birliğe geçmesi bu aşamaya en iyi örnektir (Uyar, 2000:5).

Bir gümrük birliği olarak doğan Avrupa Ekonomik Topluluğu; başarılı bir çizgi izleyerek, Ortak Pazar, onun ardından da tek para politikasını yürütecek Avrupa Merkez Bankaları sistemi ile parasal ve ekonomik birliğe ulaşmıştır (Dura ve Atik, 2003:38).

2.2.3. Ekonomik Entegrasyonların Başarı Şartları

Ekonomik entegrasyonların istenen sonuçları elde etmesi, entegrasyonları meydana getiren ülkelerin belirli şartları sağlamalarına bağlıdır. Aşağıda, entegrasyon hareketlerinin nihai başarısında önemli rol oynayan belli başlı etkenler açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.3.1. Ekonomik gelişme farklarının az olması

Başarılı bir ekonomik entegrasyon için, entegrasyonu oluşturan ülkelerin arasındaki gelişmişlik seviyesi farkları olabildiğince az olmalıdır. Eğer ülkeler arasında gelişme seviyesi farkı çok ise "kutuplaşma teorisine göre sanayisi az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ülkeler ile rekabet etme imkanı güçleşmektedir. Çünkü serbest dolaşım ile birlikte kalifiye işgücü ve sermaye daha yüksek gelir sağlamak amacıyla gelişmiş ülkelere akmakta, bu ise dengesiz bir yapıya neden olmaktadır (Karluk, 1998:488).

2.2.3.2. Coğrafi yakınlık

Entegrasyonu meydana getiren ülkeler taşıma, ulaştırma ve haberleşme maliyetleri nedeniyle birbirlerine coğrafi olarak yakın olmalıdırlar. Zaten entegrasyon hareketlerinin bölgesel oluşumlar olmasının ardında yatan temel neden de budur. AB, NAFTA, MERCOSUR gibi oluşumlar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

2.2.3.3. Ekonomik yapıların benzerliği

Ekonomik entegrasyona giden ülkelerin ekonomik sistemlerinin de birbirine benzemesi gerekmektedir. Sözelimi liberal ekonomik yapıya sahip ülkelerle merkezi planlı ekonomilerin aynı entegrasyon içerisinde yer alması entegrasyonun başarıya ulaşmasını engeller. Zira gerek liberal yapıdaki ekonomilerden meydana gelen AB, EFTA ve NAFTA gibi yapılar gerekse eski sosyalist üyelerden oluşan COMECON benzer ekonomik yapıdaki ülkeleri bir araya getirmiştir.

2.2.3.4. Ulaştırma ve haberleşme altyapıları

Ekonomik entegrasyonların başarısını etkileyen bir diğer unsur da entegrasyonu oluşturan ülkelerin altyapı anlamındaki yeterlilikleridir. Pek çok gelişmekte olan ülkenin kara ve demir yolu ağı olanakları sınırlı olduğundan taşıma faaliyetleri hem maliyetli olmakta hem de uzun zaman almaktadır. Ayrıca günümüzde ulaştırma kadar, etkin ve hızlı iletişim de ticaret hayatında önemli rol oynamaktadır. Buna karşın ulaştırma altyapılarına benzer şekilde iletişim altyapıları (sabit ve mobil telefon şebekeleri, internet altyapıları vb.) da birçok gelişmekte olan ülkenin yetersiz kaldığı bir başka konudur.

Gelişmiş ülkelerin oluşturduğu entegrasyonlarda neredeyse hiç karşılaşılmayan bu sorun özellikle gelişmekte olan ülkeler için ticareti engelleyerek doğal koruma niteliği taşımasından dolayı gelişmekte olan ülkelerin entegrasyondan elde edebilecekleri kazanımları sınırlayan bir faktördür (Ertürk, 1993:84).

Bu nedendir ki, üye ülkelerin yaşadığı her bir yetersiz altyapı sorunu bir bütün halinde entegrasyonun bir sorunu olarak değerlendirilip ortak çözümler geliştirilmelidir.

2.2.3.5. Kültürel yakınlık

Ekonomik birleşme anlaşmalarında yazılı metinlere geçmemesine rağmen, üye ülkelerin ortak kültürel, sosyal, tarihsel ve dinsel değerlere sahip olması entegrasyon hareketlerinin hem daha uzun ömürlü olmasına hem de üyelerin pek çok konuda paralel düşünmesine neden olur. AB'nin günümüzdeki şeklini almasında bu durumun önemli payı bulunmaktadır.

2.2.3.6. Milli egemenlik anlayışı

Ekonomik entegrasyonun ileri aşamalarında, üye ülkeler iktisadi ve siyasi politikalarını uyumlu hale getirmek durumunda oldukları için ortaklaşa oluşturacakları kurumlara kendi ulusal kurumlarının belirli yetki ve sorumluluklarını devretmeleri gerekir. Oluşturulan bu uluslar üstü kurumlar, söz konusu politikalar ile ilgili kararları tüm ülkeler adına alabileceklerdir. Örneğin, Avrupa Merkez Bankası, Parasal Birliğe üye ülkelerin ortak merkez bankası niteliğindedir ve tüm ülkeler adına karar alma yetkisi bulunmaktadır. Diğer taraftan ulusal egemenlik konusunun toplumların hassasiyetlerinin bulunduğu bir konu olması münasebetiyle bazı ülkelerde söz konusu yetki devirleri oldukça zor gerçekleştirilebilmektedir. Ancak bu sorun daha ziyade az gelişmiş ülkelerarası entegrasyon hareketlerinde göze çarpmaktadır.

2.2.3.7. Bölgesel yatırım politikalarının uyumlaştırılması

Ekonomik entegrasyonun ölçek ekonomileri, rekabet artışı, uzmanlaşma ve benzeri pek çok faydası uzun vadede ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte zaman içerisinde elde edilecek bu kazanç ve kayıplar tüm üye ülkeler için önem ifade etmektedir. Dolayısıyla yatırım kararları alınırken bunlar göz ardı edilmemeli ve oluşturulacak bölgesel yatırım politikalarının bölge kaynaklarını daha iyi değerlendirecek şekilde ilgili topluluk kurumları marifetiyle yapılması gerekmektedir (Ertürk, 1993:86-87).

Yatırım kararlarındaki bu uyumlaştırma bölgenin kaynaklarını daha verimli kullanıma yönelteceği için gerek uzmanlaşmayı gerekse ölçek ekonomilerini olumlu yönde etkileyecektir. Sözgelimi aynı alana kaynak yöneltmekle ortaya çıkabilecek kaynak israfının önüne kaynakların koordinasyonu yoluyla geçmek mümkün olabilmektedir (Ertürk, 1993:87).

2.2.3.8. Tazmin prensibinin işletilmesi

Üye ülkeler arasında oluşturulan ekonomik entegrasyondan elde edilen kazanımlar zaman içerisinde pek çok nedenden ötürü her bir üye ülkeye eşit şekilde yansımayaabilir.

Değişen teknoloji, rekabet şartları, maliyet koşulları gibi nedenlerle belli ülkelerdeki yatırımlar sonucu üretilen ürünler daha cazip hale gelebilirken diğer bazı ülkelerde üretilen ürünler geri plana düşebilir. Bu prensibe göre, herhangi bir nedenle

ortaya ülkeler arası bir farklılık çıkarsa bu farklılık, farklılığa sebep olan ülkeler ya da topluluk üyeleri tarafından tazmin edilmelidir (Ertürk, 1993:85).

2.3. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATI

Türk Gümrük Mevzuatının temelini oluşturan 27.10.1999 Tarih ve 4458 Sayılı Gümrük Kanunu; AB Gümrük Mevzuatı'na uyum çalışmaları sonucunda çıkartılmış ve 04.11.1999 Tarih ve 23866 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu temelinde Gümrük Yönetmeliği de, 20.01.2000 Tarih ve 29939 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bugün itibariyle yürürlükte olan Gümrük Yönetmeliği ise; "Bilgisayar Bulunan Gümrük İdarelerinde Yürütülecek İşlemlere İlişkin Yönetmeliğin yeniden düzenlenmesi ve 31.05.2002 Tarih ve 24771 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanması ile yürürlüğe giren Yönetmeliği ifade etmektedir.

Türk Gümrük Mevzuatında; 4458 Sayılı Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği haricinde, daha çok söz konusu Kanun ve Yönetmeliğin bazı maddelerinin uygulanma usul ve esaslarına yer veren Bakanlar Kurulu Kararları, Gümrük Müsteşarlığı tarafından yayımlanan Genelge ve tasarruf yazıları ile Gümrük İşlemleri de, tamamlayıcı niteliğe sahip olmaları çerçevesinde ele alınabilmektedir.

Türk Gümrük Mevzuatı, günümüz uygulamaları bağlamında AB Gümrük Mevzuatı ile uyumlu hale getirilmiş ve bu temelde de, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Dünya Gümrük Örgütü (DGÖ) gibi uluslararası örgütlerin eşgüdümünde gerçekleştirilen anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirebilecek şekilde revize edilmiştir demek yanlış olmayacaktır. Bu yapıyla Türk Gümrük Mevzuatının kapsamı, aşağıda verilen kanunlar, yönetmelikler, tüzükler, tebliğler, genelgeler ve yazılar çerçevesinde ele alınabilmektedir;

- 4458 Sayılı Gümrük Kanunu
- Gümrük Yönetmeliği
- 5607 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun
- Gümrük Giriş Tarife Cetveli
- Tasfiye Tüzüğü
- Yönetmelikler
- Kanun ve Yönetmeliklerin Bazı Maddelerinin Uygulanma Usul ve

Esasları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararları

- Tebliğler
- Genelgeler
- Gümrük Tarife Cetveli İzah namesi
- Tasarruflu Yazılar

Belirtildiği üzere Türk Gümrük Mevzuatı, tüm alt başlıkların bir arada değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında, öncelikle mevzuatın temel belirleyicisi konumunda olan 4458 Sayılı Gümrük Mevzuatı üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.3.1. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu

4458 Sayılı Gümrük Kanunu; 13 Kısım 37 Bölüm, 14 Ayrım ve 248 Madde'den oluşmaktadır. Genel belirlemeler bağlamında Gümrük Kanunu'nun Kısımları ise aşağıdaki gibi ifade edilebilmektedir;

4458 sayılı Gümrük Kanununun Birinci Kısım yasanın tanımının yapıldığı ve genel hükümlerin düzenlendiği kısımdır. İki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kanunun amacı ve kapsamı verilerek yasa çerçevesinde kullanılan temel tanımlamalara yer verilmektedir. Bu bölüm, kanunun anlaşılması, yorumlanması ve uygulanması açısından önemlidir. Birinci Kısım İkinci bölümde Gümrük işlemleri ile muhatap olan kişilerin hak ve yükümlülüklerine yer verilmektedir. Bu bölüm kişilerin kanun kapsamı dâhilinde nasıl hareket edeceklerini, nelere riayet etmeleri gerektiğini ve menfaatlerini nasıl koruyabileceklerini açıklamaktadır.

İkinci Kısım: Gümrük vergileri ile eşya ticareti konusunda öngörülen diğer önlemlerin uygulanmasına ilişkin unsurları içerir. Türkiye, dış ticarete konu olan malları özelliklerine göre farklı kategorilere ayırmış ve ayrıca ikili ve çok taraflı anlaşmalara göre de mallar gruplaşmıştır. Farklı kategorilere ayrılan mallar vergileme açısından değişik oranların gösterildiği tarifelere ayrılmıştır.

Üçüncü Kısım: Malların Türkiye Gümrük Bölgesine girişinden çıkışına kadar yapılacak olan işlemleri düzenleyerek hüküm altına almaktadır. Bu kısım, gerçekleştirilecek olan gümrük işlemlerinde meydana gelebilecek herhangi bir hatanın baştan önlenmesine yönelik düzenlemeler içerdiğinden önem arz etmektedir. Örneğin, eksik veya yanlış beyan edilecek bir mal girişine ilişkin olarak gümrük vergileri de yanlış hesaplanacaktır.

Dördüncü Kısım: Gümrük bölgesine mal giriş ve çıkış işlemleri düzenlenmiştir. Diğer bir ifadeyle kanundaki adıyla ‘Gümrükçe Onaylanmış İşlem ve Kullanımlar’ düzenlenmiştir. Malların gümrük bölgesine hangi koşullarda ve hangi prosedürlere uygun olarak girip çıkabileceği, giriş yapan bir malın gümrük statüsünün ne olacağı bu bölüm kapsamında düzenlenmiştir.

Beşinci Kısım: Kanunun en dar kapsamlı kısmını oluşturmaktadır. Gümrük bölgesi dışına çıkacak olan malların çıkış işlemlerinin gümrük kontrolü altında yapılacağı belirtilmektedir.

Altıncı Kısım: Rutin gümrük işlemleri dışında kalan faaliyetler düzenlenmiştir. Gümrük vergileri, muafiyet ve istisnalar, geri gelen eşya, deniz balıkçılığı ürünleri ve diğer deniz ürünlerine ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir.

Yedinci Kısım: Sınır ticaretine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Sekizinci Kısım: Diğer gümrük işlemleri kapsamında, gümrük posta işlemleri, akaryakıt ve kumanyayla ilgili hükümler ile tasfiye edilecek eşyaya ilişkin işlemler düzenlenmiştir.

Dokuzuncu Kısım: Gümrük yükümlülükleri düzenlenmiştir. Kanunun öngördüğü cezaların ağırlıklı bölümü yükümlülüklerin ihlali konusunda ortaya çıkmaktadır. Yükümlülükler kapsamında; yükümlülüğün doğuşu gümrük vergilerinin tahakkuku, tebliği ve ödenmesi, gerekli hallerde teminatların verilmesi, gümrük yükümlülüğünün sonra ermesi, vergilerin geri ödemesi veya kaldırılması gibi konular düzenlenmiştir.

Onuncu Kısım: Liman ve antrepo işletmelerinin yükümlülükleri ile gümrük çalışanlarının özlüklerine ait düzenlemeler ve Gümrük Müşavirliklerine yönelik düzenlemelere yer verilmiştir.

On birinci Kısım: Yükümlülükler uyulmaması durumunda karşılaşılabilecek cezalar düzenlenmiştir. Cezalar, vergi kaybına neden olacak fiillere ve usulsüz işlemlere uygulanacak cezalar olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır.

On ikinci Kısım: İdari işlemlere ve vergilere ilişkin olarak yaşanan anlaşmazlıklara itiraz esasları düzenlenmiştir. Yükümlülerin kanundan kaynaklanan itiraz haklarını nasıl kullanabileceklerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

On üçüncü Kısım: 4458 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılan uygulamalar ve geçici maddelere yer verilmiştir.

2.3.2. Gümrük Yönetmeliği

4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun tamamlayıcısı ve devamı niteliğinde olan Gümrük Yönetmeliği de, Kanun ile aynı sistematik üzerine oturtulmuştur denilebilir. 07.10.2009 Tarih ve 27369 Sayılı (Mükerrer) Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Gümrük Yönetmeliği; 13 Kısım'dan oluşmaktadır ve her Kısım, farklı bölümler ve ayrımlar şeklinde sistematize edilmiş hükümlere yer vermektedir. Kanundan farklı olarak kanunun açıklayıcı metni olduğu için kapsam olarak daha geniş tutulmuştur.

2.4. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATININ TEMEL KAVRAMLARI

Türk Gümrük Mevzuatında söz konusu edilen kavramlar, aşağıdaki tanımlar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

- **Türkiye Gümrük Bölgesi:**

Türkiye Cumhuriyeti topraklarını, kara sularını, iç sularını ve hava sahasını kapsayan bölgeyi ifade etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde olmasına karşın, Serbest Bölgeler Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi kapsamı dışında tutulmaktadır. Serbest Bölgeler, kendi özel hükümlerine göre çalışan alanlardır. Bu bölgelerde, miktar kısıtlamaları ve gümrük vergileri gibi politika araçları kullanılmaz. Serbest Bölgeler, Gümrük Kanunu açısından 3. ülke statüsünde kabul edilen bölgelerdir ve bu nedenle de serbest bölge faaliyetleri, gümrük işlemleri dışında değerlendirilmektedir.

- **Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesinde Yerleşik Kişi:**

Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi içerisinde kanuni ikametgâhı olan bütün gerçek kişiler ile yine bu bölgede kayıtlı işyeri, kanuni iş merkezi veya şubesi bulunan bütün tüzel kişi veya kişiler ortaklığı ifade etmektedir.

- **Karar:**

Gümrük idaresinin, bağlayıcı tarife ve menşe bilgileri de dâhil olacak şekilde, gümrük mevzuatı ile ilgili olarak belirli bir konuda bir veya birden fazla kişi üzerinde hukuki sonuç doğuracak idari tasarrufunu ifade etmektedir.

- **Gümrük Statüsü:**

Eşyanın, Türkiye Gümrük Bölgesi'nde serbest dolaşıma girmiş olup olmadığı yönünden durumunu ifade etmektedir.

4458 Sayılı Kanun'a göre; Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi'ndeki bir eşya iki tür statüye sahip olabilmektedir. Bu statüler, aşağıda verildiği şekilde belirlenmektedir;

• **Serbest Dolaşımda Bulunan Eşya Statüsü:**

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara ait hükümler saklı kalmak kaydıyla, serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutularak Türkiye Gümrük Bölgesi'ne giren eşya ile üretiminde kullanılan girdilerin yerli olup olmadığına bakılmaksızın, 18 ve 19 uncu Madde Hükümleri'ne göre Türk menşeli sayılan eşyalar serbest dolaşımda bulunan eşya statüsüne sahiptir.

18'inci Madde Hükümü gereği olarak; tümüyle bir ülkede elde edilen ya da üretilen eşya, o ülke menşelidir. Tümüyle bir ülkede elde edilen ya da üretilen eşya ise; ilgili ülkeden çıkarılan madenler, yetiştirilen bitkiler, o ülkede doğan ve yetiştirilen bitkiler, o ülkede doğan ve yetiştirilen canlı hayvanlar ve bu hayvanlardan elde edilen ürünler, o ülkede kayıtlı ve tescilli olup o ülkenin bandırası (gemi bayrağı) altında kara suları dışında avlanan balıkçılık ve avcılık ürünleri ile fabrika gemilerinde işlenerek üretilen ürünlerdir.

Doğada serbest olarak bulunan ve bir ülkenin gümrük bölgesi dışında bulunan veya ilgili ülke gümrük sınırlarında bulunan madenler, hayvanlar ve bunlardan sağlanan ürünler o ülkenin malı sayılır.

19'uncu Madde Hükümü gereği olarak; üretimi birden fazla ülkede gerçekleştirilen ve menşe kazanım kriterlerine göre eşya işçiliğın önemli kısmının gerçekleştiği ülkenin menşesini kazanır ve o ülkede serbest dolaşımda bulunan eşya statüsünü elde eder.

• **Gümrük Gözetiminde Bulunan Eşya Statüsü:**

Gümrük gözetimi; gümrük mevzuatına ve gereken hallerde gümrük gözetimi altındaki eşyaya uygulanacak diğer hükümlere uyulmasını sağlamak üzere, gümrük idareleri tarafından genel olarak uygulanan bir işlemdir. Gümrük işlemlerine tabi olan eşyalar, Gümrük Gözetiminde Bulunan Eşya Statüsü'nü kazanırlar. Örneğin; Transit Rejimi gereği Edirne Kapıkule Gümrüğü'nden giriş yapan ve Ağrı Gürbulak Gümrüğü'nden çıkış yapıp İran'a giriş yapacak olan bir tır, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi'ni terk edinceye kadar gümrük gözetimi altına girer. Gümrükten, kendisine takip edeceği bir gümrük yolu tayin edilir ve belirtilen süre içerisinde bu güzergâhtan çıkış gümrüğüne ulaşması istenir. Bu tır ve beraberindeki

eşya, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi'ni terk edinceye kadar Gümrük Gözetimi Statüsü'ne sahip olur.

- **Yükümlü:**

Gümrük yükümlülüklerini yerine getirmekle sorumlu bütün kişileri ifade etmektedir.

- **Gümrük Vergileri:**

Yürürlükteki hükümler uyarınca, eşyaya uygulanan ithalat vergilerinin ya da ihracat vergilerinin tümünü ifade etmektedir.

- **İthalat Vergileri:**

Eşyanın ithalinde öngörülen gümrük vergileri ve eş etkili vergiler ile Tarım politikası ya da işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde alınan ithalat vergilerini ifade etmektedir.

- **İhracat Vergileri:**

Eşyanın ihracatında öngörülen gümrük vergileri ve eş etkili mali yükleri ile Tarım politikası ya da işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde alınan ihracat vergilerini ifade etmektedir.

- **Gümrük Kontrolü:**

Türkiye Gümrük Bölgesi ile diğer ülkeler arasında taşınan eşyanın; giriş, çıkış, transit ve benzeri işlemler ile serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın durumunu düzenleyen mevzuatın ve diğer mevzuatın doğru uygulanabilmesi için gümrük idareleri tarafından yerine getirilen; eşyanın muayenesi, beyanname verileri ile belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanması, işletmelerin hesap ve kayıtlarının incelenmesi, taşıma araçlarının kontrolü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları eşyanın kontrolü ile resmi araştırmaları ve benzeri uygulamaları ifade etmektedir.

- **Eşyanın Gümrükçe Onaylanmış Bir İşlem veya Kullanıma Tabi Tutulması:**

Eşyanın; bir gümrük rejimine tabi tutulmasını, bir serbest bölgeye girmesini, Türkiye Gümrük Bölgesi dışına yeniden ihracını, imhasını ve gümrüğe terk edilmesi işlemlerini ifade etmektedir.

- **Gümrük Beyanı:**

Eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulması talebini ifade etmektedir.

- **Beyan Sahibi:**

Kendi adına beyanda bulunan kişiyi ya da adına beyanda bulunulan kişiyi ifade etmektedir.

- **Eşyanın Gümrüğe Sunulması:**

Eşyanın gümrük idaresine ya da idarece uygun görülen herhangi bir yere getirilmesi üzerine, belirlenen usul ve esaslara uygun olarak, gümrük idarelerine yapılan bildirimini ifade etmektedir.

- **Eşyanın Teslimi:**

Eşyanın, tabi tutulduğu gümrük rejimi ile öngörülen amaçlar doğrultusunda gümrük idareleri tarafından ilgisine teslimini ifade etmektedir.

- **Rejim Hak Sahibi:**

Kendi adına ve hesabına gümrük beyanını yapan yada bu kişilere ait bir gümrük rejimi ile ilgili hakların ve yükümlülüklerin devredildiği kişiyi ifade etmektedir.

- **İzin Hak Sahibi:**

Kendisine bir izin verilen kişiyi ifade etmektedir. Haklar, Kanun kapsamında aşağıdaki tanımlamalar çerçevesinde değerlendirilmektedir;

- a) **Temsil Hakkı:**

Gümrük işlemleri ile muhatap olan tüm kişiler gümrük mevzuatında öngörülen tasarrufları ve işlemleri gerçekleştirmek üzere, gümrük idarelerindeki işleri için bir temsilci tayin edebilmelerini ifade etmektedir. Türkiye Gümrük Bölgesinde Yerleşik olma kuralı aranmaktadır. Doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki tür temsil bulunmaktadır. Doğrudan temsil; başkasının adına hareket (şirket veya kamu kurum-kuruluş çalışanları),dolaylı temsil; kendi adına başkasının hesabına hareket (gümrük müşavirleri).

- b) **Karar İsteme Hakkı:**

Karar; bağlayıcı tarife ve menşe bilgileri de dâhil olmak üzere, gümrük idaresinin, gümrük mevzuatı ile ilgili olarak belirli bir konuda bir veya daha fazla kişi üzerinde hukuki sonuç doğuracak idari tasarrufunu ifade etmektedir.

Gümrük idarelerinden böyle bir tasarrufta bulunma talebinin kullanılması, karar isteme hakkı olarak düzenlenmiştir. Gümrük idaresi; 30 gün içerisinde bir karar vererek, sonucu yazılı ve itiraz yolu açık olarak yükümlüye tebliğ eder.

c) Bilgi İsteme Hakkı:

Gümrük idareleri ile iş ilişkisinde olan gerçek ve tüzel kişiler gümrük mevzuatının uygulanması hakkında, fiilen tasarlanan bir ihracat veya ithalat işlemine dayanan konuda gümrük idarelerinden yazılı olarak bilgi talep edebilirler.

Talep edilen bilgiler, Gümrükler Genel Müdürlüğü'nden ücretsiz olarak 6 yıl için verilir (tahlil ücretleri hariç).

Bilgi talebi söz konusu olduğunda, talep yazılı olarak gerçekleştirilir ve istenilen bilgi itiraz yolu açık olarak 30 gün içinde verilir.

Şayet bilgi isteme hakkı, tarifelere ve menşei konusunda isteniyorsa, istenen bilgi bağlayıcı olarak verilir. Yani bilgiyi alan kişi, verilen bilgi doğrultusunda işlemi gerçekleştirmek zorundadır. Ayrıca, bir kişinin almış olduğu bir bilgi üçüncü şahısları bağlamamaktadır. Bağlayıcı Tarife Bilgileri 6 yıl için verilirken, Bağlayıcı Menşei Bilgileri 3 yıllığına verilmektedir.

d) İtiraz Hakkı:

Gümrük yükümlülüklerinin kendileri aleyhine verilen kararlara ve bilgilere itiraz hakları bulunmaktadır. Kişiler bu haklarını kararın ve bilginin verildiği bir üst makama müracaat ederek kullanabilirler.

• Elleçleme:

Gümrük gözetimi altındaki eşyanın; asli niteliklerini değiştirmeden istiflenmesi, yerinin değiştirilmesi, büyük kaplardan küçük kaplara aktarılması, kapların yenilenmesi veya tamiri, havalandırılması, kalburlanması, karıştırılması ve benzeri işlemlerini ifade etmektedir.

• Gümrük Kapıları ve Yolları:

Taşıtların, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi'ne giriş ve bu bölgeden çıkışı, söz konusu bölgenin giriş noktalarından ve bölge içinde bulunan gümrük kapılarından yapılmaktadır.

Giriş ve çıkış gümrük kapıları ile havayolu taşıtlarının, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi'ne inebilecekleri ve gümrük işlemi yapılan hava limanları, ilgili kamu kuruluşlarının görüşleri alınarak Müsteşarlıkça belirlenir ve Resmi Gazete'de yayımlanır.

Gümrük yolu, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi'nin giriş noktalarındaki gümrük kapıları ile bu bölgenin içerisinde yer alan gümrük kapıları arasında izlenmesi zorunlu olan yollardır. Bu yollar, ilgili kamu kuruluşlarının görüşleri alınarak Müsteşarlıkça belirlenir ve Resmi Gazete'de yayımlanır.

- **Gümrük Tarifeleri:**

Gümrük tarifesi geniş anlamda dış ticaret politikasının, dar anlamda ise dış ticaret politikasının en eski ve en çok kullanılan araçlarından biridir. Gümrük tarifesi ifadesinde iki temel kavram vardır. Bunlar, gümrük ve tarife. Gümrük, belli bir malın gümrük sınırını geçişinde ödenen vergi ve harçlardır. Tarife ise, uluslararası ticarete konu olan bütün mallara uygulanan vergileri belirleyen listelerdir. Başlıca üç tarife sistemi vardır. Bunlar; tek kolonlu, çift kolonlu ve üç kolonlu tarife sistemleridir. Gümrük vergileri tek taraflı olarak ve bir yasa ile konuluyor ise böyle tarifelere “otonom tarife” denir. Eğer vergiler uluslararası anlaşmalar ve karşılıklı görüşmeler sonucunda belirleniyor ise bu tip tarifelere “sözleşmeli tarife” adı verilir (http://www.ekodialog.com/Konular/gumruk_tarife.html).

Gümrük tarife türleri, “advalorem” ve “spesifik” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır; advalorem vergiler, ithal edilen malın değeri üzerinden yüzde olarak alınmaktadır. Spesifik vergiler ise, ithal edilen malın fiziki birimleri başına sabit miktarlarda tahsil edilmektedir. Advalorem vergiler, genel olarak pahalı imalat sanayi ürünleri için uygulanırken; spesifik vergiler ise, standart mallar için uygulanmaktadır.

- **Gümrük Nomanklatörü ve Armonize Sistem:**

Gümrük Tarife Pozisyonu, uluslararası eşya sınıflandırma sistemidir. Türk Gümrük Tarife Cetvelinin esasını "Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi" oluşturmaktadır. Kısaca Armonize Sistem Sözleşmesi denilen bu sistem Gümrük İşbirliği Konseyi (Dünya Gümrük Örgütü) tarafından hazırlanmış ve üye ülkelere kabul edilerek uygulamaya geçilmiştir. İlk altı rakam Dünya Gümrük Örgütüne (DGÖ) üye tüm ülkelerde ortaktır. Tüm dış ticaret düzenlemelerinde kullanılır ve anlaşmazlıkları DGÖ sonuçlandırır.

"Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi Sözleşmesi" Türkiye tarafından 3501 Sayılı Kanun ile 1 Ocak 1989 tarihinden geçerli olmak üzere 10 Kasım 1988 tarihinde kabul edilmiştir. Armonize sistem; birçok uluslararası kuruluş, gümrük ya da ekonomik birlik tarafından oluşturulan ortak komite tarafından yapılan çalışma sonucunda hazırlanan dünyada mevcut tüm eşyayı kapsayan sınıflandırma sistemidir.

Armonize sistemde; 21 Bölüm, 96 Fasil, 1241 Pozisyon, 5019 ayrı kategoride eşya, bulunmaktadır. Armonize sistem, 5019 ayrı kategorideki eşyayı altı rakamlı bir kodlamayla sınıflandıran bir sistemdir. Bu altı rakamlı koda "Armonize Sistem Kodu" denir. Bu Sıralamada; ilk iki rakam fasıl numarasını, ikinci iki rakam

pozisyon numarasını, Üçüncü iki rakam alt pozisyon numarasını, dördüncü iki rakam kombine nomanklatör numarasını, beşinci iki rakam milli alt açılım numarasını (Bakanlar Kurulu Kararıyla belirlenir), altıncı iki rakam istatistik numarasını (tebliğ ile belirlenir) ifade etmektedir. Örneğin; 8703.32.19.11.00 slindir hacmi 1500 cm³'ü geçen fakat 1600 cm³'ü geçmeyen yeni binek otomobiller.

Söz Konusu Sıralamanın Taşındığı Diğer Anlamlar: İlk dört rakam eşyanın pozisyon numarasını, ilk altı rakam armonize sistem kodunu, ilk sekiz rakam kombine nomanklatör kodunu (AB Kombine Nomanklatör), on iki rakam gümrük tarife istatistik Pozisyonunu (GTİP) oluşturmaktadır.

Avrupa topluluğu Kombine Nomanklatörü, Armonize Sistem Nomanklatörü esas alınarak hazırlanmıştır. Armonize Sistemin altı rakamına iki rakam daha ilave edilerek sekiz rakamlı Kombine Nomanklatör (CD) oluşmuştur. Avrupa Birliği üyesi ülkelere yapılan ihracatta uygulanan vergi ve tarifeler sistemi; Avrupa Toplulukları Entegre Tarifesi (Integrated Tariff Of European Communities - TARIC) olarak adlandırılmaktadır.

Eşyanın tarife pozisyonunun belirlenmesi deyiminden, yürürlükteki hükümlere uygun olarak söz konusu eşyanın girdiği; Türk Gümrük Tarife Cetvelinin veya tamamen ya da kısmen Türk Gümrük Tarife Cetveline dayanan veya bu cetvele alt açılımlar ekleyen ve eşya ticaretine ilişkin tarife önlemlerinin uygulanması için tespit edilen diğer cetvelin bir alt pozisyonunun, tamamen veya kısmen Türk Gümrük Tarifesine dayanan ya da bu tarife cetveline alt açılımlar ekleyen ve özel alanlara ait eşya ticaretine ilişkin tarife dışı önlemlerin uygulanması amacıyla Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulan bir diğer cetvelin alt pozisyonunun, belirlenmesi anlaşılır (<http://www.oaib.org.tr/tr/gumruk-tarifesi-nedir>).

2.5. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATINDA GÜMRÜK TARİFELERİ

Tarife Cetvelimizde, eşyaların sınıflandırması yönünden 3501 sayılı, 10 Kasım 1988 tarihli Kanunla 1 Ocak 1989 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere kabul edilen Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi esas alınmıştır. Türkiye ile AB arasında 1.1.1996 tarihinden itibaren gerçekleşen gümrük birliği doğrultusunda, 95/9591 sayılı, 09.12.1995 günlü Bakanlar Kurulu Kararıyla Avrupa Birliği'nce Armonize Sistem Nomanklatürü'ne dayanılarak oluşturulan Kombine Nomanklatürü Koduna farklı vergi uygulamalarımız nedeniyle 2 rakam ve istatistikî amaçlarla da 2 rakam daha ilave edilmek suretiyle, 12 rakamlı bir tarife cetveli oluşturulmuştur.

Cetvelin temeli Armonize Sisteme dayandığı için Armonize Sistem ile ilgili olan her şey, bizim tarife cetvelimiz içinde geçerlidir. Tarife Cetvelimizde ticarete konu olmayan insan ile tabi havanın dışında yeryüzünde mevcut ve bulunabilecek her tür niteliğe haiz eşya mevcuttur. Bütün eşyalar yine Armonize Sistem'de olduğu gibi 21 Bölüm ve 96 Fasılda toplanmıştır. Fasılları pozisyonlar, pozisyonları da alt pozisyonlar takip etmektedir. Alt pozisyonlardan sonra yukarıda da belirtildiği gibi gerek Kombine Nomanklatürü nedeniyle 2 ve gerekse vergi uygulaması ve istatistiki amaçlarla 4 rakam daha ilave edilerek, Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları (GTİP) oluşturulmuştur. Bunlardan başka Tarife Cetvelimizde Bölüm, Fasıllar, Pozisyon ve Alt Pozisyon Notları da bulunmaktadır (Gül, 1998:90).

Türkiye’de halen uygulanmakta olan Cenevre Kıymet Kodu Sistemi’ni temel alan gümrük tarifesi de, “Gümrük Giriş Cetveli” olarak adlandırılmaktayken; yeni yasal düzenlemeler sonrasında, söz konusu tarifenin “Türk Gümrük Tarife Cetveli (TGTC)” olarak tanımlanmaya başladığı görülmektedir. Gümrük Yönetmeliği’ne göre “Türk Gümrük Tarife Cetveli”; Eşyanın cins, nevi ve niteliklerine göre sistematik bir şekilde numaralandırılarak sınıflandırıldığı ve alınacak gümrük vergisi oranlarının gösterildiği, Bakanlar Kurulu’na kabul edilen cetveldir.

Bu cetvellerde yer alan çok sayıda mal, “Rakamsal Kodlama Sistemi” ile tanımlanmıştır. “Armonize Sistem” olarak da bilinen bu tanımlamada mallar, 6 rakam üzerinden tanımlanmaktadır. Toplam 97 bölümde toplanan mallar, Armonize Sistem’de 2 rakamdan başlayan ve ikişer eklenerek oluşan fasıl, pozisyon ve alt pozisyonlardan oluşmakta ve AB’de iki rakam daha eklenerek malın nihai tanımına ulaşılmaktadır. Türk Gümrük Tarife Cetvelin de 12 rakamın ilk 8’i AB nihai mal tanımını, 9. ve 10. rakamlar malın milli açılımını, 11. ve 12.rakamlar ise istatistik pozisyonunu vermektedir. 9. ve 10. rakamlar, yani milli açılımlar tercihli tarifelerin kullanılmasına yardımcı olmaktadır.

Türk Gümrük Mevzuatında TGTC bağlamında karşımıza çıkan kavramlar da, aşağıda verildiği şekilde tanımlanmaktadır;

- **Bölüm:**

Türk gümrük tarife cetvelinde, 21 bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler birbirine benzeyen aynı nitelikteki ya da çoğunlukla aynı hammaddeden yapılan eşyayı içine alacak şekilde oluşturulan grupları ifade etmek adına kullanılmaktadır.

- **Bölüm Notları:**

Bölüm başlıklarının altında o bölümde geçen; bazı tabirlerin ne anlama geldiği, hangi eşyaların o bölüme dâhil olmadığı, ilgili bölümde bir eşyaya yapılan bir atfın hangi tür eşya ya da eşyaları kapsadığı gibi bilgilere yer vermektedir. Her bölümün altında bölüm notu bulunmamaktadır.

- **Fasıl:**

Bölümlerden daha alt düzeyde ve bölümlere nazaran daha çok birbirine benzeyen aynı nitelikteki eşyayı içine almakta ve Armonize Sistem Kodu'nu oluşturan numaralandırmanın başladığı 6 basamaklı rakamdan oluşan Armonize Sistem Kodu'nun ilk iki rakamıyla ifade edilmektedir. Tarife cetvelinde 99 fasıl bulunmakta ancak fiilen kullanılan fasıl sayısı 96 tanedir. Geri kalan 3 fasıldan 77 numaralı fasıl Armonize sistem nomanklatüründe ileride kullanılmak amacıyla, 98 ve 99. fasıllarda Akit taraflarca özel amaçlarla kullanılmak üzere saklı tutulmuştur.

- **Tarife Pozisyonu:**

Türk Gümrük Tarife Cetvelinde fasıla ilişkin ilk iki rakamdan sonra gelen iki rakamla birlikte, dördü rakamlarla ifade edilen grupları ifade etmektedir. İlk iki rakamdan sonra gelen iki rakam pozisyon numarasıdır. Eşyanın ilgili fasılın kaçınıncı sırasında olduğunu gösterir. Fasıl numarası ile birlikte bir bütün olarak pozisyon olarak adlandırılmaktadır.

- **Tarife Alt Pozisyonu:**

Türk Gümrük Tarife Cetvelinde, pozisyon numarasını izleyen iki rakam alt pozisyon numarasını ifade etmektedir. Ancak iki rakam tek başına değil, kendinden önceki dört rakamla birlikte altı olarak alt pozisyon numarasını oluşturmaktadır.

- **Tarife Önlemleri:**

Dış ticaretin serbest piyasa koşullarında gelişmesine, konulan gümrük vergileri ile engel olunmasını ifade etmektedir.

- **Tarife Dışı Engeller:**

Dış ticaretin serbest piyasa koşullarında gelişmesine engel olan tarife önlemleri dışında kalan her türlü araç ve politikaları ifade etmektedir.

- **Tarife Kotası:**

Bir mal ya da mal grubunun gümrük vergisi oranlarında belirli bir miktar veya değer için indirim yapılması ya da muafiyet sağlanmasını ifade etmektedir.

- **Tercihli Tarife:**

İki ya da daha çok ülkenin yaptıkları ticaret anlaşması uyarınca, aralarındaki ticarete karşılıklı olarak ya da bir ülkenin belli ülke ya da toprak menşeli eşyaya tek taraflı olarak daha düşük tarife uygulanmasını ifade etmektedir.

2.6. 4458 SAYILI GÜMRÜK KANUNU İLE GETİRİLEN YENİLİKLER

2.6.1. Basitleştirilmiş Usul

4458 Sayılı Gümrük Kanunu ile getirilen yeni düzenlemelerden birisi de, AT Gümrük Kodu'nda yer alan "Basitleştirilmiş Usul" anlayışının dış ticarete uyarlanmasıdır. Bu düzenleme ile gümrük işlemlerinin daha kolay ve daha hızlı tamamlanması amaçlanmıştır. Basitleştirilmiş Usul'de; belirli kriterlere sahip işlemlerin, ithalat ve ihracat sırasında karşılaşmış oldukları formalitelerden arındırılmaları öngörülmektedir. Örneğin beyannameye eklenmesi gereken belgelerin eksik olması nedeniyle işlemin gecikmesi veya iptali söz konusu değildir (Uludağ, 2000:21). Ayrıca yeni uygulamayla; beyannamelerinin kontrolü, eşyanın tesliminden sonra firmaların defter, belge ve diğer kayıtlarının incelenmesi yoluyla yapılacaktır. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 71 inci ve Gümrük Yönetmeliği'nin 21 ile 61 inci Maddeleri'nde düzenlenmiş bulunan hükümlere göre; Gümrük İdareleri, usul ve formalitelerin mümkün olduğunca basitleştirilmesi için gümrük işlemleriyle ilgili olarak, beyannameye eklenmesi gereken belgelerden bazılarının eklenmesine ve kaydedilmesi gereken bazı bilgilerin beyannameye yazılmasına, beyanname yerine geçmek üzere, eşyanın ilgili gümrük rejimine tabi tutulması talebi ile birlikte ticari veya idari bir belgenin verilmesine veya eşyanın ilgili rejime geçişinin kayıt yoluyla yapılmasına izin vereceklerdir. Ayrıca beyan sahibi; basitleştirilmiş usul kapsamında olmak üzere, genel dönemseller ya da özet niteliğinde bir tamamlayıcı beyanda bulunabilecektir (Şekeroğlu, 2007:75).

2.6.2. Bağlayıcı Tarife Bilgisi ve Bağlayıcı Menşei Bilgisi

Yeni Gümrük Kanunu'nun 8 inci Maddesi'ne göre; ilgililer, Gümrük İdareleri'nden Gümrük Mevzuatının uygulanması hakkında bilgi talep edebileceklerdir. Ancak, bu bilgi talebinin fiilen tasarlanan bir ithalat ya da ihracat işlemine dayanması esastır. Bilgi talebi, eşyanın tarifesi ile menşeiine ilişkin olabilecektir. Verilen bu bilgiler, Gümrük İdareleri'nin hak sahibine karşı, sadece eşyanın tarife pozisyonu konusunda ya da eşyanın menşeinin tespiti konusunda ve

yalnızca bilginin verildiği tarihten sonra tamamlanacak gümrük işlemlerine konu eşya için olmak üzere bağlayıcı olacaktır (Şekeroğlu, 2007:77).

Bağlayıcı Tarife Bilgileri verildiği tarihten itibaren 6 yıl, Bağlayıcı Menşe Bilgileri ise, verilen tarihten itibaren 3 yıl için geçerli olacaktır. Ayrıca verilen bu bilgiler sadece ithalat ya da ihracat vergilerinin belirlenmesi, Tarım Politikası kapsamında, ihracatta vergi iadeleri ile ithalatta ya da ihracatta verilen diğer bütün ödemelerin hesaplanması, gümrük işlemlerinin yürütülmesi sırasında verilen ithalat, ihracat ya da ön izin belgelerinin kullanım amaçları için kullanılabileceklerdir.

2.6.3. Eşyanın Tercihli ve Tercihli Olmayan Menşei

Eşyanın tercihli ve tercihli olmayan menşesine ilişkin hükümler, yeni Gümrük Kanunu'nun 17 ile 22'nci ve buna bağlı Gümrük Yönetmeliği'nin 72 ile 86'ncı Maddeleri'nde düzenlenmiş bulunmaktadır. Tümüyle bir ülkede üretilen veya elde edilen eşya o ülke menşei sayılır.

Eşyanın tercihli olmayan menşei; Türkiye'nin bazı ülkeler veya ülke gurupları ile yaptığı tercihli bir tarife uygulaması gerektiren anlaşmalarda yer alan tercihli tarife uygulamaları ile Türkiye tarafından tek taraflı olarak bazı ülkeler, ülke gurupları veya toprak parçaları için anılan tercihli tarife uygulamaları hariç olmak üzere, Türk gümrük tarifesinin uygulanması ile eşya ticaretine ilişkin tarife önlemleri dışında ise, Bakanlar Kurulu Kararı ile oluşturulan önlemlerin uygulanması amacıyla belirlenen menşe hükümleri olarak tanımlanabilir. "Eşyanın Tercihli Menşei"; Türkiye'nin bazı ülkeler ya da ülke gurupları ile yaptığı tercihli bir tarife uygulaması gerektiren anlaşmalarda yer alan tercihli tarife uygulamaları için bu anlaşmalarla, Türkiye tarafından tek taraflı olarak, bazı ülkeler, ülke gurupları veya toprak parçaları için tanınan tercihli tarife uygulamaları ile ilgili menşe hükümleridir (Şekeroğlu, 2007:55).

Menşe kuralları, bir ürünün milliyetini belirlemek için kullanılan kriterlerdir. Menşe kuralları, özellikle ayırıcı ticaret politikalarının uygulanması, ekonomik istatistiklerin derlenmesi ve malların etiketlenmesinde tartışmasız tarafsız bir araç olarak oluşturulmuştur. Menşe kuralları, ticaret akışında malların ekonomik istatistiklerinin derlenmesini ve malların menşesinin belirlenmesini, belirli ülkelere tercihli rejim uygulanabilmesini sağlamak veya belirli ülkelere gerçekleştirilen ithalatı kısıtlamak amacıyla kullanılır. Örneğin, bir serbest ticaret alanına taraf ülke menşeli malların vergisiz girişi, kotaya tabi bir ülke menşeli mallar için miktar

kısıtlamaları veya belli bir ülkedeki belli firmalardan gelen mallara anti-damping vergisi uygulamaları o malın veya malların ancak menşeinin tespiti ile mümkün olur (Akan, 1998:5).

2.6.4. Gümrük Antrepo Rejimi

Yeni Gümrük Kanununda “Gümrük Antrepo Rejimi” Gümrük Kanunu’nun 97 ile 107’nci Gümrük Yönetmeliği’nin ise 356 ile 456’ncı Maddeleri arasında düzenlenmiş bulunmaktadır. Anılan hükümler; ithalat vergilerine, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmamış ve serbest dolaşıma girmemiş eşya ile gümrük antreposuna alınması halinde, ihracata ilişkin önlemlerden yararlanabilecek ihraç eşyasının bir gümrük antreposuna konulmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

1615 sayılı Gümrük Kanununda gümrük antrepolarının kurulması ve işletilmesi devlet tekelinde iken 4458 sayılı gümrük kanunuyla devlete ait olan antrepo işletmeciliği tekeli kaldırılarak kanunun 95. maddesinde belirtilen şartları yerine getiren herkes genel antrepoları açıp işletmesi mümkün hale gelmiştir. 4458 sayılı gümrük kanunuyla getirilen diğer bir yenilik önceki gümrük kanununda antrepolarda yapılacak sayımın sonunda eksik veya fazla çıkan eşyalar hakkında kaçakçılık takibatı yapılır iken, 4458 sayılı yasada gümrük idarelerinin sayım ve denetlenmesi sonunda eşyanın eksik çıkması durumunda gümrük vergilerinin işleticiden tahsil edileceği, fazla çıkan eşyanın ise kayda alınarak, gerektiğinde tasfiye işlemine tabi tutulacağı hüküm altına alınmakta, kaçakçılık tatbikatı yapılabilmesine olanak verecek herhangi bir düzenlemeye yer verilmemektedir. Gümrük Kanunu’nun 101 inci Maddesi ile eşyanın antrepo rejimi altında kalış süresi sınırsız hale gelmiştir. Ancak Gümrük İdaresi’nin gerekli gördüğü durumlarda eşyaya gümrükçe onaylanmış, yeni bir işlem ya da kullanım tayin edilmesi için bir süre belirlenmesi de söz konusu edilmiştir.

2.6.5. Dâhilde İşleme Rejimi

1980 yılından itibaren uygulanmaya başlanan ihracata yönelik kalkınma stratejisine bağlı olarak düzenlenen İhracatı Teşvik Mevzuatının, Gümrük Birliği çerçevesinde, ülkemiz ekonomisi ve dış ticareti de dikkate alınarak AB’nin Gümrük Koduna uygun hale getirilmesi yoluyla oluşturulan ve 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe giren bir rejimdir (Uzun, 2006:29).

Dâhilde işleme rejiminin temel amacı; ülke içinde dünya fiyatlarından temin edilemeyen, üretimi bulunmayan veya yetersiz olan, istenilen kalitede olmayan eşyanın gümrük muafiyetli (Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmaksızın) ithaline olanak sağlanması yoluyla girdi maliyetlerini azaltarak ürünlere dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak yoluyla ihracatı artırmak olarak ifade edilebilir. Ayrıca; üretim ve ticaret hacmini artırmak, katma değer yaratmak, istihdamı artırmak, ihraç ürünlerini ve ihraç pazarlarını çeşitlendirmek gibi amaçları da sıralanabilir (Akçin ve Yunar, 2004:6).

2.6.6. Hariçte İşleme Rejimi

“Hariçte İşleme Rejimi”; Dâhilde İşleme Rejimi’nde olduğu gibi, 1615 Sayılı Gümrük Kanunu’nun kapsamında değil, Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulamaya konulmuştur. Ancak rejimin kanuni dayanağı olmadığı için, rejimle ilgili bazı kolaylıklar uygulamaya konulamamaktaydı. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu; “Hariçte İşleme Rejimi”ni, Dâhilde İşleme Rejimi’nde olduğu gibi, AB’de olduğu şekliyle yürürlüğe koymuştur (Şekeroğlu, 2007:61).

Rejimin amacı; Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşyanın tamir edilmesi veya yenilenmesi için geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş ürünün tam veya kısmi muafiyetten faydalanarak serbest dolaşıma girmesinin sağlanmasıdır. Kısaca amaç Türkiye de ithal edilen işlem görmüş ürünlerin aynısını veya benzerini üreten üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilememesi kaydıyla ihracatı teşvik etmektir.

2.6.7. Geçici Depolama Yerleri

4458 Gümrük Kanunu’nun; 47, 48, 49 ve 50 inci Maddeleri ile daha önce “Sundurma Rejimi” olarak yer alan düzenlemeler, “Eşyanın Geçici Depolanması” başlığı altında daha geniş olarak düzenlenmiştir. Getirilen yeni düzenlemeye göre; malların geçici depolama yerlerinde bekleme süreleri kısaltılarak, deniz yolları ile gelen mallarda 45 gün, diğer yollarda gelen mallarda 20 gün olarak belirlenmiştir. Mallara ilişkin gümrük işlemlerinin de, bu süreler içerisinde tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca geçici depolama yerlerinde, mallara ilişkin elleçleme işlemlerinin de yapılabilmesi mümkün hale gelmiştir. Eşyanın geçici depolanma statüsünde bulunabileceği süre; deniz yoluyla gelen eşyalar için, özet beyan verildiği tarihten itibaren 45 gün; diğer bir yolla gelen eşya için ise, özet beyan verildiği

tarihten itibaren 20 gün; yolcu beraberli eşya için ise, 3 ay olarak belirlenmiştir. (Şekeroğlu, 2007:58).

İhraç mallarının geçici depolama yerlerinde depolanmasında ve bu malların Gümrük İdaresi tarafından onaylanmış bir işleme ya da kullanıma tabi tutulmasında deniz yolu ile gelen eşyada 45 gün diğer yollarda gelen eşyada 20 günlük sınırlamanın getirilmesi amacı maliyet tasarrufudur. Limanların indirme ve boşaltma yerlerine uzun süre işgal edilmesinin önlenmesi depolama masraflarının azaltılması amaçlanmaktadır (Onursal, 2000:15).

2.6.8. Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi

1615 sayılı gümrük kanunda olmayıp 4458 Sayılı Kanun'un 123 – 127 inci Maddeleri'nde düzenlenen Gümrük Kontrolü Altında İşleme rejimi; serbest dolaşıma girmemiş eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinde, ithalat vergilerine ya da ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan eşyanın durumunu ve niteliğini değiştiren işlemlere tabi tutularak ve elde edilen işlenmiş ürünlerin gümrük vergileri üzerinde serbest dolaşıma girmelerine olanak sağlayan bir rejimdir.

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi; bir malın üretiminde girdi olarak kullanılacak mamulün ithali sırasında, herhangi bir ticaret politikası önlemi uygulanmamaktadır. Girdinin ithali sırasında gümrük vergisi ve KDV tahsil edilmemekte bu vergilerin tahsili işlenmiş ürünün serbest dolaşıma gireceği zamana ertelenmektedir. Bu rejimin en önemli faydası; vergi ödeme zamanının, malın serbest dolaşıma gireceği zamana ertelenmesidir (Yerci, 2001:34-35).

2.6.9. Gümrük Yükümlülüğü

Yeni mevzuatımızda “gümrük yükümlülüğü” deyimini geniş bir anlam içerisinde ele alınmış ve gümrük yükümlülüğün doğması ile ilgili hükümler yanında, eski Kanun'da giriş rejimi içerisinde düzenlenmiş olan gümrük vergilerinin tahakkuku, tebliği ve ödenmesi, vergilerin geri verilmesi, vergi yükümlülüklerinin sona ermesi ile teminat işlemlerine ilişkin hükümler, “gümrük yükümlülüğü” ifadesi içerisinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Yeni Düzenlemelerde, Gümrük yükümlülüğünün doğmasına ilişkin olarak, beyan edilen ve gümrüğün denetlenmesi dışında kalmış eşya için öngörülen esaslar kabul edilmiş olmamakla beraber, gümrük gözetimindeki eşya, serbest bölgede

bulunan eşya ile ihracat vergilerine tabi eşya için ayrı ayrı gümrük yükümlülüğü tanımları getirilmiş bulunmaktadır (Şekeroğlu, 2007:63).

6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere, gümrük yükümlülüğü:

- Vergilerin ödenmesi,
- Vergilerin kaldırılmasına karar verilmesi,
- Gümrük beyannamesinin iptal edilmesi,

-Eşyanın bir serbest dolaşıma giriş rejimi kapsamında tesliminden önce zapt ve müsadere edilmesi veya imha edilmesi; serbest dolaşımda olmayan eşyanın hazineye hiçbir masraf getirmeyecek şekilde, gümrük idaresinin gözetiminde imhası veya gümrüğe terk edilmesi; doğal özellikleri veya beklenmeyen haller yahut mücbir sebep nedeniyle telef veya kaybı,

-İthalat vergilerine tabi olup, Gümrük Kanununa aykırı şekilde Türkiye Gümrük Bölgesine giren eşyanın müsadere edilmesi, hallerinde sona erer (Uzun, 2006:12).

2.6.10. Vergi ve Cezalarına İlişkin Düzenlemeler

4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nda vergilendirilmeye ilişkin düzenlemeler, 195 ile 217 Maddeleri arasında düzenlenmiştir. 4458 sayılı gümrük kanunuyla gümrük vergilerinde yapılan düzenlemelerden birisi; vergilerin on-line bilgisayar sistemi kullanılarak yükümlüler tarafından hesaplanmasına olanak sağlamasıdır. Mükellefler, Gümrük İdareleri ile eşzamanlı olarak on – line bilgisayar sistemlerini kullanarak vergi borçlarını hesaplayabilmekte ve gümrük idarelerine anında aktarabilmektedir. On-line bilgisayar sistemi ile vergi ödeme işlemleri kolaylaşmakta ve vergilemede etkinlik artmaktadır.

Gümrük vergileri konusunda 4458 sayılı kanunla yapılan bir diğer düzenlemede; mükellefler tarafından fazla ödenen vergilerin geri verilmesi ile ilgilidir. Ödenmiş olan vergilerin tamamen veya kısmen geri verilmesi kararını alan gümrük idaresi, kararın verildiği tarihten itibaren üç ay içerisinde uygulamaya koyulmazsa, ilgilinin talebi üzerine üç aylık sürenin bitiminden itibaren faiz ödenir.

4458 Sayılı Gümrük Kanunu ile getirilen diğer bir yenilikte ekonomik suçta ekonomik ceza prensibidir. Bu düzenlemeye göre; daha önce 1615 Sayılı Kanun'da, 1918 Sayılı Kaçakçılık Kanunu'nda yer alan düzenlemeyle, kaçakçılığın boyutuna göre idama kadar varabilen cezalar öngörülmekteydi. 4458 Sayılı Kanun'la,

“Ekonomik Suça Ekonomik Ceza Verilmesi Prensibi” çerçevesinde, kaçakçılık suçlarının para cezaları ile cezalandırılmasını öngören düzenlemeler getirilmiştir.

2.6.11. Gümrük Müşavirliği

Gümrük Kanunu'nun 225 ile 229, Gümrük Yönetmeliğinin ise 833 ile 856. maddelerinde Gümrük Müşavirliği ile ilgili hükümlere yer verilmektedir. Belirtilen hükümlere göre, eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına ilişkin faaliyetler, doğrudan temsil yoluyla veya dolaylı temsil yoluyla Gümrük Müşavirleri tarafından takip edilip sonuçlandırılacaktır. Böylece Gümrük Müşavirleri her türlü gümrük işlemlerini takip edip sonuçlandırabileceklerdir. Gümrük Müşavirleri; gerçek şahıs şirketi olarak hizmet verebilecekler hem de tüzel kişilik de oluşturabilirler. Ancak tüzel kişilik ortaklarının tümünün, Gümrük Müşaviri olması zorunluluğu bulunmaktadır. Yükümlülüğün esaslarına göre; bir gümrük müşavirinin imzaladığı gümrük beyannamesinden tüzel kişilik ve ortakları da yükümlüdür.

2.6.12. K.D.V Kanunu'nda Yapılan Düzenlemeler

4458 sayılı gümrük kanununun yürürlüğe girmesinden sonra 3065 sayılı KDV kanununda değişiklik yapma gereği ortaya çıkmış ve bu değişiklikleri düzenlemek amacıyla 3065 sayılı KDV kanununda değişiklik yapan kanun çıkarılmıştır. 4503 sayılı kanun ile KDV kanununun 16. maddesinin 1 numaralı fıkrasının B bendi değişmeden önceki halinde 1615 sayılı Gümrük Kanununun 7'inci maddesinin 3,4,5, 6, ve 7 numaralı bentlerinde sayılan istisnalar ile 8,9,10,13 maddelerindeki muafiyetler ile geçicici muafılığı düzenleyen madde ile geri gelen eşyaya ilişkin düzenlemeler yer almaktaydı. Bu düzenlemelere göre gümrük vergilerinden muaf ve müstesna olarak ithal olunan eşyanın söz konusu maddedeki kayıt ve şartlarla ithali KDV'den istisna edilmişti. Yukarıda bahsedilen muafiyet ve istisnalar 4458 sayılı Gümrük kanununun 167 maddesinde yeniden düzenlenmiştir (Erkan, 2000:102).

4458 sayılı Gümrük Kanunu gümrük vergilerinden muafiyetle istisna hükümlerini ihtiva eden 167'inci maddesinin 5. fıkrası ile 7. fıkrasında belirtilen ithalat istisnası 4503 sayılı kanunla getirilen düzenlemeler çerçevesinde kaldırılmıştır. Yukarıda bahsedilen Fıkralarda ki malların ithalatı gümrük vergisi ve KDV istisnalarından yararlanamamaktadır. 3065 sayılı KDV kanununun 16'ncı

maddesinin 1. fıkrasının E bendinde düzenlenen 1615 sayılı eski gümrük kanununun 119. maddesinde belirtilen geçici muaflık ve 132. maddesinde düzenlenen geri gelen eşyaya ilişkin KDV istisnaları 4458 sayılı gümrük kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. 4458 sayılı kanunun 128/134 maddelerinde ve gümrük yönetmeliğinin 528-598 maddelerinde düzenlenen geçici ithalat rejimi 4458 sayılı kanunun 135,149. maddelerinde ve gümrük yönetmeliğinin 599,637'inci maddelerinde düzenlenen hariçte işleme rejimi ile yine 4458 sayılı kanunun 168/170'inci maddelerinde ve gümrük yönetmeliğinin 690/708'inci maddelerinde düzenlenmiş olan geri gelen eşya kapsamında olan yapılan ithalat 3065 sayılı KDV kanununda değişiklik yapan 4503 sayılı kanunla KDV'den istisna edilmiştir (Uysal ve Seneğir, 2000:169-171).

2.7. TÜRK GÜMRÜK MEVZUATINDA GÜMRÜK REJİMLERİ

Türk Gümrük Mevzuatında Gümrük Rejimleri, aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- 1) Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi
- 2) Transit Rejimi
- 3) Gümrük Antrepo Rejimi
- 4) Dâhilde İşleme Rejimi
- 5) Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi
- 6) Geçici İthalat Rejimi
- 7) Hariçte İşleme Rejimi
- 8) İhracat Rejimi.

Gümrük rejimleri, Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri ve Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri olmak üzere iki bölümde değerlendirilebilmektedir:

A. Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri:

- 1) Dâhilde İşleme Rejimi
- 2) Hariçte İşleme Rejimi
- 3) Antrepo Rejimi
- 4) Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi
- 5) Geçici İthalat Rejimi

B. Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri:

- 1) Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi
- 2) Transit Rejimi
- 3) İhracat Rejimi

Söz konusu bu rejimler, ayrıntılı olarak aşağıdaki anlatımlar çerçevesinde ele alınacaktır.

2.7.1. Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri

2.7.1.1. Dâhilde işleme rejimi

Mülga 1615 Sayılı Gümrük Kanun'un 95'nci Maddesi'nde yer alan "Aktarma Rejimi", 31.10.1995 tarihinde yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile "Dâhilde İşleme Rejimi" olarak değiştirilmiştir.

Dâhilde işleme rejimi, serbest dolaşıma girmiş veya girmemiş eşyanın her türlü işleme faaliyetine tabi tutulmasına imkân sağlayan ekonomi etkili bir gümrük rejimidir. Yabancı ülkelerden getirecekleri ürünleri Türkiye Gümrük Bölgesinde herhangi bir şekilde işçiliğe tabi tutarak veya Türkiye Gümrük Bölgesinde serbest dolaşımda bulunan eşya ile işlendikten sonra yine yabancı ülkelere ihraç etmek isteyen müteşebbisler açısından, gümrük mevzuatının sunduğu en avantajlı rejim dâhilde işleme rejimidir (Gökçelik, 2005:65).

Dâhilde İşleme Rejiminin temel amacı; ülke içinde dünya fiyatlarından temin edilemeyen, üretimi bulunmayan veya yetersiz olan, istenilen kalitede olmayan eşyanın gümrük muafiyetli (Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmaksızın) ithaline olanak sağlanması yoluyla girdi maliyetlerini azaltarak ürünlere dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak yoluyla ihracatı artırmak olarak ifade edilebilir. Ayrıca; üretim ve ticaret hacmini artırmak, katma değer yaratmak, istihdamı artırmak, ihraç ürünlerini ve ihraç pazarlarını çeşitlendirmek gibi amaçları da sıralanabilir (Akçin ve Yunar, 1994:6).

Eşyanın montajı, kurulması, işlenmesi, yenilenmesi veya tamir edilmesiyle benzeri işlemler, "işleme faaliyetleri" olarak nitelendirilir. İşleme faaliyetleri sonucunda elde edilen ürünler, "işlem görmüş ürün" sayılmaktadır. Belirli bir miktardaki ithal eşyasının işlenmesi sonucu elde edilen, "işlem görmüş ürünlerin miktar ve yüzde oranı verimlilik oranını" ifade etmektedir. İşlem görmüş ürünlerin imali için, ithal eşyasının yerine kullanılan serbest dolaşımda bulunan eşya da "eş değer eşya" olarak tanımlanmaktadır. İşlem görmüş ürünlerin eş değer eşyadan elde edilmesine ya da eş değer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin, ithal eşyasının

serbest dolaşıma girmesinden önce Türkiye Gümrük Bölgesi dışına ihraç edilmesine izin verilebilir. Ancak, eş değer eşyanın, serbest dolaşıma girecek ithal mallarıyla aynı kalitede olmaları ve aynı nitelikleri taşımaları gerekir.

Dâhilde İşlem Rejimi Kapsamında: İthalatta şartlı muafiyet, ithalat esnasında alınan vergilerin geri ödenmesi ve eşdeğer eşya kullanım sistemleri uygulanmaktadır.

İthalatta Şartlı Muafiyet Türkiye de yerleşik olan firmaların ihracatını taahhüt ettikleri ürünleri üretiminde kullanacakları hammadde yardımcı madde yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerini bedelli veya bedelsiz olarak ithali, alınması gereken her türlü vergi miktarı karşılığında teminat yatırılması karşılığında gümrüksüz olarak ithal edilmektedir. İthalat esnasında alınan vergilerin geri ödenmesi: İthalatı sırasında her türlü vergileri ödenerek serbest dolaşıma giren bir eşyanın işlem görmüş ürünler şeklinde dâhilde işleme izin belgesi kapsamında 3. ülkelere ihraç edilmesinden sonra ithalatta ödenen vergilerin geri ödenmesi anlamı taşır. Eşdeğer Eşya Kullanımı: İşlenerek İhraç edilecek ürünlerin üretiminde ithal eşyası yerine eşdeğer eşya olarak serbest dolaşımdaki eşyanın kullanılması da söz konusu olabilir. İşlenmiş ürünlerin üçüncü ülkelere ihracından sonra Dış Ticaret Müsteşarlığından alınacak dâhilde işleme izin belgesi ile ihraç edilen ürünün üretimde kullanılan serbest dolaşımdaki hammaddeler yardımcı madde yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerini ithalinde KDV haricindeki tüm vergiler süresi içinde başvurmak koşulu ile alınmamaktadır. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında kurulan Gümrük Birliğini bir koşulu olarak AB ülkelerinde serbest dolaşımda bulunan mallar Türkiye’de de serbest dolaşım hakkına sahiptir. Dolayısı ile Türkiye’de üretilecek bir malın kullanılmak üzere AB’den mamul yarı mamul ambalaj malzemesi vb. malların ithal edilmesini dâhilde işleme rejimi kapsamında yapılmasını işletmeler açısından sağlayacağı vergi avantajı KDV’nin askıya alınması ile sınırlı kalacaktır. Diğer yandan dâhilde işleme rejimi kapsamında üçüncü ülkelere mal ithalatı yapılması ve bu malların işlenmiş ürünler olarak AB ve Türkiye’nin ortak gümrük alanında serbest dolaşması mümkün değildir. İşlenmiş ürünlerin tekrar üçüncü ülkelere ihraç edilmesi gerekmektedir (Şekeroğlu, 2007:61).

İşlenmiş ürünlerin AT-Türkiye ortak gümrük alanında serbest dolaşıma girebilmesi için girdi olarak kullanılan ithal mallar için ödenmesi gereken ancak dâhilde işleme izin belgeleri askıya alınan vergilerin AB’ye ihracında ödenmesi

gerekmektedir. Bu şekilde sonradan ödenen vergilere telafi edici vergiler denilmektedir (Acar, 2000:34).

2.7.1.2. Dışarıda (hariçte) işleme rejimi

Mülga 1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nun "Geçici Çıkış" başlığı altında 131. Maddesi, yeni uygulama ile değiştirilerek adı "Geçici İhracat – Dışarıda (Hariçte) İşleme Rejimi" olarak değiştirilmiştir.

Hariçte işleme Rejimi: Serbest dolaşımdaki eşyanın, işlenmek üzere Türkiye gümrük bölgesinden geçici olarak üçüncü ülkelere gönderilmesi ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlere tam veya kısmi muafiyet uygulanmak suretiyle tekrar serbest dolaşıma girmesidir. Bu rejim; serbest dolaşımdaki eşyanın işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş ürünün tam veya kısmi muafiyetten yararlanarak serbest dolaşıma girmesinin sağlanması ile ithal edilen işlem görmüş ürünlerin aynısını veya benzerini üreten Türkiye'deki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi kaydıyla ihraç eşyasının teşviki amaçlanmaktadır (Uzun, 2006:62).

Hariçte işleme rejimi dâhilde işleme rejiminin tersi istikametinde işleyen bir rejimdir. Dâhilde işleme rejimi kapsamında ham veya yarı mamul eşya işlenip yeniden ihraç edilmek üzere Türkiye Gümrük Bölgesine getirilirken, hariçte işleme rejimi kapsamında genellikle serbest dolaşımdaki ham veya yarı mamul eşyanın işlem görmek üzere Türkiye gümrük bölgesinden çıkartılıp yeniden ithal edilmesi söz konusudur. Serbest dolaşımda bulunan eşya dışında, örneğin, dâhilde işleme rejimi çerçevesinde gelen ve serbest dolaşımda bulunmayan eşya da hariçte işleme rejimine konu olabilir (Gökçelik, 2005:131).

Hariçte işleme faaliyeti, serbest dolaşımda bulunan eşyanın daha ileri safhada işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin gümrük vergilerinden tam veya kısmi muafiyet uygulanmak suretiyle ve ikili veya çok taraflı ticaret anlaşmaları çerçevesinde bazı işlem görmüş ürünler için konulmuş veya konulacak olan gümrük vergi muafiyeti içeren hükümler saklı kalmak kaydıyla yeniden serbest dolaşıma girmesi ve standart değişim sistemi kapsamında ithali ile ilgili faaliyetleri kapsamaktadır.

Rejimin isleyişinde başlıca üç aşama bulunmaktadır. Birinci aşamada serbest dolaşımda bulunan eşya Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici olarak ihraç

edilir. İkinci aşamada eşya Türkiye Gümrük Bölgesi dışında işleme faaliyetine tabii tutulur. Üçüncü aşamada ise dışarıda işlenen ürün yeniden ithal edilir ve tam veya kısmi muafiyet kapsamında serbest dolaşıma sokulur.

Hariçte işleme rejiminde giriş ve çıkış gümrük idarelerinin farklı olma durumu (üçgen trafik) INF 2 belgesiyle izlenir. Hariçte işleme rejimine konu olan eşya islendikten sonra çıkış gümrük idaresi dışındaki başka bir gümrük idaresinden serbest dolaşıma sokulabilir. Bu şekilde işlem görmüş eşyanın üçgen trafiğinin izlenmesinde INF 2 adı verilen belge kullanılmaktadır. Üçgen trafik kullanımına izin veren gümrük idaresi INF 2 belgesini tescil ederek aslını beyan sahibine verir, ikinci nüshasını ise gümrük idaresinde saklıya alır. Çıkış gümrük idaresi eşyanın çıktığını belge üzerine yazarak tasdik eder. INF 2 belgesinin aslı giriş gümrük idaresine ibraz edilir ve serbest dolaşıma giriş beyannamesine eklenir. Eşya birden fazla partide geliyor ise düşüm yapılarak son partinin gelişine kadar beyan sahibine teslim edilir. Eşyanın serbest dolaşıma girişi çıkış gümrüğünden başka birden fazla gümrük idaresinden yapılacak ise çıkış gümrük idaresince buna uygun sayıda INF 2 belgesi düzenlenir.

Hariçte işleme izin belgesi veya hariçte işleme izinlerinin süresi azami 12 aydır. Ancak gerekçeli talep üzerine, verilen sürenin yarısı kadar ek süre verilebilir. Süresi içinde başvurmak kaydıyla belge revizyonu mümkündür. İthalat ve ihracat işlemlerinin ek süre dâhil izin süresi içinde tamamlanması gerekir. (12.07.2000 Tarihli ve 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejim Tebliği, madde 9 –11) Hariçte işleme rejiminde sürenin başlangıcı rejime ilişkin beyannamenin tescil edildiği tarihtir.

2.7.1.3. Antrepo rejimi

Antrepo kelimesi, malların gümrük sınırları dâhilinde muhafazası amacıyla konulduğu yerleri ifade etmekte olup bir tür depo işlevi gören açık veya kapalı mahallerdir. Avrupa Birliği Gümrük Kanunu'na göre ise, her topluluk üyesi ülkenin gümrük idarelerince uygun görülen koşullarda ve yerlerde açılan, gümrük gözetimi ve denetimi altında bulunan yerlere gümrük antreposu adı verilmektedir (Dölek, 1999:199).

Gümrük gözetimi altında bulunan eşyanın veya izin verilmesi durumunda, ihracata konu olan malın konulduğu yerler “Gümrüklü Antrepo” olarak isimlendirilmektedir. Gümrüklü Antrepoları işleten taraflara “Antrepo işleticisi”

denilirken, Antrepo Rejimi beyanında bulunan veya yasal temsilcisi de “Kullanıcı” olarak adlandırılır (Canitez, 2008:169).

Antrepolar , “Genel ve Özel Antrepolar” olarak ikiye ayrılmaktadır:

Genel antrepo; eşyanın konulması için herkes tarafından kullanılabilen işleticisinin ve kullanıcısının farklı kişiler olduğu antrepolardır; özel antrepolar ise, yalnız antrepo işleticisine ait eşyasının konulması amacıyla kurulan, işletici ve kullanıcının aynı olduğu gümrük antrepolarıdır. Serbest dolaşımda olmayan eşya sergilendiği fuar ve sergiler de özel antrepolardır. Parlayıcı ve patlayıcı veya bir arada buldukları eşya için tehlikeli olan ve korunmaları özel tertip ve yapılara gerek gösteren Müsteşarlıkça belirlenmiş eşya, ancak bu niteliklerine uygun genel veya özel antrepolara konulabilir. Posta idarelerinin sorumluluğu ve gümrüğün denetlemesi altındaki yabancı kolilerin konulduğu kapalı yerler genel antrepo sayılır.

Antrepo tipleri ise, aşağıdaki gibi değerlendirilebilmektedir;

Kamu Antrepoları: A, B, F Tipi Genel Antrepo’dur.

- **A TİPİ Antrepo:** Depocunun sorumluluğunda olan antrepodur.
- **B TİPİ Antrepo:** Malı koyanın sorumlu olduğu antrepodur.
- **F TİPİ Antrepo:** Bir gümrük antreposunun, kamu antreposu olarak uygulanan ve gümrük idarelerince işleten antrepodur.

Özel Antrepo: C, D, E tipi antrepo’dur.

- **C TİPİ Antrepo:** Antrepoyu işletenin ve kullananın aynı kişi olduğu ve eşyanın bu kişinin sorumluluğunda olduğu antrepolardır.
- **D TİPİ Antrepo:** Antrepo işleticisi ve kullanıcının aynı kişi olduğu; ancak ithal eşyasının gümrüğe sunulmaksızın ve beyannamesi verilmeksizin serbest dolaşıma girmek üzere teslim edilmesi halinde, gümrük vergileri eşyanın antrepo rejimine tabi tutulduğu tarihte yürürlükte bulunan vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına dayanılarak hesaplanır.
- **E TİPİ Antrepo:** Malların, gümrüğe ibraz edilmeden ve ilgili beyanname verilmeden Serbest Dolaşıma bırakılmasıdır sadece belli periyotlarla gümrüğe ibraz edilir.

Gümrük idarelerinin antrepo işletmediği veya işletseler dahi yeterli olmadığı durumlarda Gümrük Müsteşarlığı’ndan izin almak kaydıyla Gümrüklü Antrepoların açılması ve işletilmesi mümkündür. Teorik olarak Gümrüklü Antrepolarda bir eşyanın kalma süresi sınırsızdır. Bu nedenle antrepodaki malın sahibi olan işletme,

ihtiyacı kadar olan malı antrepodan çekerek, sadece çektiği mala konu olan vergileri öder (Canitez, 2008:171).

2.7.1.4. Gümrük kontrolü altında işleme rejimi

Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi, serbest dolaşıma girmemiş eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinde, ithalat vergilerine veya ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, niteliğini ve durumunu değiştiren işlemlere tabi tutulmaları ve bu işlemlerden elde edilen ürünlerin gümrük vergileri üzerinden serbest dolaşıma girmelerine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir.

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi sayesinde, ithal eşyası üzerinde birtakım katma değer yaratan işlemlerin Türkiye Gümrük Bölgesinde yapılması ve böylece Türkiye'ye istihdam sağlayan bir ortam oluşturulması mümkün olmaktadır. Örnek vermek gerekirse; bir kısmı hasarlı olan ve hasarı giderildikten sonra serbest dolaşıma sokulacak olan eşyanın hasarının yurtdışında giderilmesi durumunda, hasar giderilmesine ilişkin olarak yaratılacak katma değer yurtdışında kalacaktır. Hâlbuki eşya hasarlı olarak ülkemize gelse ve gümrük kontrolü altında işleme faaliyeti sonucunda hasarı giderildikten sonra serbest dolaşıma sokulsa, bu durumda hasar giderilmesinden kaynaklanan katma değer ülkemizde kalacaktır (Uzun, 2006:45).

Gümrük Kontrolü altında işleme rejimi bir malın üretiminde girdi olarak kullanılacak mamulün ithali sırasında herhangi bir ticaret politikası önlemi uygulanmamaktadır. Girdinin ithali sırasında gümrük vergisi ve KDV tahsil edilmemekte bu vergilerin tahsili işlenmiş ürünün serbest dolaşıma gireceği zamana ertelenmektedir. Bu rejimin en önemli faydası vergi ödeme zamanını, malın serbest dolaşıma gireceği zaman ertelenmesidir (Yerci, 2001:34-35).

Bu rejimin uygulanabileceği durumlar bir liste ile belirlenmektedir. “Gümrük kontrolü altında işleme izni” sadece Türkiye Gümrük Bölgesi'nde yerleşik kişilere verilmekte, işlenmiş ürünler içinde ithal eşyasının teşhisinin mümkün olduğu, eşyanın işlenmesinden sonra, bu rejime tabi tutulmasından önceki niteliğine veya durumuna dönüştürülmesinin ekonomik olarak mümkün bulunmadığı, rejimin uygulanmasının, ithal eşyasının tabi olduğu menşe ve miktar kısıtlaması kurallarının etkilerini saptırmadığı, Türkiye'deki benzer eşyanın üreticilerinin temel ekonomik çıkarlarını olumsuz etkilemediği hallerde ve bir işleme faaliyeti yaratma veya devam ettirme yönündeki ekonomik amaçlara uyulması şartıyla işleme işini yapan veya yaptıran kişinin talebi üzerine verilmektedir.

2.7.1.5. Geçici ithalat rejimi

31.10.1995 tarihinde yürürlüğe giren Kanun Hükmünde Kararname ile Mülga 1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 119. Maddesi'nde yer atan "Geçici Muaflık Rejimi", "Geçici İthalat Rejimi" olarak değiştirilmiştir.

Geçici ithalat rejimi, serbest dolaşıma girmemiş eşyanın ithalat vergilerinden tamamen ya da kısmen muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, Türkiye Gümrük Bölgesi içinde kullanılması ve bu kullanım sırasındaki olağan yıpranma dışında, herhangi bir değişikliğe uğramaksızın yeniden ihracına olanak sağlayan hükümlerin uygulandığı ekonomik etkili bir gümrük rejimidir (Erol, 2004:5). Geçici ithalat rejiminde muafiyetin şartı, eşyanın rejim ile belirlenen şartlar dışında kullanılmaması, eşyanın geçici olarak kaldığı sürece herhangi bir işçiliğe tabi tutulmaması ve gümrük idaresince belirlenen süre içinde rejimden çıkarılmasıdır. Rejimin amacı, Türkiye Gümrük Bölgesi'ne geçici süreyle gelecek eşyaya mevzuatta öngörülen düzenlemeler dâhilinde belirlenen kolaylığın sağlanmasıdır.

Geçici ithalat rejimine tabi tutulan eşya, Türkiye Gümrük Bölgesi'nde verilen süre içinde bir değişikliğe veya işçilik faaliyetine tabi tutulmaksızın, kullanımı nedeniyle doğabilecek olağan yıpranma dışında asli niteliklerini kaybetmemelidir. Ancak, eşyanın bu bölgede kullanımı sırasında işlevini yerine getirmeyecek duruma gelmesi halinde, asli nitelikleri değişmeyecek şekilde tamir edilmesi mümkün olmaktadır.

Genel olarak, ticari niteliği olmayan, ekonomik bir kazanım amaçlanmayan ve yurt dışına yeniden ihracına kesin gözüyle bakılan eşya ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanır. Diğer taraftan, tam muafiyetten faydalanacak eşya içinde yer almayan veya yer aldığı halde tam muafiyete ilişkin koşullarını sağlamayan eşya ithalat vergilerinden kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanır (Erol, 2004:10).

İthalat vergilerinden tam muafiyetten yararlanacak eşya; mesleki teçhizat, sergi, fuar, toplantı ve benzeri etkinliklerde gösterime ya da kullanıma sunulan eşya, sanat eşyası, antika eşya ve mücevherat, ses görüntü veya veri taşıyan eşya ve reklam malzemesi, pedagojik materyal ve bilimsel malzeme, tıbbi ve cerrahi teçhizat ile laboratuvar teçhizatı, doğal afetlerde gönderilen yardım malzemesi, ambalajlar, yolcuların beraberinde getirdiği kişisel ve sportif amaçlı eşya, turistik tanıtım

materyali, canlı hayvanlar ve bunlara ait teçhizat, sınır bölgelerinin altyapı inşaatında kullanılan teçhizat, gemi adamlarının ihtiyaç malzemesi, konteynırlar, paletler, ihracatı teşvik amacıyla ihraç edilecek ürünlerin üretiminde kullanılan malzemelere ve numunelere ithalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat izni verilir.

İthalat vergilerinden tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanacak eşya içinde sayılmayan veya sayıldığı halde tam muafiyete ilişkin koşulları sağlamayan eşya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejiminden faydalanır. Genel olarak, ekonomik bir kazanç sağlayacak ve ticari niteliğe sahip olan eşya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal edilmektedir. Örneğin; baraj inşaatında kullanılacak ve Türkiye'den temin edilmesi mümkün olmayan bir vinç kısmi muafiyet kapsamında geçici olarak yurda girebilir (Erol, 2004:40).

Geçici ithalat rejiminden faydalanamayacak eşya; Türkiye'ye ithali yasak olan eşya, Türkiye Gümrük Bölgesinde kullanım süresinin uzunluğuna bağlı olarak ülke ekonomisine zarar verecek eşya, kullanımı itibariyle ayniyet tespiti mümkün olmayacak eşya, komple tesis, büro eşyası, yedek parça, özel amaçlı kullanılacaklar dışındaki kara taşıtları ve deniz taşıtları, ekonomiye bir katkı sağlamayacak kişisel kullanım amacıyla getirilecek ev eşyası ve diğer eşya, her türlü tekstil ve konfeksiyon ürünleri rejim kapsamında tam ve kısmi muafiyetten faydalanmazlar.

Rejimin işleyebilmesi için, öncelikle izin alınması gereken durumlarda izin prosedürünün tamamlanması gerekir. Rejimden faydalanabilmek için Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olma şartı aranmaz. Eşyanın rejime konu olması beyan ile başlar. Beyanla beraber taahhütname ve teminatın gerektiği hallerde eşya için teminat da verilmesi gerekir. Kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine konu olacak eşya için her ay itibariyle vergiler tutarının % 3'ü şeklinde ithalat vergileri tahsilâtı yapılır (Uzun, 2009:59). Geçici İthalat Rejiminde kısmi muafiyet suretiyle her ay alınan %3'lük verginin dışında kalan vergi miktarı teminat altına alınarak kalan vergi miktarı güvence altına alınır. Tam muafiyet suretiyle geçici ithale ilişkin durum ve özel şartlar saklı kalmak üzere, eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi'nde kalma süresi 24 aydır. Geçici İthalat Rejimi'nden yararlanan hak sahibinin hak ve mükellefiyeti, bu rejimden yararlanmak üzere konulmuş şartları yerine getiren diğer kişilere devredebilir. Yeni hak sahibi ancak, eşya ile ilgili kalan süreyi kullanır. Devir aynı ay içerisinde kısmi muafiyet suretiyle geçici ithal izni verilmiş iki kişi arasında gerçekleştirildiği takdirde, ayın tamamı için tahakkuk ettirilen gümrük vergileri ilk hak sahibi tarafından ödenir. Kısmi muafiyet uygulaması dışında, eşya

ile ilgili vergi mükellefiyeti doğduğunda, hesaplanan vergi tutarından, eşyanın kısmi muafiyete tabi tutulmasından dolayı ödenen vergiler düşülür.

2.7.2. Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri

Ekonomik etkili olmayan gümrük rejimlerini: Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi, Transit Rejimi ve İhracat rejiminden oluşmaktadır.

2.7.2.1. Serbest dolaşıma giriş rejimi

Eşyanın statüsü eşyanın serbest dolaşımda olup, olmadığı yönünden durumunu ifade etmektedir dolayısıyla yabancı bir ülkeden gelen eşyanın serbest dolaşımda eşya statüsünde olabilmesi için; eşyaya ticaret politikası önlemleri uygulanmalı, ithal için öngörülen diğer işlemler tamamlanmalı ve vergiye tabi olması halinde kanunen ödenmesi gereken vergiler tahsil edilmelidir. Serbest dolaşımdaki eşya yalnızca yabancı ülkeden getirilen eşya olmayıp aynı zamanda Türk menşeli sayılan eşya da serbest dolaşımda bulunan eşya statüsündedir.

Serbest dolaşıma giriş rejiminin amacı, bütün ithalat formalitelerinin yerine getirilmesi ve böylece eşyanın dâhildeki diğer ürünler gibi alınıp satılabilmesinin sağlanmasıdır. Türkiye'ye eşya girişi sağlayan diğer rejimler eşyaya bu imkânı sağlamazlar. Örneğin; dâhilde işleme rejiminde eşyanın bir işleme tabi tutulduktan sonra yeniden ihracı veya geçici ithalat rejiminde, eşyanın ayniyatı değişmeden belirli bir süre ülkede kalması, sonrada yurtdışı edilmesi gerekir (Gökçelik, 2005:36).

2.7.2.1.1. İthalat kavramı ve içeriği

İthalat aslında bir eşyanın serbest dolaşıma girmesidir. Ancak ithalata konu olan malın serbest dolaşıma girebilmesi için, ithalat işleminin yürürlükteki gümrük mevzuatına uygun bir şekilde ve fiili ithalat işleminin tamamlanması şarttır. Bu arada ihracatta olduğu gibi, yine yürürlükteki kambiyo mevzuatına göre, serbest dolaşıma giren eşyayla ilgili dövizin de, bedelsiz ithalat hariç, ithalat bedelinin ihracatçı ülkeye transfer edilmesi gerekmektedir. O halde ithalat; bir malın veya ekonomik değerinin yürürlükteki gümrük mevzuatı ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde fiili ithalatın yapılması ve bedelsiz ithalat hariç, ithalat tutarının Kambiyo mevzuatı çerçevesinde ihracatçı ülkeye transfer edilmesidir denilebilir. Yapılan açıklamalar çerçevesinde “fiili ithalat işlemi” ile “ fiili ithal tarihi” kavramları üzerinde durmak yararlı olacaktır. Yurtdışında gelen eşyanın ithalinde bir sorun yoksa, gümrükleme süreci

içerisinde gümrük idaresince ilgili vergiler tahakkuk ettirilir.İşte vergilerin tahakkuk ettirildiği bu anda, fiili ithalat gerçekleşmiş olmaktadır.Ancak vergilerin ithalatçı işletme tarafından yatırılması halinde, gelen eşyanın serbest dolaşıma girmesinde bir sakınca yoktur.Vergilerin yatırılmasından sonra, ilgili gümrük idaresi faturanın arka yüzünde bir tarih ve tutar yazar.Bu noktada gümrük idaresinin fatura üzerine yazdığı tarih ‘fiili ithal tarihi’ ve tutar da ‘fiili ithal tutarı olarak’ adlandırılır (Canitez, 2008:70-71).

Bedelsiz ithalat; ithal edilen mal bedeline herhangi bir şekilde Türkiye’den yurtdışına herhangi bir döviz transferinin yapılmamasıdır. O halde bedelsiz ithalattaki temel kriter, ithalat karşılığında ülke dışına para transfer edilmemesidir. Malın bedeli ödenmeden veya ödense dahi Türkiye’ den para transferi yapılmadan, malın ülkeye getirilmesi söz konusu olsa da, gümrük vergilerinin ödenmesi şarttır.

2.7.2.1.2. İthalat rejim kararı

Ülkemizde ithalat; ithalatın ülke ekonomisi yararına ve uluslararası ticaretin gereklerine uygun olarak düzenlenmesini sağlamak amacıyla, 31.12.1995 Tarih ve 22510 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 95/7606 Sayılı Karar’a Ek’li “İthalat Rejimi Kararı” ile bu Karar’a dayanılarak aynı Tarih ve Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İthalat Yönetmeliği, bu Yönetmeliğe Ek’li İthalat Tebliğleri, ilgili kuruluşlara verilecek talimatlar, çok taraflı ya da iki taraflı anlaşmalar hükümleri çerçevesinde yürütülmektedir.

1 Ocak 1996 tarihinden itibaren yürürlüğe giren İthalat Rejim Kararı, Kararda yer alan hususlara ilişkin yönetmelik ve tebliğler çıkarmaya, Karar metninde sözü edilen izinleri ve talimatları vermeye, ithalatın her aşamasında gerekli görülecek değişiklikleri yapmaya ve önlemleri almaya, ithal malları fiyatlarının gerektiğinde kontrolünü yapmaya veya yapturmaya, özel ve zorunlu durumları inceleyip sonuçlandırmaya Ekonomi Bakanlığı’nı yetkili kılmaktadır (Özsoy, 2009:54).

Türk Gümrük Mevzuatı çerçevesinde İthalat Rejimi’nin tam olarak anlaşılabilmesi adına, öncelikli olarak “İthalat Rejim Kararı” içerisinde yer alan konu ile ilgili maddelerin değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

İthalat Rejim Kararı Madde 6 uyarınca; ithalat bedellerinin kambiyo mevzuatı hükümlerine göre ödenmesi gerekmektedir.

İthalat Rejim Kararı Madde 7 uyarınca; eski, kullanılmış, yenileştirilmiş, kusurlu (defolu) ve yatık (zamanla dayanıklılığını yitirmiş) malların ithali izne

tabidir. Ancak, İthalat Rejim Kararı 13 üncü Maddesi Hükümü gereğince; Tebliğ (200/9 Sayılı İthalat Tebliğ) ile gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarih itibariyle 5 yaşına kadar (5 yaş dâhil), eski olarak ithaline imkân sağlanan maddelerin; gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarih itibariyle 6 yaşından 10 yaşına kadar (10 yaş dâhil) olanlarının ithalatına, ödenecek mali mükellefiyetlere ilave olarak ayrıca CIF bedelinin % 50'si oranında Toplu Konut Fonu tahsil edilmesi suretiyle, gümrük idarelerince izin verilir. Tebliğ kapsamından madde çıkarılması halinde, maddenin Tebliğden çıkarıldığı tarihe kadar (bu tarih dâhil), gümrüğe gelmiş veya çıkış ülkesinde ihracat işlemleri tamamlanmış olanların ithalatı, birinci fıkra hükümlerine tabidir.

İthalat Rejim Kararı Madde 8 uyarınca; Vergi Usul Kanunu Hükümleri uyarınca, vergi numarası verilen her gerçek ve tüzel kişi ve yürürlükteki mevzuat hükümlerine istinaden hukuki tasarruf yapma yetkisi tanınan kişiler ortaklıkları ithalat işlemlerini yürütebilirler.

Ancak, İthalat Yönetmeliği'nin 3. Maddesi gereğince; özel anlaşmalara dayanan ithalatta, kitap ve diğer yayınların ithalatında ve ülkemizde açılan uluslararası fuar ve sergilerde, Bakanlıkça (Ekonomi Bakanlığı) perakende satışına izin verilen malların ithalatında vergi numarasına sahip olma şartı aranmaz.

Yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı'na Ek'li; eşya, ülke veya ülke grupları bazında ithalat uygulanacak gümrük vergisi ve bazı eşya için Toplu Konut Fonu oranları / miktarlarının belirlendiği toplam 5 adet liste bulunmaktadır. Bu listeler, aşağıda verildiği gibi ifade edilmektedir;

- **I Sayılı Liste'nin;** tarım ürünlerini kapsadığı, GTİP bazında eşyaya belirli ülke ve/veya ülke grupları için uygulanacak gümrük vergisi oranlarının gösterildiği ve bu liste kapsamı eşya için Toplu Konut Fonu kesintisinin öngörülmediği;

- **II Sayılı Liste'nin;** sanayi ürünlerini kapsadığı, GTİP bazında eşyaya belirli ülke ve/veya ülke grupları için uygulanacak gümrük vergisi oranlarının gösterildiği ve bu liste kapsamı eşya için Toplu Konut Fonu kesintisinin öngörülmediği;

- **III Sayılı Liste'nin;** işlenmiş tarım ürünlerini (AB'nin temelini oluşturan Roma Anlaşması'nın tarım ürünleri ekinde yer almayan ve bünyesinde temel tarım ürünleri – hububat, şeker, süt ve süt ürünleri – bulunduran; çikolata ve şekerlemeler, çocuk mamaları, bisküvi ve pastacılık ürünleri, makarna, dondurma,

hazır gıdalar, margarin, ekme  mayası ve benzeri gibi ürünler) kapsadığı, GTİP bazında eşyaya belirli ülke ve/veya ülke grupları için uygulanacak gümrük vergisi oranlarının ve tarım payı olarak tahsil edilecek Toplu Konut Fonu oran veya miktarlarının gösterildiği;

- **IV Sayılı Liste'nin;** balık ve diğer su ürünlerini kapsadığı, GTİP bazında eşyaya belirli ülke ve/veya ülke grupları için uygulanacak gümrük vergisi oranlarının ve tarım payı olarak tahsil edilecek Toplu Konut Fonu oran veya miktarlarının gösterildiği;

- **V Sayılı Liste'nin;** Avrupa Birliği'nde yürürlükte bulunan ‘‘Askıya Alma Listesi’’ kapsamı, AB'de üretimi bulunmayan bazı sanayi hammaddesi veya ara malı niteliğindeki eşyayı (bazı kimyasallar, mikro elektronik eşya vb.) kapsadığı, GTİP bazında  c nc  ülkeler için uygulanacak (OGT'den düşük veya sıfır oranında) gümrük vergisi oranlarının gösterildiği ve bu liste kapsamı eşya için Toplu Konut Fonu kesintisinin öngörülmediği görülmektedir(<http://eski.gumruk.gov.tr/tr-TR/ticareterbabi/Sayfalar/Rejim.aspx>).

2.7.2.1.3. Gümrük yükümlülüğü

Serbest dolaşıma giriş rejiminde, bir başka ifade ile ithalatta, gümrük yükümlülüğü, ithalat vergilerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girmesi halinde doğar; ilgili beyannamenin tescil tarihinde başlamaktadır. Basitleştirilmiş usulde yapılan beyanlarda basitleştirilmiş işlemlere ilişkin beyannamenin ya da faturanın tescil edildiği ya da tescil hükmünde olan kayıt işleminin yapıldığı ithalat vergilerinden sorumlu kişi, beyan sahibidir. Dolaylı temsil durumunda, hesabına gümrük beyanında bulunulan kişi de yükümlü olmaktadır. Serbest dolaşıma giriş rejimi için beyanda kullanılan veriler, kanunen alınması gereken vergilerin tamamen veya kısmen tahsil edilememesine sebep olduğu takdirde, beyanın yapılabilmesi için bu verileri veren ve bu verilerin yanlış olduğunu bilen veya normal olarak bilmesi gereken kişiler de gümrük vergilerinden sorumlu olurlar. Aynı gümrük vergilerinin ödenmesinden birden çok yükümlünün sorumlu olduğu hallerde, bunlar söz konusu vergilerin ödenmesinden müştereken ve müteselsilen sorumludurlar. Bir eşyaya uygulanacak ithalat vergileri tutarı, bu eşyaya ilişkin gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarına göre belirlenir. Serbest dolaşıma giriş rejimi çerçevesinde beyanın bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapıldığı hallerde, ithalat vergileri BİLGE tarafından beyannamenin tescili

sırasında otomatik olarak hesaplanır. Beyanın yazılı olarak yapıldığı hallerde, muayene memuru ithalat vergilerinin tahakkukun kesinleşmesini müteakip (yükümlünün ithalat vergilerine öngörülen süreler içinde idari veya adli yargı mercileri nezdinde itiraz edilmemesi), bir başka ifade ile ithalat vergilerinin kesinleşmiş kamu alacağı haline gelmesinden sonra, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda öngörülen usullere göre ödenir. Süresi içinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. İthalat vergileri, gümrük idarelerinde gümrük saymanlıklarına veya yetki verilen bankalara Türk Lirası olarak ödenir. Kanunen ödenmemeleri gerektiği halde ödenmiş olduğu belirlenen ithalat vergileri geri verilir. Kanunen tahakkuk ettirilmemeleri gerektiği halde tahakkuk ettirilen ithalat vergileri kaldırılır. Ancak, kanunen ödenmemesi veya tahakkuk ettirilmemesi gereken ithalat vergileri ilgili kişinin kasten yaptığı bir tahrifat sonucunda ödenmiş veya tahakkuk ettirilmişse, bu vergilerin geri verilmesine veya kaldırılmasına ilişkin talepler kabul edilmez. Kanunen ödenmemeleri gereken ithalat vergileri, söz konusu vergilerin yükümlüye tebliğ edilmesi ve ilgilinin 3 yıl içinde gümrük idaresine müracaatı üzerine yükümlüye tebliğ edilmesi ve ilgilinin 3 yıl içinde gümrük idaresine müracaatı üzerine alındığı belirlenen ithalat vergileri, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren 3 yıl içinde istenebilir. Bu şekilde sonradan istenen ithalat vergilerinin, (yükümlünün düzeltme ve itiraz hakkı saklı kalmak üzere) yükümlüye tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde ödenmesi zorunludur (Çelik ve Coşkun, 2002:17-23).

Eşyanın antrepo, dâhilde işleme, geçici ithalat, gümrük kontrolü altında işleme gibi rejimlere tabi tutulduktan sonra serbest dolaşıma sokulmak istenirse bunlar için bazı özel kurallar getirilmiştir.

- Dâhilde işleme rejiminden sonra eşyanın serbest dolaşıma sokulmak istenmesi halinde, gümrük vergileri, ithal eşyasının dâhilde işlemine rejimine ilişkin beyannamenin tescil tarihindeki vergi oranı ve diğer vergi unsurları (nitelik, miktar gibi) göz önünde bulundurulur hesaplanır.

- Eşya serbest dolaşıma sokulmadan önce gümrük kontrolü altında işleme rejimine tabi tutulmuşsa eğer gümrük kontrolü altında işleme rejimine tabi tutulan eşyanın işlemleri henüz bitmeden, değişmemiş halde veya işlemenin aşamalarından birinde serbest dolaşıma sokulmak istenirse, gümrük vergileri, eşyanın gümrük

kontrolü altında işleme rejimine ilişkin beyannamenin tescili sırasında yürürlükte bulunan vergi oranı ve diğer vergilendirme unsurlarına dayanılarak belirlenir.

- Eşya önce antrepo rejimine tabi tutulup sonra serbest dolaşım girecekse, eşyanın antrepoda kaldığı süre içinde eşya ile ilgili saklama ve koruma masrafları eşyanın kıymetine dâhil edilmez.

- Eşya geçici ithalat rejimine tabi tutulduktan sonra serbest dolaşıma gireceği durumda; vergilendirme açısından kısmi muafiyet ve tam muafiyet olmak üzere iki farklı durum söz konusu olmaktadır. Eşya kısmi muafiyet altında gelmişse eğer serbest dolaşıma sokulmak istenmesi halinde gümrük vergileri, eşyanın geçici ithalat rejimine ilişkin beyanda bulunulduğu tarihteki vergi oranı ve vergilendirme unsurlarına göre hesaplanır. Tam muafiyet durumunda ise, serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tespit edildiği tarihteki vergi oranı ve vergilendirme unsurları dikkate alınır.

İthalatta ödenmiş olan vergilerin iadesi de söz konusu olabilmektedir. Ödenmiş vergilerin iadesinin başlıca üç nedeni bulunmaktadır;

- Birinci neden, bir gümrük beyannamesine dayanılarak ödenmiş olan gümrük vergilerinin beyannamenin iptal edilmesiyle vergi iadesi söz konusu olabilmektedir. Beyanname iptali nedeniyle vergi iadesinin yapılabilmesi için kanunda öngörülen sürelerde başvurulması gerekir. Bu süreler, eşya için özet beyanın verilmesi tarihinden itibaren karayolu ile gelen eşya da yirmi gün, deniz yolu ile gelen eşya da ise kırk beş gündür. Ayrıca tescil edilmiş bir beyannamenin iptal edilebilmesi için, eşyanın yanlışlıkla tabi tutulduğu rejime tabi tutulduğunun veya tabi tutulduğu rejimin kullanılmasının mümkün olmadığının nedenleriyle kanıtlanması gerekir

- Alınmış olan vergilerin iadesinin ikinci nedeni; sözleşme hükümlerine aykırılık olmasıdır. Beyannamenin tescil tarihi itibarıyla kusurlu veya sözleşme hükümlerine aykırı olan ve ithalatçı tarafından kabul edilmeyen eşyaya ilişkin ithalat vergileri geri verilir veya kaldırılır. Kusurlu eşyaya, tesliminden önce hasar gören eşya da dâhildir.

- Vergi iadesinin yapılacağı son durum; yanlışlıkla vergilerin fazla ödemesidir. Fazla ödenen vergilerin iadesi için yükümlünün, vergilerin tebliğinden itibaren üç yıl içinde gümrük idaresine başvurması gerekmektedir.

2.7.2.1.4. Serbest dolaşıma girişte ödenmesi gereken vergiler

Serbest dolaşıma girişte, gümrük vergisi, katma değer vergisi, toplu konut fonu ve özel tüketim vergisinin ödenmesi gerekmektedir.

A) Gümrük Vergileri:

Gümrük vergisinin dayanağı 474 sayılı Gümrük Giriş Tarife Cetveli Hakkındaki kanundur. Bu kanunun eki olan Armonize Sistem Nomanklatörü esas alınarak hazırlanmış bulunan Gümrük Giriş Tarife cetvelinde eşyaların gümrük vergisi oranı belirtilmiştir. Bakanlar Kuruluna, Uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerimiz saklı kalmak üzere Gümrük Giriş Tarife Cetvelindeki oranları sıfıra kadar indirme ve %50 sine kadar artırma yetkisi verilmiştir. Bu kapsamda, her yıl Bakanlar Kurulu, uluslararası anlaşma hükümlerini de dikkate alarak İthalat Rejim Kararı ekinde gümrük vergisi oranları belirlemektedir.

B) Katma Değer Vergisi:

Katma değer vergisinin dayanağı 3065 sayılı KDV kanunudur. İthalatta eşya ithal edenler bu verginin yükümlüsüdürler. Katma Değer Vergisini doğuran olay, ithalatta vergi ödeme mükellefiyetinin başlamasıdır. İthalatta serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil edildiği tarihte gümrük yükümlülüğü başlamaktadır. (02.11.1984 tarihli, 3065 Sayılı KDV Kanunu, madde:10/1) KDV'nin özelliği diğer kanunlardaki vergi muaflık ve istisnaların bu vergi bakımından geçersiz olmasıdır. KDV'ye ilişkin istisna ve muafiyetlerin bizzat KDV Kanununa konulması gerekmektedir

KDV oranları kanunun belirlediği oranlar çerçevesinde Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Şu an için bu oran %18'dir. Bununla beraber Bakanlar kurulu kararı ile yayınlanan iki farklı liste kapsamı eşya için farklı vergilendirme söz konusudur. I sayılı liste için bu oran %1, II sayılı liste için bu oran %8'dir.

KDV kanunu Gümrük Kanununa paralel olarak, Gümrük Kanununda serbest dolaşıma girişte vergiden istisna veya muaf tutulan hallerin büyük çoğunluğu için KDV muafiyeti öngörmüş, yine gümrük vergisi tahsilâtı söz konusu olmayan antrepo, transit, geçici ithalat ve dâhilde işleme gibi rejimler için de KDV muafiyeti sağlanmıştır (02.11.1984 tarihli, 3065 Sayılı KDV Kanunu, Madde:16).

C) Özel Tüketim Vergisi:

Özel tüketim vergisinin (ÖTV) dayanağı 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunudur. İthalatta, ÖTV kanunun ekinde yer alan liste kapsamı eşyadan ithal edenler bu verginin yükümlüsüdürler. ÖTV'yi doğuran olay, aynen KDV de olduğu gibi ithalatta gümrük yükümlülüğünün doğmasıdır. Serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescili ile yükümlülük başlamaktadır. ÖTV, KDV gibi genel bir vergi değildir. Sınırlı bazı eşya üzerine konulmuştur. Bu eşyalar 5 liste halinde ÖTV kanununa eklenmiştir. Genel itibariyle; I sayılı liste akaryakıt ürünlerini, II sayılı liste taşıt araçlarını, III sayılı liste alkolsüz ve alkollü içkiler ile tütün mamullerini IV ve V sayılı listeler ise lüks addedilebilecek birtakım eşyayı içermektedir.

D) Toplu Konut Fonu:

Türkiye ile AB arasında oluşturulan Gümrük Birliğinin bir sonucu olarak Türkiye ile AB arasındaki ticarete sanayi ürünleri üzerindeki vergiler tamamen kaldırılmıştır. Tarım ürünleri ise Gümrük Birliği anlaşmasının dışında tutulmuştur. Bununla beraber işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payları üzerinden de vergi alınmaması kabul edilmiştir. İşlenmiş sanayi ürünlerinde, ürünün sanayi payının vergi kapsamı dışında tutulabilmesi için işlenmiş tarım ürünlerindeki tarım payı ile sanayi payının hesaplanması gerekir. Gümrük Kanununun 167 inci maddesine göre gümrük vergisinden muaf olan ithalat Toplu konut Fonuna tabi değildir (Gökçelik, 2005:17).

2.7.2.1.5. Gümrük vergilerinden muafiyet

Gümrük Kanununda vergiden muaf veya istisna tutulan eşya ve kişiler şunlardır:

- Cumhurbaşkanının zat ve ikametgâhı için gelen eşya,
- Mütakabiliyet esasına göre ithal edilen diplomatik eşya,
- Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı ihtiyaçları için gümrük beyannamesi bu kuruluşlar adına düzenlenmiş olmak kaydıyla, yurtdışından tedarik olunan her türlü harp silah, araç gereç, teçhizat, makine, cihaz ve sistemleri ile bunların yapım, bakım ve onarımlarında kullanılacak yedek parçalar, akaryakıt ve yağlar, hammadde, malzeme ve harp ganimetleri,
- Gerçek kişiler tarafından ithal edilen kullanılmış şahsi eşyadan; kanuni ikametgâhlarını Türkiye Gümrük Bölgesine nakleden gerçek kişilere ait alındığı

tarihte üç yaşından büyük olmayan kullanılmış motorlu veya motorsuz özel nakil vasıtaları, kanuni ikametgâhlarını Türkiye Gümrük Bölgesine nakleden gerçek kişiler her türlü kullanılmış ev eşyası, ikametgâhı Türkiye’de olan bir Türk ile evlenerek veya evlenmek üzere Türkiye’ye gelen kişilere ait çeyiz eşyası, miras yoluyla intikal eden kişisel eşya, Türkiye’ye öğrenim görmek amacıyla gelen öğrencilere ilişkin eğitimi ilgili malzeme ve eğitimle ilgili ev eşyaları,

- Bilgi materyali ithalatı; yayın hakları veya endüstriyel ve ticari patent haklarını koruyan örgütlere gönderilen eşya, turistik reklamcılık malzemeleri, ticari değeri olmayan çeşitli belge ve eşya,

- Bir ticari faaliyetin yürütülmesi ile bağlantılı ithalat; işyeri nakli suretiyle ithal edilen sermaye malları ve diğer malzemeler, Türkiye Gümrük Bölgesinde faaliyette bulunan çiftçilerin, komşu ülkedeki mülklerinden elde ettikleri ürünler, ticari mahiyet arz etmeyen numuneler, basılı reklamcılık dokümanları ve reklamcılık amacına yönelik malzemeler, bir ticari fuarda veya benzeri bir faaliyette kullanılan veya tüketilen ürünler,

- Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu yararına çalışan dernekler ve Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflar tarafından ticari gaye güdülmemesi ve kuruluş amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere ithal edilen eşyadan; eğitim bilim ve kültürel amaçlı eşya ile bilimsel alet ve cihazlar, tıbbi teşhis, tedavi ve araştırma yapılmasına mahsus alet ve cihazlar, bilimsel araştırma amacına yönelik hayvanlar ile biyolojik veya kimyevi maddeler,

- Gerçek kişilerce ithal edilen diğer eşyadan; Şeref nişanları ve ödülleri, uluslararası ilişkiler çerçevesinde alınan hediyeler,

- Ulaştırıcılıkta kullanılan eşyadan; taşıma sırasında eşyanın istifi ve korunması için yardımcı maddeler, canlı hayvanların nakli sırasında kullanılan kuru ot, yem ve yiyecek maddeleri ile ilaçlar,

- Cenaze ve cenaze ile ilgili eşyanın ithali; savaş kurbanları anıtları ile mezarlıkların yapımı, bakımı ve süslenmesi amacına yönelik eşya, tabutlar, cenaze kül kapları ve süsleme niteliği olan cenaze levazımatı,

- Tüm bunların dışında malul ve sakatların kullanımına mahsus eşya, doğal afetlerden zarar görenlere gönderilen eşya ile Türkiye’de düzenlenen uluslar arası spor müsabakalarında kullanılmak üzere getirilen eczacılık ürünleri vergilerden muaf veya istisnadır (Gökçelik, 2005: 40-42).

Gümrük kanununun 167. maddesinin 4-12. fıkralarında yer alan eşyayı tanımlamaya, bunların cins nevi ve miktarları ile muafiyet ve istisna uygulanacak tutarları belirlemeye, maktu hadleri sifıra kadar indirmeye veya iki katına kadar çıkarmaya ve sürelerle ilgili alt ve üst sınırları belirlemeye, bu muafiyet ve istisnayı farklı eşyalar itibariyle birlikte veya ayrı ayrı uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

2.7.2.1.6. Süre

Gümrük antrepolarında bulunan eşya için serbest dolaşıma giriş beyannamesi verilmesi durumunda gümrük işlemlerinin beyannamenin tescil tarihinden itibaren otuz gün içinde bitirilmesi gerekir. Geçici depolama yerinde bulunan eşyada ise eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimi beyanında bulunulması durumunda gümrük işlemleri, deniz yoluyla gelen eşyada 45 gün, diğer yollarla gelen eşya için 20 gün içerisinde gümrük işlemleri tamamlanmalıdır. Gümrük müsteşarlığı bu sürelerden daha kısa ya da daha uzun bir süre belirlemeye yetkilidir.

2.7.2.2. Transit rejimi

Transit Rejimi, 4458 sayılı Gümrük Kanununun 84 üncü maddesinde; “İthalat vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayan serbest dolaşıma girmemiş” ve “ihracatla ilgili gümrük işlemleri tamamlanmış”, eşyanın, gümrük gözetimi altında Türkiye Gümrük Bölgesi içindeki bir noktadan diğerine taşınmasına uygulanan bir gümrük rejimi olarak tanımlanmıştır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere ithal eşyası ve gümrük işlemleri tamamlanmış ihraç eşyası transit rejiminin konusunu teşkil etmektedir. Ayrıca transit rejimine konu olan ithal eşyası ticaret politikası önlemlerine ve ithalat vergilerine konu olmamaktadır. Herhangi bir eşyanın uluslar arası ticareti yapılırken eşya karşı ülke gümrük idaresi yetki alanına girdiğinde gümrük idaresince eşyaya ilişkin gümrük vergileri, diğer vergiler talep edilmekte ayrıca eşyaya ilişkin varsa ticaret politikası önlemleri uygulanmaktadır. Söz konusu eşyanın ihracı yapılan ülkeye girmesinden önce eşyanın birçok ülke sınırından geçmesi ve dolayısıyla birçok gümrük idaresinin görev alanına girmesinden dolayı her gümrük idaresinin eşyaya aynı şekilde bir prosedür uygulayacağı bir sistemin ticareti ne oranda zorlaştıracığı aşikârdır. Bu çerçevede eskiden beri ticaretin kolaylaştırılmasının gündemde olduğu dünyamızda bu sorunun aşılması için transit sistemi benimsenmiştir. Transit sistemi; eşyanın ihracı yapılan

ülkeye kadar geçtiği gümrük bölgelerinde herhangi bir vergi ve benzeri ek ödemeleri yapmadan herhangi bir ticaret politikası önlemine tabi tutulmadan geçişini sağlayan ve bu şekilde taşıma avantajı sağlayarak taşıma maliyetlerini düşüren bir sistemdir. En basit haliyle eşyanın bir gümrük noktasından başka bir gümrük noktasına taşınması olarak ifade edebileceğimiz transit rejimi, eşyanın taşınmaya başlandığı noktadan başlayıp eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulana kadar geçen zaman sürecini kapsayan, ithalat ve ihracatta gümrük işlemlerinin ithalatçı veya ihracatçının bulunduğu yerlerde tamamlanmasına imkân veren veya ülke geçişlerinde gümrük işlemlerini kolaylaştıran ve bu şekilde işlem maliyetlerini ortadan kaldıran bir gümrük rejimidir (Şedele, 2009:3-4).

Türkiye Gümrük Bölgesinde transit rejimi altında eşyanın taşımacılığı; Türkiye'den yabancı bir ülkeye, yabancı bir ülkeden Türkiye'ye, yabancı bir ülkeden yabancı bir ülkeye veya bir iç gümrük idaresinden diğer bir iç gümrük idaresine taşınması şeklinde gerçekleşmektedir. Yabancı bir ülkeden deniz, hava, demir veya kara yolları ile bir Türk limanına çıkarılan serbest dolaşıma girmemiş eşyanın o limanda gümrük vergileri ödenmeksizin veya muaflık işlemleri yapılmaksızın denizden yabancı veya bir Türk limanına gönderilmesi de transit sayılır.

4458 sayılı kanunun 85. maddesinde transitte belge kullanımı ve teminat açıklanmıştır. Buna göre transit rejimine tabi eşya, transit beyannamesi kapsamında Tır karnesi kapsamında veya uluslararası anlaşmalar kapsamındaki diğer transit beyannameleri kapsamında taşınır. Transit rejimi, eşyanın ve belgelerinin bu rejim hükümlerine uygun olarak varış gümrük idaresine sunulması üzerine sona erer. Transit eşyası için tahakkuk edebilecek gümrük vergilerini sağlamak üzere bir teminat verilmesi zorunludur. Rejimde kullanılacak belgeler; özel yük taşıma belgesi, denetleme belgesi, güzergâh haritası, boş tır araçları için taşıt giriş-çıkış formu ve taşıt sigortasıdır.

Teminat transit beyanın yapıldığı giriş veya hareket gümrük idaresine verilir ve çıkış veya varış gümrüğünden teyit edilmesi üzerine yine giriş veya hareket gümrük idaresince çözülür. Teminat Türk Lirası veya döviz cinsinden nakit olarak alınmışsa teminata ilişkin belgenin ibrazı şartıyla varış veya çıkış gümrük idaresince teminat çözülebilir. TIR karnesi kapsamında taşımalarda teminat alınmaz. Transit suretiyle taşınmasına izin verilen eşyanın gümrük vergileri karşılığı teminat verilmesi yerine, memur refakatinde taşınması da mümkündür. Memur refakati talep edenler tarafından; refakat memurunun refakat ve dönüş süresini kapsayan yolluk ve

yevmiyelerinin, zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında ödenecek tazminat tutarı üzerinden yapılacak kaza ve ölüm masraflarının ödenmesi ve taahhütname verilmesi gerekir (Bağrıaçık ve Yılmaz, 1995: 66-67).

Transit eşyasının, hareket gümrük idaresinden sevki tarihinden itibaren taşıma aracının sürati, kat edeceği mesafe, hava ve yol durumları dikkate alınarak gümrük idaresince tespit edilecek süre sınırı içinde varış gümrük idaresine sunulması gerekir. Bu sürenin geçip geçmediğinin tespit edilmesi için, hareket gümrük idaresince transit refakat belgesine sürenin bitim tarihi yazılır, varış gümrük idaresince de, bu tarih göz önünde bulundurulur. Sürenin geçtiği ve zorlayıcı sebep de mevcut bulunmadığı takdirde, varış gümrük idaresince Gümrük Kanununun 241'inci maddesine göre ceza uygulanmadan eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına veya Türkiye Gümrük Bölgesinden çıkışına izin verilmez (Şedele, 2009:16).

TIR sözleşmesi, karayolu taşımacılığında birden çok ülkeyi geçerek eşya taşıyan taşıtlar ile eşyanın gümrük işlemlerini kolaylaştırmak üzere uluslar arası uygulaması olan bir sistem geliştirmiştir. Bu sistemde eşya sözleşmeye taraf bütün ülkelerde geçerli olan ve TIR karnesi adı verilen belge kullanılarak taşınmakta ve TIR karnesi teminat yerine geçtiği için taşıyıcıdan ayrıca teminat istenmemektedir. Ortak transit, Avrupa Birliğinin transit rejimidir. Türkiye, aday ülke olarak ortak transit rejimini benimsemiş ve Ortak Transit Yönetmeliği ile bunu tek taraflı olarak mevzuatına aktarmıştır. Ortak transit rejiminde T1 ve T2 olarak iki alt rejim bulunmaktadır. T1 rejimi eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi içinde transit olarak bir gümrük idaresinden diğer bir gümrük idaresine taşınmasında uygulanır. T2 rejimi, Türkiye Gümrük Bölgesine T2 rejimi kapsamında gelen Topluluk eşyasının yeniden gönderilmesi durumunda uygulanır. Ortak transit rejimi, aynı TIR sözleşmesinde olduğu gibi transit işlemlerini basitleştirmeye, belge standardı getirmeye, teminatla ilgili işlemleri kolaylaştırmaya dayanan bir Transit Sistemidir. Ortak transit sistemi Avrupa Birliğinde NCTS adı altında bilgisayarlı uygulamaya geçmiştir. Bu uygulama ile birlikte taraf ülkeler transit rejimine konu eşyaya ilişkin bilgileri birbirlerine elektronik mesaj şeklinde göndermekte, bu şekilde aynı data üzerinden bütün ülkeler transit işlemlerini gerçekleştirmektedirler. NCTS sayesinde gümrük idarelerinin, eşya gelmeden gelen verisi üzerinde risk analizi yapmak suretiyle gümrük kontrollerini daha kısa sürede yapmalarının önü açılmış aynı zamanda sevkiyatların güvenliği de artırılmıştır (Gökçelik, 2005:164-166).

Transit rejiminde gümrük yükümlüğünün doğması rejime konu olan eşya ile ilgili olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birinci durum eşyanın transit rejiminden serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihinde başlar ve ithalat vergilerinin hesaplanmasında bu tarihteki vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurları dikkate alınır. Transit rejiminde gümrük yükümlüğünün doğacağı ikinci durum ise transit rejimine konu olan eşyanın gümrük idaresinin bilgisi dışında gümrük gözetiminden çıkartılarak rejimin ihlal edilmesi durumudur. Böyle bir durumda ithalat vergilerinin hesaplanmasında eşyanın gümrük gözetiminden çıkarıldığı tarih esas alınır. Gümrük yükümlüğünün doğduğu tarih kesin olarak tespit edilemiyorsa vergi oranları ve diğer vergilendirme unsurlarının uygulanması için dikkate alınacak tarih gümrük idaresinin bu eşya için gümrük yükümlülüğü doğduğu sonucuna vardıkları tarihtir.

Transit rejimine tabi tutulan eşya ve gerekli belgeler, usulüne uygun olarak varış gümrük idaresine sunulduğunda, transit rejimi sona erer. Transit işlemi, mücbir sebep ve beklenmeyen hal olması durumunda, beyannamede kayıtlı varış gümrük idaresinden başka bir idarede sonlandırılabilir. Bu durumda bu idare, varış gümrük idaresi olur. Varış gümrük idaresi tarafından, transit refakat belgesinin ibrazından ve uygunluğun tespitinden sonra elektronik ortamda teyit yapılır (Şedele, 2009:33).

2.7.2.3. İhracat rejimi

4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 150/1. Maddesi İhracat Rejimi'nin tanımını yapmaktadır. Buna göre ihracat rejimi; serbest dolaşımda bulunan eşyanın, ihraç amacıyla Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkışına ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir.

İhracat kavramı İhracat rejimi açısından değerlendirilecek olursa, ihracat; bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkışlardır. Bu noktada ihracatçı tanımının verilmesi yerinde olacaktır. İhracatçı; ihraç edeceği mala göre ilgili İhracatçı Birliğine üye olan gerçek usulde vergiye tabi gerçek ve tüzel kişi tacirler ile Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı olup, üretim faaliyeti ile işgal eden esnaf ve sanatkârlarla, konsorsiyumlar ile tüzel kişilik statüsüne sahip olmamakla birlikte, hukuki tasarruf yapma yetkisi bulunan diğer ortaklıklardır. Yapılan işlem açısından bir yurtdışı mal veya hizmet çıktısının ihracat kabul edilebilmesi için temelde üç özellik aranır. Bunlar; işlemin ilgili mevzuat(ihracat rejimi) çerçevesinde

yürütülmesi, fiili ihracatın gerçekleştirilmesi(intaç), kambiyo taahhüdünün kapatılması (bedelsiz ihracat hariç) (Canitez, 2008:1-2).

İhracat kavramının içeriği ve özellikleri yukarıda açıklanırken ‘fiili ihracat’ kavramından söz edilmektedir. Teorik olarak fiili ihracat(intaç); ihracatı yapılacak olan malın gümrük sınırlarını terk ettiği andır. Ancak gerçek hayatta ihracat konu olan bir malın gümrük sınırlarını terk ettiği zamanın tam olarak saptanması her zaman mümkün olmamaktadır. Bundan dolayı uygulamada fiili ihracat(intaç); gümrük çıkış beyannamesinin arka yüzündeki ilgili gümrük idaresince vurulan kaşe ve tarihtir.

2.7.2.3.1. Rejimin işleyişi

Gümrük kanununun 150. maddesinde belirtildiği üzere Türkiye gümrük bölgesinden ihraç edilecek eşya, ihracata ilişkin gümrük beyannamesi ile yetkili gümrük idaresine beyan edilir. Gümrük yönetmeliğinin 511. maddesinde özel düzenlemeler, basitleştirilmiş usuller veya uluslararası sözleşmeler kapsamında ihraç eşyası; sözlü beyan formu, kumanya listesi, özel fatura, ticari veya idari belge, ATA karnesi, tamamlayıcı beyan ile de ihraç eşyasının beyanı mümkündür.

İdari veya ticari bir belge ile ihracat beyanı Gümrük Yönetmeliğinin 152. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre; aynı gümrük idaresinden sürekli ve periyodik olarak kitap ve diğer basılı yayın ihraç edenler ile gemilere kumanya, yağ, yakıt ve diğer malzeme verme şeklinde ihracat gerçekleştirenler, beyanname yerine ticari veya idari bir belge tescil ettirmek suretiyle ihracat işlemi yapabileceği belirtilmiştir.

Gümrük yönetmeliğinin 153. maddesinde kayıt yoluyla yapılacak ihracat açıklanmıştır. Gümrük idaresince izin verilmesi halinde, ihracat işlemleri, eşya gümrüklü sahaya gelmeden doğrudan gümrük idarelerinin belirlediği yada uygun gördüğü yerde veya kendi tesislerinde basitleştirilmiş usul çerçevesinde kayıt yoluyla yapılabileceği açıklanmıştır.

İhracatta sözlü beyan edilecek eşya yönetmeliğin 165. maddesinde açıklanmıştır. Gümrük Yönetmeliği 165. maddesine göre sözlü beyan edilecek eşya şunlardır:

- Devamlı görevli veya yerleşmek üzere yabancı ülkelere giden Türk memur ve vatandaşlarının ve Türkiye’deki devamlı görevleri ve işleri sona eren yabancıların beraberinde götürecekleri veya gidişlerinden iki ay evvel veya altı ay sonra gönderecekleri ev eşyası ve kişisel eşyaları,

- Yolcu ve turistlerin beraberindeki kişisel eşyaları,
- Bilim adamı, sanatçı ve işçilerin mesleklerini icra için beraberlerinde götürdükleri aletleri ile takımları ve ticari kıymette olmayan numuneleri,
- Nakil vasıtası hizmetlilerinin beraberinde götürecekleri kişisel eşyaları,
- İçinde ölü veya ölünün kül ve kemikleri bulunan tabut, vazo ve diğer kapları ile çelenk ve çiçekler,
- Türkiye’de vefat eden yabancıların ülkelerindeki kanuni mirasçılarına intikal eden kişisel eşyaları ve ev eşyaları,
- Kara sınır bölgelerindeki köy ve kasabalar ile pazarlardan sınırın diğer tarafındaki halkın kendi ihtiyaçları için alıp götürecekleri eşya ve hayvanlar ile Türkiye sınır bölgesi halkının sınırın diğer taraf bölgesindeki köy, kasaba ve pazarlara satmak üzere birlikte götürecekleri kendi eşya ve hayvanları sözlü beyan edilecek eşya kapsamındadır.

2.7.2.3.2. İhracat şekilleri

İhracat şekillerini; ihracat işlemlerine göre, ihracatın yapılacağı ülkeye göre iki alt başlık altında ele almak mümkündür.

2.7.2.3.2.1. İşlemlerine göre ihracat

06.01.1996 tarihli 22515 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ihracat yönetmeliğinde işlem açısından ihracat şekilleri, Özellik Arz Etmeyen İhracat, Kayda Bağlı İhracat ve Özellik Arz eden ihracatlar şeklinde sınıflandırılmıştı. Ancak 27.06.2006 tarihinde İhracat Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle yukarıda söz edilen sınıflandırma yerine, İhracat Şekilleri ve Esasları Şeklinde konu kavramlaştırılmıştır (Canitez, 2008:21-22). İşlemlerine göre ihracat şekilleri bu çerçevede ele alınacaktır. Buna göre işlemlerine göre ihracat şekilleri:

2.7.2.3.2.1.1. İhracat

Eski İhracat Yönetmeliğinde ‘özellik arz etmeyen ihracat’ kavramı yeni yönetmelikte ‘ihracat’ olarak yerini almaktadır. İhracat; bir malın yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkışlardır.

İhracatın olabildiğince rahat ve hızlı bir şekilde yapılabilmesi için ilgili yönetmeliklerde ve mevzuatlarda değişikliklere gidilmektedir. Bu anlamda ihracata konu olan herhangi bir malın, ‘İhracı Yasak veya Ön İzne Tabi Ürünler’ listesinde (EK-1) olmaması ve yine ihracata konu olan herhangi bir malın ‘İhracı Kayda Bağlı Ürünler’ listesinde (EK-2) olmaması, sözü edilen malın yalnız bir şekilde ihraç edilmesini olanaklı kılmaktadır. Burada malın yalnız bir şekilde ihraç edilmesinden, gümrüklerin yapılması aşamasındaki detaylar kastedilmektedir (Canitez, 2008:22).

2.7.2.3.2.1.2. Bedelsiz ihracat

Yürürlükteki kambiyo mevzuatı çerçevesinde bedeli yurda getirilmesi gerekli olmaksızın yurtdışına kesin olarak yapılan mal çıkışlarıdır. Bedelsiz ihracatın kapsamı aşağıdaki gibi özetlenebilir:

a) Gerçek veya tüzel kişiler tarafından götürülen veya gönderilen hediyeler, miktarı ticari teamüllere uygun numuneler ile reklam ve tanıtım eşyaları,

b) Daha önce usulüne uygun olarak ihraç edilmiş malların bedelsiz gönderilmesinin ticari örf ve adetlere uygun parçaları, fireleri ile garantili olarak ihraç edilen malların garanti süresi içinde yenilenmesi gereken parçaları,

c) Yabancı misyon mensuplarının, Türkiye’de çalışan yabancıların, yurt dışına hane nakli suretiyle gidecek Türk vatandaşlarının, daimi veya geçici görevle yurt dışına giden kamu görevlilerinin, bu durumlarının ilgili mercilerce belgelenmesi şartıyla beraberlerinde götürecekleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilecek eşya ve taşıtlar,

d) Yurt dışında yerleşik tüzel kişiler, yabancı turistler ve yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının beraberlerinde götürecekleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilecek eşya ve taşıtlar.

Kanun, Kararname ve uluslararası anlaşmalarla ihracı yasaklanmış malların bedelsiz olarak ihracına izin verilmez. İhracı kendi mevzuatı uyarınca belli bir merciin ön iznine bağlı malların bedelsiz olarak ihracı, ilgili merciin ön iznine istinaden mümkündür. Bedelsiz ihracat yoluyla yurt dışına gönderilen mal ve eşyalar, ihracatta uygulanan desteklerden yararlandırılmaz. Bedelsiz ihracat, Türk Standartlarının Uygulanması Hakkındaki Tüzük hükümlerine tabi değildir. (a), (c) ve (d) bentleri kapsamında yapılacak bedelsiz ihracatta ihracatçı birliğine üye olma şartı aranmaz.

2.7.2.3.2.1.3. Kredili ihracat

Kredili ihracat; ihracat bedelinin Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatında öngörülen süreleri aşacak şekilde yurda getirilmesine imkân tanıyan bir ihracat şeklidir (Canitez, 2008:23). Kredili ihracat talepleri ile başvurular malın cinsi, ödeme planı ve ödeme süresini kapsayan satış anlaşmasının aslı ve Türkçe tercümesi ile birlikte ihracatçı birliklerine yapılır. Madde veya ülke politikası açısından Ekonomi Bakanlığınca getirilebilecek düzenlemeler kapsamındaki mallarla ilgili kredili ihracat talepleri Bakanlığın görüşü alındıktan sonra, bunun dışında kalan mallara ilişkin talepler ise satış sözleşmesinde belirtilen esaslar dâhilinde doğrudan ihracatçı birliklerince sonuçlandırılır. Kredili ihracat taleplerinin uygun görülmesi halinde ihracatçı birliklerince gümrük beyannamesi üzerine kredili ihracat meşruhatı düşülerek onaylanır. Fiili ihraç tarihinde başlayan kredili ihracat süresi tüketim mallarında iki yıl, yatırım mallarında ise beş yıldır.

2.7.2.3.2.1.4. Kayda bağlı ihracat

Kayda bağlı ihracat EK-2 de yer alan ürünlerin ihracatından oluşmaktadır. Bu liste (EK-2) içerisinde bulunan malların ihracatında işletmeler, gümrük beyannamesi ile birlikte kayıt için ilgili ihracatçı birliklerine müracaat ederler. Birliklerin onay verdikleri gümrük beyannamelerine kayıt meşruhatı düşerek, ihracatçı işletmeye gümrük idaresine tevdi edilmek üzere verirler. İhracatçılar, birliklerce kayıt meşruhatı düşülerek onaylanmış gümrük beyannamesiyle ihracatın yapılacağı gümrük idaresine başvurarak ihracatı gerçekleştirirler.

2.7.2.3.2.1.5. Transit ticaret

Serbest bölgede yerleşik bir firmadan, yurtdışından ya da antrepolardan satın alınan malın, ülkemiz üzerinden transit olarak veya doğrudan doğruya yurtdışına, antrepolara, serbest bölgede yerleşik bir firmaya ya da antrepolara satılmasıdır. Transit ticarete alış ve satış bedellerinin arasında lehte fark olmalıdır. Ancak alış ile satış arasında aleyhte fiyat farkı olması halinde yapılacak talep;

- Aleyhte farkın, kambiyo mevzuatında belirlenen genel terkin limitini aşmaması ya da genel terkin limitini aşmakla birlikte kambiyo mevzuatında belirlenen mücbir sebep hallerine dayandığının tevsiki halinde ilgili bankalarca,

- Aleyhte farkın, genel terkin limitini aşmakla birlikte, mücbir sebep halleri dışında kalan haklı durumlara dayanması halinde Ekonomi Bakanlığınca, sonuçlandırılması gerekmektedir.

2.7.2.3.2.1.6. Serbest bölgelere yapılacak ihracat

Serbest bölge; ülkenin siyasi sınırları içerisinde ancak gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli mali, ticari ve ekonomik alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin kısmen uygulandığı ya da hiç uygulanmadığı, sınıî ve ticari faaliyetler için daha geniş imkânların tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir. Serbest bölgelere yapılacak ihracat ulusal sınırlar içerisinde olmasına rağmen ihracat mevzuatı hükümlerine tabidir. Serbest bölgelerin avantajlarından bazıları şunlardır; serbest bölgelerdeki işletmeler gelir ve kurumlar vergisi ödemezken, bu bölgelerde çalışanlar da gelir vergisi ödemezler bundan dolayı işçilik maliyetleri düşük olmaktadır. Serbest bölgelere yabancı ülkelerden getirilen mallar için gümrük vergisi ödenmez, gümrüksüz alanlar olan bu bölgelerde yüksek miktarda mal stoklanabilir. Ayrıca Türkiye'den serbest bölgelere yapılan ticaretler ihracat sayıldığından, bölgedeki işletmeler KDV ödemediği mal satın alabilirler.

2.7.2.3.2.1.7. Takas ve bağlı muamele yoluyla yapılan ihracat

Takas, iki ülke arasında olmak üzere, ihraç veya ithal edilen mal, hizmet veya teknoloji transferi bedelinin kısmen veya tamamen mal, hizmet teknoloji transferi veya kısmen döviz ile karşılanmasıdır. Bağlı muamele ise, ikiden fazla taraf arasındaki takas işlemidir. Bağlı muamele veya takas başvuruları ile ilgili ihracatçı birliğine yapılır. İzin süresi altı ayı aşmamak kaydıyla firmanın yaptığı anlaşmada yer alan süre kadardır. Bu süre iki yıla kadar uzatılabilir. Bağlı muamele veya takas iznini müteakip işlemler yürürlükteki ithalat ve ihracat rejimleri çerçevesinde yürütülür (Gökçelik, 2005:148).

2.7.2.3.2.1.8. Ticari kiralama yoluyla yapılacak ihracat

Ticari kiralama yoluyla yapılan ihracatta malın belli bir süre için yine bir bedel karşılığında yurt dışına çıkarılarak, kiralanması söz konusu olmaktadır. Bu şekilde yapılacak ihracatla ilgili talepler, ülke dışındaki firma yada kuruluşla yapılan; kiralanacak malın cinsi, teknik özellikleri, gümrük tarife istatistik pozisyon numarası, miktarı, birim fiyatı, kira süresi, kira bedeli ve bu bedelin ödeme şekli ile zamanı ve

teslim yeri gibi bilgileri kapsayan kira anlaşması ile birlikte Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracata ilişkin başvuru formundan bir nüsha doldurmak suretiyle üyesi bulunan ihracatçı birliklerine yapılmaktadır (Canitez, 2008:25).

2.7.2.3.2.1.9. Konsinye ihracat

Kesin satışı daha sonra yapılmak üzere dış alıcılara, komisyonculara, ihracatçının yurtdışı şube ve temsilciliklerine eşya gönderilmesi şeklinde gerçekleşen ihracat biçimidir. Konsinye ihracat müracaatı ihracatçı birliklerine yapılır, taleplerde aynı şekilde ihracatçı birliklerince sonuçlandırılır. Konsinye ihracata izin verilmesi halinde ihracatçı birliklerince gümrük beyannamesi üzerine konsinye ihracat meşruhatı düşülerek onaylanır. Konsinye ihracat meşruhat düşülen gümrük beyannamelerinin 30 gün içinde gümrük idaresine sunulması gerekir. Fiili ihraç tarihinden itibaren bir yıl içinde malın kesin satışının yapılması gerekir. Bu süre haklı ve zorunlu nedenlerle bir yıl daha uzatılabilir. Süresi içerisinde satışı yapılan malların Kambiyo Mevzuatına göre bedellerinin ülkeye getirilmesi şarttır. Konsinye olarak ihraç edilen ürünlerin satılmaması halinde ise, satılmayan malların gümrük mevzuatı kapsamında tekrar ülkeye getirilmesi gerekmektedir.

2.7.2.3.2.1.10. İthal edilmiş malların ihracatı

İthalat rejimi çerçevesinde ithal edilmiş ve vergileri ödenmiş bulunan yeni veya kullanılmış yabancı menşeli malların ihracı özellik arz etmeyen ihracat kapsamında yapılır. Yani ihracatçı birliğine beyanname onayı dışında bir işlem yapılmasına gerek yoktur.

2.7.2.3.2.2. İhracatın yapılacağı ülkeye göre ihracat

İhracat işlemleri ihracatın yapılacağı ülkeye göre de çeşitli farklılıklar göstermektedir.

2.7.2.3.2.2.1. Avrupa Ülkelerine Yapılan İhracat

Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren gümrük birliğine resmen girmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği anlaşması, sözü edilen ülkelere yönelik yapılacak ihracatı, diğer ülkelerden farklılaştırmıştır. Öncelikle Gümrük Birliği Türkiye ile Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki ihracat ve ithalatta mevcut gümrük vergilerinin, eş etkili vergilerin ve miktar sınırlamaları ile her türlü

tarife dışı benzer tedbirin kaldırıldığı ve Gümrük Birliği dışındaki üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifesinin uygulandığı, ekonomik bir entegrasyondur. Türkiye ile üye ülkelerin her türlü sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ilgili vergi ve fonlardan muaf olarak, serbest dolaşıma tabidir. Ancak söz konusu ürünlerden vergi ve fonlar alınmadan, topluluk içerisine malın dolaşımının sağlanabilmesi için, ihracatçı işletmelerin A.TR Serbest Dolaşım Belgesini düzenlemeleri ve bu belgeyi gümrüklemenin yapıldığı Gümrük İdaresine onaylatmaları gerekir.A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmeksizin, Avrupa Birliği ülkelerine ihracat yapılabilir. Ancak bu durumda ithalata konu mal ilgili AB ülkesine gittiğinde, bu mal sanki Türkiye'den değil de, üçüncü bir ülkeden gelmiş gibi ithalatçı AB ülkesinde Ortak Gümrük Tarifesi uygulanarak, Telafi Edici Vergi alınır. Diğer bir ifadeyle A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmeksizin, AB ülkelerine yapılacak ihracatta, Gümrük Birliğinin Türkiye'ye sağlamış olduğu avantajlardan hem ihracatçı, hem de ithalatçı faydalanamaz (Canitez, 2008:30-31).

2.7.2.3.2.2.2. Serbest ticaret anlaşması kapsamında ülkelere yapılan ihracat

Avrupa birliği ve Türkiye arasında yapılan Gümrük Birliği anlaşmasına göre; Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu Serbest ticaret anlaşmalarını Türkiye'nin de ilgili ülkelerle yapması gerekmektedir. Serbest Ticaret Anlaşmaları Avrupa Birliği ortak ticaret politikasının bir sonucudur. Avrupa Birliği ilgili ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapmasının amacı; Akdeniz Havzasında istikrarın meydana getirilmesi ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlamaktır.

Serbest ticaret anlaşmaları Avrupa Birliğinin oluşturduğu Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyon sisteminin önemli bir faktörüdür. Türkiye'de 1 Ocak 1999 tarihi itibariyle Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyon sistemine dahil olan tüm ülkelerle gerekli serbest ticaret anlaşmalarını imzalayarak, söz konusu sistemin içinde yer almıştır. O halde Pan-Avrupa Menşe Kümülyasyon sisteminde yer alarak, bu sistemin yaratmış olduğu olanak ve fırsatlardan yararlanmak ve serbest ticaret anlaşması olan ülke pazarlarında diğer tercihli ülkelerle eşit koşullarda bulunabilmek için, serbest ticaret anlaşmalarının yapılması gerekmektedir (Canitez, 2008:31).

Avrupa Birliği ve Serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelerle yapılan ihracatta dolaşım belgeleri kullanılması gerekmektedir. Avrupa Birliğine üye bir ülkeye yapılan ihracatta A.TR dolaşım belgesi düzenlenirken, serbest ticaret

anlaşması yapılan bir ülkeye yapılan ihracatta ise EUR.1 dolaşım belgesi düzenlenir. EUR.1 dolaşım belgesi sayesinde ihracatçılar anlaşma yapılan ülkeye ihraç ürünü için sağlanan her türlü tavizlerden yararlanabilirler. Yani EUR.1 belgesiyle, her türlü sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ilgili vergi ve fonlardan muaf olarak ilgili ürünleri ihraç etme avantajlarından faydalanabileceklerdir. Böylece serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere yapılacak ihracatta, üçüncü ülkelere kıyasla, ihracatçıya çok büyük rekabet avantajları sağlar. EUR.1 dolaşım belgesi düzenlenmeksizin, serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere ihracat yapılması mümkündür. Ancak bu durumda ithalata konu mal ilgili serbest ticaret anlaşması yapılan ülkeye gittiğinde, bu mal sanki Türkiye'den değil, üçüncü bir ülkeden gelmiş gibi ithalatçı serbest ticaret anlaşması yapılan ülkede ilgili gümrük vergisi ve diğer fonlar alınacaktır, yani EUR.1 dolaşım belgesi düzenlenmeksizin, serbest ticaret anlaşması yapılan ülkelere yapılan ihracatta, serbest ticaret anlaşmasının Türkiye'ye sağlamış olduğu avantajlardan hem ihracatçı hem de ithalatçı faydalanmaz.

2.7.2.3.2.2.3.Genelleştirilmiş tercihler sistemi (gts) kapsamında Türkiye'ye taviz tanıyan ülkelere ihracat

Genelleştirilmiş tercihler sistemi (gts); bazı gelişmiş ülkelerin, uluslararası ticarete gelişmekte olan ülkeler lehine tek taraflı olarak tanıdıkları imtiyazdır. Bu imtiyaz ithalata konu her eşya için geçerli değildir. Gts kapsamında taviz tanıyan ülkelerin, tavizli mallarla ilgili bir gts listesi vardır. Bundan dolayı ihracatçı gts kapsamındaki bir ülkeye ihracat yapacağına öncelikle bu ürünün gts listesinde yer alıp almadığını saptamalıdır. Gts kapsamında Türkiye'ye tavizli gümrük oranları uygulayan ülkeler şunlardır: Kanada, ABD, Rusya Federasyonu, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'dır.

Tavizlerden yararlanılabilmesi için ihracatın ilgili ülkelere birine yapılması ve malın o ülkenin taviz tanıdığı GTS listesinde ismen yer alması gerekmektedir. Belgenin tanımında aranacak en önemli konu menşe kriteridir. 4 nüsha olarak eksiksiz ve usulüne uygun olarak doldurulan özel menşe şahadetnameleri odalarca beyan tasdiki işlemine tabi olmaktadır. Odalarca düzenlenmesinden sonra bir yazı ekinde Ekonomi Bakanlığına ve Bölge Müdürlüğüne gönderilmektedir. Buralardan da alınan onaydan sonra iki örneği ihracatçıya geri verilmektedir (Uzun, 2006:95).

2.7.2.3.3. İhracat vergilerinde gümrük yükümlülüğü

İhracat vergilerinde gümrük yükümlülüğü gümrük kanununun 188. maddesinde belirtilmiştir. İlgili maddeye göre ihracatta gümrük yükümlülüğü, eşyanın bir gümrük beyannamesi kapsamında Türkiye Gümrük Bölgesi dışına ihraç edilmesi halinde doğar, gümrük yükümlülüğünün başlaması söz konusu beyannamenin tescili tarihidir.

İhracat vergilerinde gümrük yükümlüsü beyan sahibidir. Dolaylı temsilin söz konusu olduğu durumda hesabına beyanda bulunan kişide yükümlüdür. İhracat vergilerine tabi eşyanın gümrük beyanında bulunulmaksızın Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkarılması halinde de gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. Bu durumda yükümlülük söz konusu eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkması ile başlamaktadır. Gümrük beyanında bulunulmaksızın eşyayı Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkaranlar çıkarılmasına iştirak edenler çıkarma işlemi için beyanda bulunması gerektiğini bilen veya bilmesi gereken kişilerde gümrük vergilerinden sorumlu tutulur. Bir eşyanın ihracat vergilerinden tam veya kısmi muafiyete tabi olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkarılmasına ilişkin hükümlere uyulmaması halinde de gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. İhracat vergilerinden tam veya kısmen muaf tutularak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkarılmasına izin verilen eşyanın izin verilen yerden başka bir varış yerine gitmesi durumunda da gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. Bu durumda gümrük yükümlülüğünün başlama tarihi eşyanın izin verilen yerden başka bir varış yerine ulaştığı tarihtir. Örneğin; Hariçte işlem izin belgesi bir eşyanın ya da malın Almanya'da işlenmesi ve daha sonra Türkiye'ye ithal edilmesi için verilmiş olsun. Almanya'da işlenerek, Türkiye'ye dönmesi gereken malın Fransa'ya götürülerek işlenmesi durumunda gümrük yükümlülüğü doğmaktadır. Bu durumda gümrük yükümlülüğü malın Fransa'ya ulaştığı tarihte başlamaktadır (Şekeroğlu, 2007:70).

2.7.2.3.4. İhracatta yasaklama ve kısıtlamalar

İhracı yasak olan mallar EK-1 de yer almaktadır. Bu listede yer alan eşyanın hiçbir şekilde ihracı yapılamaz. İhracı yasak olan malların dışında, ihracı önizne bağlı ürünler de bulunmaktadır. EK-2 de bunlar yer almaktadır. İhracı ön izne bağlı eşya listesinde ismi geçen eşyanın ihracının yapılabilmesi için, ön izin verilmesi öngörülen kurumun bu izni verdiğiine ilişkin bildirim gümrük idaresince aranmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. MATERYAL

“Gümrük Mevzuatının Türkiye’nin Dış Ticaretine Saptırıcı Etkisi ” isimli tez çalışmasında birçok kitap, dergi, konu ile ilgili makaleler taranmış ve internetten konu ile ilgili araştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın konu seçimi yapıldıktan sonra literatür taraması yoluna gidilmiştir. Ekonomik entegrasyon ve bir ekonomik entegrasyon çeşidi olan Gümrük Birliği ile ilgili bölümlerde İktisadi Kalkınma Vakfı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın yayınlarından yararlanılırken, Seyidoğlu’nun ‘Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama’ adlı kitabı, Karluk’un ‘Uluslararası Ekonomik, Mali ve Siyasal Kuruluşlar’ adlı kitabından özellikle yararlanılmıştır.

Gümrük mevzuatının incelenmesi aşamasında “4458 Sayılı Gümrük Kanunu”, “Gümrük Yönetmeliği”, ithalat ve ihracat rejim kararlarından, hariçte işleme rejim tebliğinden ve sadece gümrük idarelerinden erişime açık olan gümrük uzmanlık tezlerinden özellikle yararlanılmıştır.

Çalışmada Canitez’in “Uygulamalı Gümrük Mevzuatı” isimli kitabından; Gökçelik’in “Gümrük Rejimleri” kitabından; Şekeroğlu’nun “Türk Gümrük Mevzuat’ının Topluluk Mevzuatına Uyumu” tezinden; Uzun’un “AB’ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulamaları ve Değerlendirmesi” tezinden; Özsoy’un “Avrupa Birliği ile Türkiye Arasında Oluşturulan Gümrük Birliği Çerçevesinde Ticaret Politikası Önlemlerinin Değerlendirilmesi” isimli gümrük uzmanlığı tezinden, Köksal’ın “Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’nin İhracatında Yaşanan Gelişmeler: Dâhilde İşleme Rejiminin Kullanımı Ve Türk Otomotiv Sektöründen Ampirik Tespitler” isimli gümrük uzmanlık tezinden sıkça yararlanılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye'nin 1990-2011 yılları arasında ihracat ve ithalatı mevzuat öncesi ve sonrası değişiklik baz alınarak, Ekonomi Bakanlığı'nın internet sitesinden alınan sayısal verilerle konunun değerlendirilmesi yapılmıştır. Ekonomik bütünleşme modeli olan gümrük birliğinin mevzuata etkisi ve Türkiye'nin dış ticaretinde meydana getirdiği saptırıcı etkiler hem teorik olarak hem de rakamsal değerlerle incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. MEVZUAT DEĞİŞİKLİĞİNİN TÜRKİYE’NİN AB ve 3. ÜLKELERLE OLAN DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ

1963 Ankara Anlaşması’nda tanınan sınırlı tavizlere karşın 1.9.1971 tarihinden itibaren Avrupa Topluluğu’nun, bazı istisnalar dışında Türkiye çıkışlı sanayi ürünlerine uygulamış olduğu gümrük vergileri ile miktar kısıtlamalarını kaldırması, Topluluk ülkelerini diğer ülkelere nazaran Türkiye’nin dış ticareti açısından özel bir konuma getirmiştir. Zira bu durum, Türkiye ile Birlik arasındaki Gümrük Birliği sürecinin asimetrik olarak başlaması anlamına gelmektedir. 1996 yılından itibaren tesis edilen Gümrük Birliği ise AB gümrük alanına dâhil etmesi sebebiyle Türkiye’yi dış ticaretinde AB ticaret bloğunun bir parçası haline getirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, Türkiye’nin AB ülkeleri ile ticareti blok içi ticaret, diğer dünya ülkeleri ile ticareti ise blok dışı ticaret olarak değerlendirmektedir (Aydoğan, 2007:93).

Türkiye’de, 1980 sonrası dönemde izlenen dışa yönelik, ihracata dayalı sanayileşme politikasıyla birlikte ortaya çıkan, ülke ekonomisini dünya ekonomisi ile bütünleştirme çabalarının sonucunda, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini hedefleyen Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) üye olmuş, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı’nın kurulmasına da öncülük edilmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye’de başlayan liberalizasyon sürecinin en önemli adımı ise AB ile oluşturulan Gümrük Birliği’dir. AB ve üyeler arasında uygulanan Gümrük Birliği’nin temelleri, 1957 yılında altı kurucu üye tarafından imzalanan Roma Anlaşması’yla atılmıştır. Bu anlaşma ile iç gümrüklerin 12 yıl içinde tamamen kaldırılmasına karar verilmiş, iç gümrüklerin kaldırılmasını takiben üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi (OGT) uygulamaya konulmuş, böylece topluluk dışından topluluğa giren eşyadan OGT oranında bir vergi alınmaya başlanmıştır (Köksal, 2011:16).

Türkiye'nin dışa yönelik büyüme stratejisi çerçevesinde ve AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda gerçekleştirdiği en kapsamlı ticaret ortaklığı Gümrük Birliğidir. Bu doğrultuda 1615 sayılı gümrük kanunu yerini 4458 sayılı yeni gümrük kanuna bırakmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliğine dâhil olması ve bu doğrultuda Gümrük kanunun yenilenmesinin Türkiye'yi olumlu mu olumsuz mu etkilediğini görebilmek için birliğin Türkiye üzerindeki etkileri incelenmelidir.

4.2. GÜMRÜK BİRLİĞİ' NİN EKONOMİK ETKİLERİ

İktisadi birleşme hareketleri, üye ülkeler arasındaki ticari engellerin kaldırılmasını gerektirdiğinden bu tür gelişmeler, dünya ticaretinin serbestleşmesi ya da küreselleşme yolunda atılan bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak üye ülkeler, üye olmayanlarla yaptıkları ticaret üzerindeki kısıtlamaları sürdürdüklerinden bu yoldan dünya ticaretini serbestleştirme girişimleri yine de sınırlı kalmaktadır. Gümrük birliklerinin doğurduğu etkiler statik ve dinamik etkiler diye ikiye ayrılır. Statik etkiler, teknoloji ve ekonomik yapının sabit kalması varsayımı altında, üretim faktörlerinin yeniden dağıtımını dolayısıyla ortaya çıkacak etkileri ifade eder. Geleneksel dış ticaret analizlerinde daha çok statik etkiler üzerinde durulur. Oysa tek bir piyasanın yerine, birleşme hareketi ile ortak bir geniş piyasanın geçmesi, kaynak arzını, üretim yönetimini ve teknolojiyi değiştiren bir dizi sonuçlar doğurur ki bunlara “dinamik etkiler” denmektedir. Statik etkiler bir defalıktır. Dinamik etkiler ise süreklilik gösteren ve çoğunlukla kalkınmayı hızlandıran etkilerdir (Seyidoğlu, 2003:207).

4.2.1. Statik etkiler

Statik etkileri; ticaret saptırıcı, ticaret artırıcı etki, gelir dağılımı etkisi, üretim ve tüketim etkisi olmak üzere incelenebilir. Bu etkiler Gümrük Birliği doğrultusunda oluşturulan yeni gümrük mevzuatı sonrasında Türkiye'nin dış ticaret hacmindeki ve mal gruplarına göre yaşanan değişiklikler incelenerek ortaya konulabilir.

Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'nin de üçüncü ülkelere karşı uygulamaya koyduğu OGT sonucunda Türkiye'nin üçüncü ülkelere ithalat yapabilmesi için OGT uygulanan üçüncü ülke mallarının AB mallarından daha ucuz olması gerekecektir. Türkiye'nin AB ülkelerine mal ihraç edebilmesi ise, bu ülkelere ve üçüncü ülkelere daha ucuza mal üretebilmesine bağlı olacaktır. Bu

durumda, dünyanın en düşük gümrük tarifelerinden birine sahip olan AB'nin ortak gümrük tarifesinin uygulanması sonucunda Türkiye, daha önce yüksek korumacılık ile yurt içinde ürettiği bazı maddeleri, üçüncü ülkelerden ithal edebilecektir. Diğer taraftan, üçüncü ülkelerden yatırım ve ihracat teşvikleri kapsamında gümrük vergisi ve fonlardan istisna tutularak ithal edilen yatırım ve ara mallarına OGT uygulanacağından, bu malların ithalatı AB'ye kayabilecektir. Ayrıca, OGT'nin uygulanması sonucunda Türkiye, dış rekabete açılacağından, önceleri daha yüksek koruma oranları ile yurt içinde üretilen bazı maddelerin ithalatı ucuzlayacaktır (Aktaş ve Güven, 2003:67-80). Böylece Gümrük Birliğinin ticaret artırıcı ve ticaret saptırıcı olarak adlandırılan statik etkilere yol açacaktır.

4.2.1.1. Ticaret artırıcı etki

Gümrük birliklerinin üretim üzerindeki etkileri, belirli mallara yönelen tüketici alımlarının, üçüncü ülkeler ve iç üreticilerden ortak üretici ülkelere kayması sonucu meydana gelmektedir. Birliğe ortak üye ülkeler arasındaki üretimin olumlu yönde gelişmesi ticaret artırıcı etkiyle ortaya çıkar. Bu üretim etkisi, tüketimin yüksek maliyetli iç mallardan düşük maliyetli ortak ülke mallarına kayması sonucu oluşur.

Türkiye'nin Gümrük Birliği yönünde özellikle 1994 yılında yapmış olduğu yoğun çalışmalar ve atmış olduğu adımlar sonucunda ortaya çıkan Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına ilişkin 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde 1.1.1996 tarihinde tesis edilen Gümrük Birliği; Türkiye'nin, Avrupa ile bütünleşme politikası doğrultusunda kaydedilen önemli bir aşamayı ifade etmektedir. Türkiye'nin, Gümrük Birliği çerçevesinde sahip olduğu ticari tavizleri büyük ölçüde 1971 yılında kazanmış olduğu dikkate alındığında, 1996 yılı itibariyle Türkiye'nin ihracat artışı beklentisi esasen Gümrük Birliğine resmen geçilmiş olmasının yarattığı psikolojik motivasyon ile tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde uygulanmakta olan kotaların kaldırılması olarak iki noktada yoğunlaşmıştır (Aydoğan, 2007:108).

Gümrük Birliği ile üyeler arasındaki ticarete tarife ve kotalar kalkacak, malların fiyatları düşecek, tüketicilerin satın alma gücü artacak ve dolayısıyla birlik içi ticaret artacaktır (Köksal, 2011:22).

Gümrük birliğinin Türk dış ticaretine etkileri değerlendirilirken Türkiye ve dünya ekonomisindeki değişmeler de dikkate alınmalıdır. Gümrük birliği Türk dış

ticaretindeki değişimleri tek başına belirlememektedir. 5 Nisan 1994 tarihinde yaşanan ekonomik kriz ile meydana gelen devalüasyonun yarattığı sorunlar, 1997 yılında dünya ekonomisinde görülen Asya krizi, ve ardından Rusya krizi Türk dış ticaretini etkileyen siyasi olaylara örnek verilebilir. Ayrıca 1998 Mart ayında Türkiye ekonomisinde yaşanan ciddi durgunluk 1999 yılında yapılan genel seçimler, ağustos ve kasım aylarındaki deprem felaketleri Türkiye ekonomisi ve Avrupa birliği dış ticaretinin yapısını etkilemiştir. Ayrıca Türkiye'nin kronik enflasyon sorununa çözüm bulmak amacıyla 2000 yılında uygulamaya koyulan ekonomik istikrar programının Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan krizler sonucu hedeflerinden sapmasıyla oluşan istikrarsızlık ve devalüasyon da Türk dış ticaretine etki eden bir başka etkendir. 2003 yılında ekonomik istikrar programının sürdürülebilmesi için enflasyon ve faiz oranlarındaki düşüşün maliyetler üzerindeki etkisi ve dış ticarete olumlu yansımaları da dikkate alınmalıdır (İKV, 2004:11).

Dış ticaret üzerinde, üretim düzeyi, maliyetler, verimlilik, faiz oranları, sermaye girişi, vergi mekanizması ve etkin kaynak kullanımı gibi birçok unsur bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, reel döviz kurunda meydana gelen bir artış, TL'nin değer kaybetmesi, reel döviz kurunda meydana gelen bir azalış ise, TL'nin değer kazanması anlamına gelmekte, bu şekilde meydana gelen reel efektif döviz kurundaki değişmelerin, ihracat ve ithalat üzerinde etkisi, sınırlı düzeyde söz konusu olmaktadır. İhracat ve ithalatın, reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisi, sonuçlar açısından değerlendirildiğinde, anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Söz konusu etkinin, sermaye malları dış ticaret dengesinde meydana gelen bozulmaların, dış ticaret açığını arttırarak, TL'nin reel değer kabına uğramasına neden olması şeklinde ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Sonuç olarak, ihracat ve ithalatın, reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisinin, reel efektif döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkisinden daha kuvvetli olduğu söylenebilmektedir.

Reel döviz kuru, iki ülkenin gerçekleştirdiği mal ve hizmet ticaretinde fiyatların belirlendiği kur olup dışa açık ekonomilerde özellikle dış ticaret dengesi üzerinde meydana gelen değişikliklerde önemli bir etkendir. Hükümetler, uluslararası ticarete diğer ülkelerle ekonomik alanda rekabet edebilmek için politika aracı olarak serbest veya sabit döviz kuru sistemlerinden yararlanmaktadır. Türkiye ekonomisine baktığımızda Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren uygulanan politikalarda sabit kur rejiminin ağırlıklı uygulandığı görülmektedir.²⁴ Ocak 1980 kararlarıyla Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesi ve dışa açılması amaçlanmıştır.1980

sonrası dönemde serbest dış ticaret politikaları uygulanmaya başlanmış ve serbest sermaye hareketlerinin belirleyeceği döviz kuru, faiz haddi ve yabancı sermaye yatırımları mikro ve makro düzeyde ekonominin gidişatını belirleyen öğeler olmuştur. Aynı zamanda 2000 yılından sonraki süreçte Türkiye’de yaşanan siyasi istikrar ve bu süreçle birlikte döviz kurunun istikrarlı bir seyir izlemesi Türkiye’nin dış ticaret haddinin artmasında önemli bir etken olarak görülmektedir.

Tablo 1.1: Dış Ticarete Ait Temel Göstergeler

	DIŞ TİCARET - YILLIK (Milyon \$)						İHR / İTH
	İHR	Değ.%	İTH	Değ.%	DENGE	HACİM	%
1990	12.959	11,5	22.302	41,2	-9.343	35.261	58,1
1991	13.593	4,9	21.047	-5,6	-7.454	34.640	64,6
1992	14.715	8,2	22.871	8,7	-8.156	37.586	64,3
1993	15.345	4,3	29.428	28,7	-14.083	44.773	52,1
1994	18.106	18,0	23.270	-20,9	-5.164	41.376	77,8
1995	21.637	19,5	35.709	53,5	-14.072	57.346	60,6
1996	23.224	7,3	43.627	22,2	-20.402	66.851	53,2
1997	26.261	13,1	48.559	11,3	-22.298	74.820	54,1
1998	26.974	2,7	45.921	-5,4	-18.947	72.895	58,7
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	-14.084	67.258	65,4
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	-26.728	82.278	51,0
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	-10.065	72.733	75,7
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	-15.495	87.613	69,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	-22.087	116.593	68,1
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	-34.373	160.707	64,8
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	-43.298	190.251	62,9
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	-54.041	225.111	61,3
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	-62.791	277.334	63,1
2008	132.027	23,1	201.964	18,8	-69.936	333.991	65,4
2009	102.143	-22,6	140.928	-30,2	-38.786	243.071	72,5
2010	113.883	11,5	185.544	31,7	-71.661	299.428	61,4
2011	134.918	18,5	240.842	29,8	-105.924	375.759	56,0

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr>

Tablo 1.1 yardımıyla Gümrük Birliğinin ticaret artırıcı mı saptırıcı mı etki meydana getirdiği görülebilir. Tablo incelendiğinde de 2001 yılından 2009’a kadar ihracat, ithalat, dış ticaret açığı (ihracat-ithalat) ve dış ticaret hacmi (ihracat+ithalat)

artmış, 2009 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik krize bağlı olarak azalmış 2009 yılından sonra tekrar artış eğilimi göstermiştir; ihracatın ithalatı karşılama oranı (ihracat/ithalat) ise genel olarak azalmış 2006-2009 yılları arasında artış göstermiş olup son iki yılda tekrar bir azalışa geçmiştir. Sonuç olarak, Tablo 1.1'deki veriler, Gümrük Birliğine uyum çerçevesinde değiştirilen gümrük mevzuatının sonraki sürecinde Gümrük Birliğinin ticaret artırıcı etkisi olduğunu göstermekte, ancak bu etkide ithalatın ihracattan daha büyük paya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumun en önemli nedeni, Türkiye'nin tek yanlı olarak 1971 yılından bu yana (bazı istisnalar hariç) sanayi ürünlerinde AB piyasasına gümrüksüz giriş hakkına sahip iken, AB'nin aynı hakkı 1996 yılında kazanmış olmasıdır. Ayrıca ilk yıllarda Türkiye ekonomisinin AB'ye göre rekabet gücü düşüktür ve ihracata yönelik üretim yapan sektörler bir ölçüde hazırlıksız yakalanmış olmasıdır.

4.2.1.2. Ticaret saptırıcı etki

Gümrük Birliği öncesinde Türkiye tarafından 22 yıllık bir süreç içerisinde kademeli olarak tanınması gereken tavizlerin önemli bir bölümünün son yıllara sıkışmış olması neticesinde Avrupa Birliği'ne bir kaç yıl içerisinde önemli ölçüde pazara giriş imkânı doğmuştur. Ayrıca daha önce Avrupa Birliği'ne katılmış olan İspanya ve Portekiz gibi ülkelerin ithalatlarındaki önemli sıçramalar da göz önüne alındığında Gümrük Birliği'nin AB ülkelerinden ithalatı arttırıcı bir etki meydana getirmesi öngörülmüş; üçüncü ülkelere uygulanmakta olan yüksek tarifelerin de oldukça düşük OGT seviyelerine indirilmiş olması dolayısıyla aynı ithalat artışı beklentisi üçüncü ülkeler içinde söz konusu olmuştur (Aydoğan, 2007:108).

Eğer bir ticaret saptırıcı etki var ise, bu durumda üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifelerinin uygulanması nedeniyle daha yüksek maliyetle üretim gerçekleştiren gümrük birliği üyesi ülke (firmaları), ticaretin yönünün değişmesi (sapması) ile birlik piyasasına hâkim olmaktadır. Böylece söz konusu ürünler çok daha etkin üretim yapan üçüncü ülkeden değil, birlik içi ülkeden ithal edilmektedir. Böylece, kaynak dağılımında / üretimde etkinlik azalmıştır.

Birlik dışındaki ülkelere karşı uygulanan OGT sonucunda üçüncü ülkelerin malları daha pahalı hale gelebilecek ve ticaret birlik içine kayabilecektir. Bu noktada ticaretin birlik dışında daha ucuza üreten ülkeden birlik içinde daha pahalıya üreten ülkeye kayması ticaret saptırıcı etkiyi ortaya çıkaracaktır (Köksal, 2011:23).

Ticaret saptırıcı etki Tablo 1.2 ve Tablo 1.3 yardımıyla açıklanabilir.

Tablo 1.2: Türkiye'nin İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

İhracat	AB(27) Ülkeleri	EFTA Ülkeleri	OECD Ülkeleri	KEİ	EİT	Türk Cum.	İKT
1990	7.485	333	9.168	239	544		2.350
1991	7.784	285	9.505	346	538		2.621
1992	8.477	298	9.905	1.003	686	185	2.847
1993	8.272	248	9.596	1.041	788	450	3.145
1994	9.389	277	11.416	1.637	752	429	3.429
1995	12.207	294	14.095	2.426	910	545	3.697
1996	12.563	336	14.712	2.926	1.129	747	4.142
1997	13.435	414	16.013	3.825	1.286	907	4.217
1998	14.809	357	17.506	3.290	1.124	834	4.391
1999	15.424	362	18.674	2.232	865	573	3.961
2000	15.664	324	19.672	2.467	873	572	3.573
2001	17.546	316	21.441	2.932	971	557	4.196
2002	20.415	409	24.432	3.599	1.041	619	4.725
2003	27.393	538	31.523	5.044	1.569	899	7.205
2004	36.580	667	41.858	6.778	2.206	1.194	10.214
2005	41.364	821	45.847	8.619	2.669	1.409	13.061
2006	47.934	1.189	52.114	11.583	3.341	1.981	15.007
2007	60.398	1.328	61.663	16.784	4.700	2.874	20.311
2008	63.390	3.262	66.407	20.867	6.248	3.749	32.597
2009	47.013	4.336	52.244	12.272	5.948	3.399	28.627
2010	52.685	2.416	57.394	14.456	7.617	3.921	32.469
2011	62.352	1.887	67.119	17.769	9.292	5.040	37.328

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr>

Tablo 1.2 incelendiğinde Avrupa Birliği ile olan ihracatta istikrarlı bir artışın olduğu görülmekte 2009 yılında yaşanan kriz nedeniyle belirgin bir düşüş yaşanmasına rağmen 2009'dan sonraki süreçte ihracatın tekrar artma eğilimine girdiği görülmektedir. Diğer ülke gruplarıyla yapılan ihracata genel olarak bakıldığında dönem dönem dalgalanmalar görülse bile üçüncü ülkelerle yapılan ihracatın artış eğiliminde olduğu sonucuna ulaşıldığından gümrük birliği sonrası değiştirilen mevzuat sonrasında ihracatta saptırıcı etki olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Tablo 1.3: Türkiye'nin İthalatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (Milyon Dolar)

İthalat	AB(27) Ülkeleri	EFTA Ülkeleri	OECD Ülkeleri	KEİ	EİT	Türk Cum.	İKT
1990	10.597	597	15.122	364	577		3.852
1991	10.675	540	15.006	416	160		3.191
1992	11.514	791	16.303	1.743	505	89	3.515
1993	14.913	727	21.207	2.766	979	189	3.718
1994	11.643	562	15.999	2.166	922	189	3.558
1995	18.024	892	24.630	3.998	1.136	287	4.623
1996	24.321	1.112	31.318	3.896	1.196	304	5.587
1997	26.119	1.287	35.097	4.495	1.106	399	5.233
1998	25.282	1.169	33.803	4.357	947	448	4.238
1999	22.530	926	28.690	4.307	1.123	457	4.078
2000	28.527	1.155	36.279	6.746	1.542	628	6.321
2001	19.823	1.481	26.612	5.553	1.237	282	5.539
2002	25.689	2.512	33.608	6.587	1.548	467	3.749
2003	35.140	3.395	44.519	9.292	2.735	623	5.422
2004	48.096	3.911	60.533	15.361	3.217	945	7.098
2005	52.696	4.439	67.237	20.403	5.044	1.203	9.741
2006	59.387	4.522	74.690	26.977	8.057	1.923	13.689
2007	68.395	5.775	88.191	34.664	9.827	2.525	17.354
2008	74.408	6.217	98.891	45.066	12.184	3.242	22.051
2009	56.509	2.780	72.965	27.686	6.009	1.872	13.357
2010	72.179	4.002	94.162	32.979	11.607	2.923	22.200
2011	91.128	5.846	121.327	38.770	17.305	3.642	31.417

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr>

Tablo 1.3 incelendiğinde 1996 yılından itibaren Türkiye'nin AB ile olan ithalatı 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle azalma görülse bile genel olarak önemli ölçüde artmıştır. Bunun yanında söz konusu süreçte diğer ülke gruplarıyla yapılan ithalatın da genel olarak arttığı görülmektedir. Dolayısıyla Tablo 1.2 ve Tablo 1.3 üzerinde Türkiye'nin AB dışında ticaret yaptığı diğer ülke ve ülke grupları ile dış ticareti incelendiğinde; Gümrük birliği sonrasında bu ülkelerle Türkiye'nin gerçekleştirdiği ticarete de belirgin bir değişikliğin olmadığı ve istikrarlı bir artışın olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Gümrük Birliği'nin Türkiye için ticaret sapması doğurmadığı, Türkiye'nin diğer ülkelerle olan dış ticaretinde bir kayba yol açmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

4.3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ÖNCESİ ve SONRASI TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİ ve AB’NİN PAYI

Türkiye’nin dış ticaretinde AB’nin sahip olduğu payı Tablo 1.4 göstermektedir. Tablo 1.4 Türkiye’nin Gümrük birliği öncesinde en önemli dış ticaret ortağı olan AB’nin Gümrük Birliği’nin tamamlanmasından sonra da bu niteliğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

1990-1995 yıllarında AB’nin, Türkiye’nin toplam dış ticaret hacmindeki ortalama %52 olan payının 1996 2005 dönemin de ortalama %53 düzeyine yükseldiği, bu dönemden sonra ise 2009 yılı hariç azaldığı görülmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki dış ticaret rakamları değerlendirildiğinde; Gümrük Birliği sonrasında Türkiye’nin AB’ye ihracatının ve AB’den ithalatının genel olarak arttığı, gümrük birliği sonrası için AB’nin Türkiye’nin ihracatı içindeki payının ortalama %54 olduğu, ithalatı içindeki payının ise azaldığı görülmekte ise de söz konusu dönemde genel olarak Türkiye’nin dış ticaretinin yarısının AB ülkeleri ile yapıldığı söylenebilir.

Tablo 1.4: Türkiye’nin Dış Ticaretinde AB’nin Payı¹

	İHRACAT	İTHALAT	HACİM
1990	0,58	0,48	0,51
1991	0,57	0,50	0,53
1992	0,58	0,50	0,53
1993	0,54	0,51	0,52
1994	0,52	0,50	0,51
1995	0,56	0,50	0,53
1996	0,54	0,56	0,55
1997	0,51	0,54	0,53
1998	0,55	0,55	0,55
1999	0,58	0,55	0,56
2000	0,56	0,52	0,54
2001	0,56	0,48	0,51
2002	0,57	0,50	0,53
2003	0,58	0,51	0,54
2004	0,58	0,49	0,53
2005	0,56	0,45	0,49
2006	0,56	0,43	0,48
2007	0,56	0,40	0,46
2008	0,48	0,37	0,41
2009	0,46	0,40	0,43
2010	0,46	0,39	0,42
2011	0,46	0,38	0,41

¹ Ekonomi Bakanlığında elde edilen ham veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

4.3.1. Dış Ticaretin Ürün Gruplarına Göre Değerlendirilmesi

Türkiye'nin AB ile ticaretinin ithalat lehine olan yapısı mal gruplarına göre değerlendirildiğinde, sanayiye girdi teşkil eden ara mallarının payının 1990-1995 yılları arasında ortalama %70, yatırım malları payının %22, tüketim malları payının %8 civarında olduğu saptanmıştır. Bu oranlar 1996-2011 yılları için ise %70, %18 ve %12 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.5: Ürün Gruplarına Göre Dış Ticaret (Milyon Dolar)

	YATIRIM MALI				ARA MALI				TÜKETİM MALI			
	İHR	PAY	İTH	PAY	İHR	PAY	İTH	PAY	İHR	PAY	İTH	PAY
1990	305	0,03	4.020	0,18	5.992	0,46	16.153	0,72	6.661	0,51	2.099	0,10
1991	348	0,03	4.280	0,21	6.259	0,46	14.995	0,71	6.984	0,51	1.650	0,08
1992	491	0,03	4.815	0,21	6.259	0,43	16.196	0,71	7.960	0,54	1.773	0,08
1993	551	0,04	7.332	0,25	6.525	0,42	19.455	0,67	8.263	0,54	2.503	0,08
1994	736	0,04	5.195	0,23	8.183	0,45	16.633	0,71	9.181	0,51	1.342	0,06
1995	848	0,04	8.094	0,23	8.934	0,41	25.198	0,71	11.849	0,55	2.330	0,06
1996	1.119	0,05	10.254	0,24	9.767	0,42	29.114	0,67	12.318	0,53	4.021	0,09
1997	1.276	0,05	11.108	0,23	11.100	0,42	32.120	0,66	13.860	0,53	5.052	0,11
1998	1.342	0,05	10.661	0,24	11.251	0,42	29.907	0,65	14.365	0,53	5.005	0,11
1999	1.820	0,07	8.727	0,22	10.863	0,41	26.854	0,66	13.849	0,52	4.820	0,12
2000	2.176	0,08	11.365	0,21	11.565	0,42	36.010	0,66	13.987	0,50	6.928	0,13
2001	2.658	0,08	6.940	0,17	13.369	0,43	30.301	0,73	15.261	0,49	3.813	0,10
2002	2.790	0,08	8.399	0,17	14.657	0,41	37.656	0,73	18.465	0,51	4.898	0,10
2003	4.344	0,09	11.326	0,17	18.494	0,40	49.735	0,72	24.125	0,51	7.813	0,11
2004	6.530	0,10	17.397	0,18	25.946	0,41	67.549	0,69	30.502	0,49	12.100	0,13
2005	7.998	0,11	20.363	0,18	30.290	0,41	81.868	0,70	34.835	0,48	13.975	0,12
2006	9.423	0,11	23.348	0,17	37.788	0,45	99.605	0,71	37.790	0,44	16.116	0,12
2007	13.755	0,13	27.054	0,16	49.403	0,46	123.640	0,73	43.696	0,41	18.694	0,11
2008	16.725	0,13	28.021	0,14	67.733	0,51	151.747	0,75	47.077	0,36	21.489	0,11
2009	11.117	0,11	21.463	0,15	49.734	0,49	99.510	0,71	40.733	0,40	19.290	0,14
2010	11.771	0,10	28.818	0,16	56.381	0,50	131.445	0,71	45.321	0,40	24.735	0,13
2011	14.198	0,11	37.271	0,16	67.944	0,50	173.140	0,72	52.221	0,39	29.692	0,12

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr>

Yatırım ve ara malı ithalatının, tüketim mallarına oranla yüksek paya sahip olması Türkiye'nin yatırım malları ithalatında gümrüklerini 1980'li yıllardan itibaren

yatırımı teşvik amacıyla sıfırlamasıyla açıklanabilir. Tüketim mallarında ise AB'den ithal edilen tüketim mallarında gümrükler, 1996 yılından itibaren Gümrük Birliği'nin tamamlanması ile kaldırılmıştır, tüketim malları ithalatında ki 1995 yılından sonra görülen artışın bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin AB'den gerçekleştirdiği ithalatta yatırım ve ara mallarının ağırlıklı yer tutması, ithalatın Türk sanayisine yönelik girdi sağlamakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliğine gerçekleştirilen ihracatın yapısı incelendiğinde 1990-1995 yılları arasında ara malları payının ortalama %44, yatırım malları payının ortalama %3 ve tüketim malları payının %53 olduğu görülmektedir. Bu oran 1996-2011 yılları arasında ara mallarda %44, yatırım mallarında %9 ve tüketim mallarında ise %47 olarak gerçekleşmiştir. Bu noktada iki dönem karşılaştırıldığında ihracatta tüketim malları payının azalıp yatırım malları payının artması Gümrük Birliği'nin Türk sanayisinde orta vadede belirgin olacak bir iyileşme meydana getirdiği şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ

20. yüzyılda hızla gelişen küreselleşme eğilimiyle, ülkeler bir yandan bu eğilimin beraberinde getirdiği yoğun rekabetten korunabilmek ve dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırmak amacıyla çeşitli zamanlarda ekonomik bütünleşme sürecine girmişlerdir. Bu süreç içerisinde dünya ticaretinde önemli değişimler yaşanmış, artan küresel rekabet ortamında ülkeler dış ticaret politikalarını yeniden düzenlemişlerdir. Özellikle dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotalar giderek azalmış, serbest ticaret anlayışı uluslararası ticarete hâkim olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler, dünya ticaretinde çok yönlü denkleşmeye imkân sağlamak, dış ticareti canlandırmak amacıyla ekonomik bütünleşme sürecine girmişler ve çeşitli organizasyonlar kurmuşlardır. Bu bağlamda ortaya çıkan organizasyonların en önemlisi kuşkusuz Avrupa Birliği ve üyeler arasında uygulanan Gümrük Birliğidir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yüzünü batıya çevirmiş olan Türkiye 2. dünya savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişmekte olan uluslararası örgütlenme çabaları içerisinde yer almıştır Türkiye özellikle 1980 sonrasında uygulanan dışa açık sanayileşme politikasıyla birlikte ülke ekonomisini dünya ekonomisi ile bütünleştirme çabalarının çerçevesinde Dünya Ticaret Örgütü'ne ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na üye olmuştur. Türkiye 1996 yılında Gümrük birliğine üyeliğinden sonra Gümrük Kanunu da hızla birliğe uyumlu hale getirmek üzere çalışmalara başlamıştır. Nitekim bu doğrultuda 27 Ekim 1999 tarihli, 4458 sayılı Gümrük Kanunu yürürlüğe konulup gümrük kanunları Gümrük Birliği doğrultusunda AB'ye uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye Gümrük Birliğine üye olduktan sonraki süreçte dış ticareti birlik içine saptması beklenmiştir. Belli bir ülke grubu arasında gümrüklerin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanması söz konusu ülke grubu içindeki ticareti geliştirirken grup dışıyla olan ticareti olumsuz etkileyebilir. Ticaret

saptırıcı etki incelendiğinde ise Türkiye'nin AB dışında ticaret yaptığı diğer ülke ve ülke gruplarıyla dış ticaretine bakıldığında, Gümrük Birliği sonrası değiştirilen mevzuattan sonraki süreçte ticarete belirgin bir değişiklik olmadığı ve aynı oranda istikrarlı bir artış gösterdiği belirlenmektedir. Bu çerçevede Gümrük Birliğinin AB lehine bir ticaret saptması meydana getirmediği ve Türkiye'nin diğer ülkelerle olan dış ticaretinde bir kayba yol açmadığı ortaya çıkmaktadır. Yukarıda ki tablolar incelendiğinde Gümrük Birliğinin Türkiye'nin dış ticaret hacmini artırıcı bir etkisi olduğu görülmekte AB'nin Türkiye'nin dış ticaretinde Gümrük Birliği Öncesinde de sonrasında da önemli bir paya(%50) sahip olduğu görülmektedir. Gümrük Birliği sonrasında, Türkiye'nin AB'ye olan ithalatında ve ihracatında sürekli bir artış olduğu görülmekte ancak ithalattaki artışın rakamsal olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni ise Türkiye'nin tek taraflı olarak 1971 yılı itibariyle bazı istisnalar dışında sanayi ürünlerinde AB pazarına gümrüksüz giriş hakkına sahip olması, AB'nin ise bu hakkı 1996 yılında elde etmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Gümrük Birliğini Türkiye-AB ilişkileri sürecinden, ulusal ve uluslararası gelişmelerden ayrı değerlendirerek bu sürece karşılık gelen tüm ekonomik sorunları Gümrük Birliğine bağlamak gerçekçi olmayacaktır. Gümrük Birliğinin tamamlanmasını takiben geçen süreçte gerek Türkiye ekonomisinde gerekse dünya ekonomisinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye makroekonomik dengelerini sağlamlaştırdığı, yabancı sermaye ve teknoloji transferini gerçekleştirdiği takdirde Gümrük Birliğinden maksimum faydayı sağlayabilecektir. Avrupa Birliğine tam üyelik yolunda Gümrük Birliği önemli bir kilometre taşı ve tam üyelik hedefinin bir aşamasıdır.

4458 sayılı kanun ile gümrük rejimleri de yeniden adlandırılmış olup 1615 sayılı kanunda yer alan rejimler sadeleştirilmiş buna ek olarak da yeni sistemler rejime dâhil edilmiştir. Gümrük rejimleri, serbest dolaşımda olmayan (antrepo, gümrük kontrolü altında işleme, şartlı muafiyet kapsamında dâhilde işleme, transit ve geçici ithalat rejimi) eşyaya uygulanan rejim ile ekonomik etkili gümrük rejimi (gümrük kontrolü altında işleme, hariçte işleme, geçici ithalat, antrepo ve dâhilde işleme) düzenlemelerin uygulanması anlamına gelmektedir. Dâhilde işleme ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin hükümler yeni kanuna da yansıtılmış bunun yanında bu rejimlerden daha rasyonel biçimde yararlanılması yönünde düzenlemeler getirilmiştir. Türkiye'nin 1615 sayılı kanunda yer alan "aktarma rejimi" uygulamadan kaldırılmış, karadan ve

denizden yapılacak aktarmalar transit rejimi altında toplanmıştır. Kısaca 4458 sayılı kanun, çağdaş bir görüşle Türkiye'nin bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte Dünya Gümrük Birliği kararı ile AB mevzuatı göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Yeni mevzuatla birlikte Türk vergi sistemi de direk olarak belli başlı alanlarda etkilenmiştir. Bu alanlar gümrük vergileri, ortak gümrük tarifesi ve eş etkili mali yükümlülüklerdir. Buna göre Türkiye Gümrük Birliğine dâhil olduktan sonra AB ile ticarete var olan gümrük vergileri oranlarını ve eş etkili mali yükümlülükleri (vergi, resim, fonlar v.b) 1.1.1996 tarihi itibarıyla karşılıklı olarak tamamen sıfırlamış ve kaldırmıştır. Artık Türkiye Gümrük Birliğine dâhil bir ülke olarak, AB üyesi ülkelerden ithalatta herhangi bir gümrük vergisi veya eş etkili mali yükümlülük alamamakta, buna karşılık Türkiye'den üye ülkelere gerçekleşen ihracatta da aynı şekilde gümrük vergisi veya buna eş etkiyi doğuran mali yükümlülükleri ödememektedir. Ayrıca taraflar arasındaki ticarete daha önce mevcut bulunan kontenjan, kota v.b kısıtlamalarda birliğe üyelikle birlikte kaldırılmış ve yeni mevzuatta ilgili düzenlemeler yer almıştır. Tüm bunlara ek olarak Türkiye ile üye devletlerarasındaki rekabet eşitliğini bozacak hiçbir önlem alınmayacaktır. Birliğe giriş sürecinde ortaya çıkan bu gelişmelerin yan etkileri de olmuştur. Bu noktada Türk şirketleri ve yatırımcıları Birlik ülkelerindeki muhataplarıyla rekabet edebilecek düzeye gelmesi, Türk ekonomisinin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinin hızlandırılması bakımından Gümrük Birliği gerek bu doğrultuda yenilenen gümrük mevzuatı gerekse de idari kapasitenin geliştirilmesi açısından son derece yararlı olmuş, AB'ye tam üyelik yolunda Türkiye'nin kararlılığını göstermiştir. Türkiye Gümrük Birliğine uyum doğrultusunda yeni mevzuatı 1999 yılında yürürlüğe girmesinden itibaren gümrüklerde birliğe uyum çalışmaları hızlanmıştır. Bu doğrultuda bilgisayar sistemine geçilmesi ve adaptasyonun sağlanması, AB tarafından öngörülen ve üye ülkelerde kullanılmakta olan NCTS (bilgisayarlı ortak transit sistemi) sistemine entegrasyonun sağlanması, ITMS (AB tarife sistemi) entegrasyonun sağlanması, elektronik belge kullanılmasına yönelik; gümrük ve dış ticaret uygulamalarının sadece kâğıttan arındırılmayarak aynı zamanda basitleştirilerek ve standart hale getirmeye yönelik çalışmalarda önemli bir yol almış bulunmakta ve bu doğrultuda çalışmalarda hızla devam etmektedir.

Türkiye'nin 1999 yılındaki yeni kanunla ve daha sonraki müktesebatla neredeyse tam olarak uyumunu sağlamış olmakla birlikte bazı önemli sorunlar devam etmiştir. Gümrüklerde uygulamada en önemli sorunların başında Avrupa Birliğine girmeden gümrük birliğine girmemizden dolayı diğer bakanlıkların aldığı kararlarla gümrüğün aldığı kararlarda uyumsuzluğun olabilmesidir. Bunun dışında personele güvenin olmaması, aynı şekilde mükelleflere güvenin olmamasından dolayı kırmızı hatta düşen araç sayının Avrupa Birliğine oranla fazla olması buda iş yoğunluğunu artırmasına ve verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Gümrüklerin diğer aksayan yönleri ise idari yaptırımların az olması sebebiyle caydırıcılığın olmaması, gümrüklerde ki altyapı sorunları, hizmet binalarının yetersizliği, uzmanlaşmış personel yetersizliğidir. Bunun yanında gümrük denetimlerinde fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan tedbirler zayıf kalmakta ve önemli ölçüde iyileştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunların dışında, temsil yetkisine sahip gümrük müşavirleri, firma temsilcilerinin gümrük mevzuatına yeterince hâkim olamamaları nedeniyle hatalar yapmakta buda gümrük işlemlerinde verimliliği düşürmektedir. Bu konuda firmalar bilinçlendirilmelidir.

Türkiye'de gümrüklerin ve gümrük işlemlerinin daha verimli bir hale gelmesi için; özellikle ithalat ve ihracat işlemlerinin yoğun olduğu şehirlerde lojistik üsleri kurulmalıdır. Gümrükleme sonrası denetimlerin artırılması, sınır kontrolünü güçlendirme çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Tüm bunlara ek olarak AR-GE'ye ileri teknoloji kullanılmasına, bilgi ve eğitime gereken önemin verilmesi zorunludur. Her alanda olduğu gibi gümrük alanında da gelişimle beraber değişimlerde söz konusu olmakta ve ülkemizde gerek mevzuat gerek uygulama anlamında Avrupa Birliğine uyum doğrultusunda gerekli çalışmalar yapılmakta ve yapılmaya devam edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, C. ve Güven, D. (2003). Gümrük Birliği sonrasında Türkiye'nin ithalat fonksiyonu katsayılarındaki değişimin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Acar, F. (2000). Dahilde işleme rejiminin yasal mevzuat ve fiili uygulamalar açısından değerlendirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi*.
- Akan, N. (1998). *Menşe Kurallarının Gelişimi, Türleri Ve Ekonomik Etkileri*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Aydoğan, O. (2007). *Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye'nin AB ve Üçüncü Ülkelerle Olan Dış Ticaretinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akçin, R. ve Yunar, M. (1994). *Avrupa Birliği Mevzuatında Gümrük Rejimleri Ve Gümrük Rejimleri Beyanları*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Kontrolörleri Yayınları, İstanbul.
- Atabey, A. (2000). *Küreselleşme Sürecinde Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisinin Yapısal Değişimi Açısından Muhtemel Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Balkır, C. ve Demirci, M. (1989). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Bağrıaçık, A. Ve Yılmaz, M. (1995). *Dış Ticarete Tek İdari Belge Kullanımı ve A.B. Gümrük Mevzuatı*. Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Canitez, M. (2008). *Uygulamalı Gümrük Mevzuatı*. Gazi Kitabevi, Ankara
- Çelik, B. ve Coşkun, Ş. (2002). Gümrük İdarelerince Tahsil ve Takip Edilen Vergi ve Fonlar, *Gümrük Dünyası Dergisi*.
- Dedeoğlu, B. (1996). *Adım Adım Avrupa Birliği*. Çınar Matbaası, İstanbul
- Demir, O. ve Temur, Y. (1998). Gümrük Birliği'nin İlk İki Yılı Değerlendirmesi. *Dış Ticaret Dergisi*, Ekim.
- Demirel, V. (1985). Ekonomik Entegrasyon ve Politika Harmonizasyonu. *Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayınları*, Ankara.
- Dura, C. ve Atik, H. (2003). *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Nobel Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM). (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. 6. Baskı, Ankara.
- Dölek, A. (1999). *Mevzuat Işığında Dış Ticaret İşlemleri ve Piyasa Uygulamaları*. Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Erol, D. (2004). *Geçici İthalat Rejimi*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Ertürk, E. (1993). *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin içinde Bulunduğu Entegrasyonlar*. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Ertürk, E. (1998). *İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri*. Alfa-Aktüel Yayınları, Bursa.

- Ertürk, E. *Uluslararası İktisat*. Alfa-Aktüel Yayınları, Bursa.
- Erkan, M. (2000). Avrupa Birliği Yasal Uyum Çalışmaları'nın KDV Kanunda ki Yansımaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, Mart 2000.
- Gökçelik, C. (2005). *Gümrük rejimleri*. Ayrıntı Basımevi, Ankara.
- Gül, H. (1998). *Cumhuriyetten Günümüze Türk Gümrük Tarifesi*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Gümrük Kanunu, (1999).
- Gümrük Yönetmeliği, (2009).
- Günüğür, H. (1995). Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları, Gümrük Birliği ve Tek Pazar. *TC Merkez Bankası Yayını*, Ankara.
- Hariçte İşleme Rejim Tebliği, (2000). Md. 9-11.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV), (2004). *Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi'ne Etkileri*, İstanbul, Nisan.
- Karluk, S.R. (1998). *Uluslararası Ekonomik, Mali ve Siyasal Kuruluşlar*, Turhan Yayınları, 4. Baskı, Ankara.
- Katma Değer Vergisi Kanunu, (1984). Md. 1, 10/1.
- Kindleberger, C. *Uluslararası İktisat*, Necdet Serin (çev.), Ankara, Doğan Yayınevi.
- Kindleberger, C. (1970). *Uluslararası İktisat*. Serin. N.(Çev.), Doğan Yayınevi, Ankara.
- Köksal, M.Z. (2011). *Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye'nin İhracatında Yaşanan Gelişmeler: Dahilde İşleme Rejiminin Kullanımı Ve Türk Otomotiv Sektöründen Ampirik Tespitler*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Morgil, O. (2003). Ekonomik Açıdan Türkiye-AB İlişkileri ve GB'nin İşleyişi. *İşveren Dergisi*, Ocak.
- Onursal, E. (2000). Dünden Bugüne Gümrük Mevzuatı. *Dış Ticaret Dergisi*.
- Özsoy, D. (2009). *AB İle Türkiye Arasında Oluşturulan Gümrük Birliği Çerçevesinde Ticaret Politikası Önlemlerinin Değerlendirilmesi*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Parasız, İ. (1983). *Uluslararası Para Sistemi*. Uludağ Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Robson, P. (1998). *The Economics of International Integration*. New York: Routledge, Fourth Edition.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. Güzem Yayınları, 15. Baskı, İstanbul.
- Seyidoğlu, H. Ve Kemer, B. (2002). Türkiye-AB Gümrük Birliği ilişkilerinde Uygulamanın değerlendirilmesi:1996-1999. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*.
- Şekeroğlu, G. (2007). *Türk Gümrük Mevzuatı'nın Topluluk Mevzuatına Uyumu*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şedele, U. (2009). *Türkiye'deki Transit Rejimi, Karşılaşılan Sorunların Analizi ve Çözüm Önerileri*. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrük Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- Uludağ, R. (2000). Gümrük Kanunundaki Değişim Ve AB'ye Uyum Süreci. *İgemenen Bakış Dergisi*, Ocak Mart Sayısı.
- Uyar, S. (2000). Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi. *Dış Ticaret Dergisi*, Ekim.
- Uysal Ö. ve Seneğir C. (2000). 4458 Sayılı Yeni Gümrük Kanunu İle İlgili 4503 Sayılı Kanunda Yer Alan KDV Düzenlemeleri. *Vergi Sorunları Dergisi*.

Uzun, S. (2006). *AB'ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulamaları ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yerci, C. (2001). Vergi Avantajı Getiren Bir olanak: Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi. *Vergi Sorunları Dergisi*.

Yılmaz, T. (1985). *Teoride ve Uygulamada Ekonomik Entegrasyon*. Can Matbaa, İstanbul.

http://www.ekodialog.com/Konular/gumruk_tarife.html (09.03.2012)

<http://www.oaib.org.tr/tr/gumruk-tarifesi-nedir> (09.03.2012)

<http://www.ekonomi.gov.tr> (27.05.2012)

<http://eski.gumruk.gov.tr/tr-TR/ticareterbabi/Sayfalar/Rejim.aspx> (14.04.2012)

EKLER

EK-A İhracı Yasak Mallar Listesi

İhracı Yasak Mallar Listesi

(İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara İlişkin Tebliğde (İhracat 96/31) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: İhracat 2006/8) (06.06.2006 t. 26190 s. R.G.) ile Güncellenmiş Hali)

MADDE	YASAL DAYANAK
1-Kültür ve tabiat varlıkları (Eski eserler)	21.7.1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
2-Hint keneviri	24.6.1933 tarih ve 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun
3-Tütün tohumu ve fidesi	9.5.1969 tarih ve 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu
4-Tiftik keçisi	7.6.1926 tarih ve 904 sayılı İslahı Hayvanat Kanunu
5-İhracı izne bağlı mallar listesinde yer alan türler hariç bütün av ve yaban hayvanları (canlı ve cansız olarak ve tanınabilir en küçük parçaları ile bunlardan mamul konfeksiyon)	13.4.1990 tarih ve 20491 sayılı RG'de yayımlanan 8.3.1990 tarih ve 90/234 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
6-Ceviz, dut, kiraz, armut, erik, porsuk, dişbudak, karaağaç ve ıhlamur adlı ağaç türlerinin kütük, tomruk, kereste, kalas ve taslak olarak ihracı	11.5.1974 tarih ve 14883 sayılı RG'de yayımlanan 24.4.1974 tarih ve 7/8186 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
7-30/12/2004 tarihli ve 25686 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/13 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.	
8-İhracatı yasak olan doğal çiçek soğanları	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
9-Odun ve odun kömürü (Meyve kabuklarından üretilen mangal kömürü hariç)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
10-Sığla (liquidambar orientalis)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
11-Yalankoz (pterocarya carpinifolia)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
12-Datça hurması (Phoenix the ophrasti crenter)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
13-Zeytin, incir, fındık, antep fıstığı, asma (sultani çekirdeksiz) fidanları	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı
14- 22/2/2000 tarihli ve 23972 sayılı RG'de yayımlanan 2000/3 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.	
15- Salep (toz, tablet ve her türlü formda)	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejim Kararı

EK-B İhracı Ön İzne Bağlı Mallar Listesi

İhracı Ön İzne Bağlı Mallar Listesi

(İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara İlişkin Tebliğde (İhracat 96/31) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No: İhr.2006/8) (06.06.2006 t. 26190 s. R.G.) ile Güncellenmiş Hali)

MADDE	İZİN VEREN KURUM	YASAL DAYANAK
1-Harp, silah ve mühimmatı (Spor ve av tüfekleri hariç)	Milli Savunma Bakanlığı	3.1.1940 tarih ve 3763 sayılı Türkiye'de Harp Silahı ve Mühimmatı Yapan Hususi Sanayi Müesseselerinin Kontrolü Hakkında Kanun
2-Afyon ve haşhaş kellesi	Sağlık Bakanlığı	12.6.1933 tarih ve 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun
3-Uyuşturucu maddeler ve 1972 tarihli Protokolle değiştirilen 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi, 1971 tarihli Psikotrop Maddelere İlişkin Sözleşme ve 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Trafikinin Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi kapsamındaki mallar	Sağlık Bakanlığı	24.6.1933 tarih ve 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun ve 1972 tarihli Protokolle değiştirilen 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi, 1971 tarihli Psikotrop Maddelere İlişkin Sözleşme ve 1988 tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Trafikinin Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
4-Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi Kapsamındaki mallar	Çevre Bakanlığı	15.5.1994 tarih ve 21935 sayılı RG'de yayımlanan 7.3.1994 tarih ve 94/5419 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmış Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi
5-Yaban domuzu, kurt, çakal, tilki, sansar, porsuk ile yılanlar, kaplumbağa ve kertenkelelerin canlı ve cansız halde ve bunların tanınabilir parçaları ile bunlardan mamul konfeksiyon	Orman Bakanlığı	13.4.1990 tarih ve 20491 sayılı RG'de yayımlanan 8.3.1990 tarih ve 90/234 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
6-Gübreler (Kimyevi gübreler hariç)	Tarım ve Köyışleri Bakanlığı	13.1.1965 tarih ve 11905 sayılı RG'de yayımlanan 19.12.1964 tarih ve 6/4090 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 27.12.1924 tarih ve 2/1771 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
7-Tohumlar (Orman ağacı tohumları hariç)	Tarım ve Köyışleri Bakanlığı	21.8.1963 tarih ve 308 sayılı Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun
8-Su ürünlerinden su ürünleri avcılığını düzenleyen esaslar çerçevesinde avlanması yasak olan cins ve nitelikteki su ürünleri (sülükler dahil)	Tarım ve Köyışleri Bakanlığı	22.3.1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu
9-Yarış atları	Tarım ve Köyışleri Bakanlığı	7.6.1926 tarih ve 904 sayılı İslahı Hayvanat Kanunu
10-Yem Kanunu kapsamına giren yemler	Tarım ve Köyışleri Bakanlığı	29.5.1973 tarih ve 1734 sayılı Yem Kanunu
11-Zirai mücadele ilaç ve aletleri	Tarım ve Köyışleri Bakanlığı	15.5.1957 tarih 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu

12-Veteriner İlaçları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	1262 sayılı İspençiyarı ve Tıbbi Müstahzarlar Kanununa Yeniden Bazı Hükümler İlavesine Dair 3490 sayılı Kanun
13-İhracat amacıyla doğadan elde edilmesi kontenjanla veya başka herhangi bir kayıtla sınırlandırılan doğal çiçek soğanları	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
14-Damızlık büyük ve küçük baş hayvan	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
15-18/1/2005 tarihli ve 25704 sayılı RG'de yayımlanan 2005/3 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
16-- 22/2/2000 tarihli ve 23972 sayılı RG'de yayımlanan 2000/3 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
17-Doğa Mantarı (Sadece AB üyesi ülkelere yönelik ihracat için)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22.12.1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
18-2/12/2003 tarihli ve 25304 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çift Kullanımlı ve Hassas Maddelerin İhracatının Kontrolüne İlişkin 2003/12 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
19-21/2/2003 tarihli ve 25027 sayılı RG'de yayımlanan İhracat 2003/1 sayılı Tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır.		
20- Mavi yüzgeçli orkinos (thynus thunnus) (canlı, taze soğutulmuş, dondurulmuş veya işlenmiş)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	22/1/1995 tarihli ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı
21-Nükleer Alanda Kullanılan Malzeme, Ekipman ve İlgili Teknolojinin İhracatına İzin Verilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamındaki mallar	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu	15.02.2000 tarihli ve 23965 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Nükleer Alanda Kullanılan Malzeme, Ekipman ve İlgili Teknolojinin İhracatına İzin Verilmesine İlişkin Yönetmelik
22- Füze Teknolojisi Kontrol Rejimi (FTKR) kapsamındaki mallar	Milli Savunma Bakanlığı	29/06/2004 tarih ve 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silâh, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun ile bu kanuna dayalı olarak Milli Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan Tebliğler"

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Salih YILDIRIM 1985 yılında Nusaybin’de doğdu. İlk orta ve lise öğrenimlerini Nusaybin’de tamamladı. 2009 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünden mezun oldu. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

VITAE

Mehmet Salih YILDIRIM was born in Nusaybin in 1985. He completed her primary, middle and lycee educations in Nusaybin. In 2009, he was graduated from Süleyman Demirel University Economic and Administrative Sciences Faculty Economy Section in 2009. He knows English at intermediate level.